

Ruth Karin Steen

Trekk ved bosetningsmønsteret ved tidevannstrømmer i steinalderen.

- En geografisk lokaliseringsanalyse av arkeologiske lokaliteter fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet, i Nordland og Troms.

Universitetet i Oslo

Mastergradsavhandling i arkeologi

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Vår 2008

Forsiden: Øverst: Utsikt over Sandtorgstraumen i Tjeldsundet. Bildet er tatt fra Sandtorg mot Fjelldal. Nederst: Utsikt over Steinslandstraumen i Tjeldsundet. Bildet er tatt fra Fastlandet. Begge bilder er tatt av undertegnede.

Forord.

Dette mastergradsprosjektet har tatt sin tid, men nå har det endelig sett dagens lys. I den anledning er det en rekke mennesker jeg ønsker å takke for uvurderlig hjelp underveis. I løpet av prosessen var den første utfordringen å gjennomføre et feltarbeid med prøvestikking langs Tjeldsundet. I den forbindelse vil jeg takke Jakob Møller for hjelp med standlinjeprogrammet, Keth Lind og Stine Barlindhaug, samt ansatte ved Harstad, Skånland og Tjeldsund kommuner for hjelp med å få tak i Øk- kart, og Ole Jakob Furset ved Trondarnes Museum for lån av utstyr. En spesielt stor takk går til Eline Holdø som gikk med på å reise ut i felt med meg, noe som var en forutsetning for at jeg kunne gjennomføre registreringsprosjektet. Ellers vil jeg gi en stor takk til mamma og pappa for tålmodighet, sjåførhjelp og lån av bil, og selvfølgelig til Martinius Hauglid og Anne- Karine Sandmo ved henholdsvis Nordland og Troms Fylkeskommuner som lot meg få lov. Ellers vil jeg takke broren min for kyndig datahjelp, Hein Bjerck og Charlotte Damm for litteraturtips, og sist men ikke minst mine to veiledere ved Universitet i Oslo, Sheila Coulson og Ingrid Fuglestvedt, for tålmodighet og råd underveis i skriveprosessen.

Innholdsfortegnelse.

Innholdsfortegnelse.	2
1 Innledning.	4
1.1 Problemstilling.	5
2 Forskningshistorie.	7
2.1 Forskning på kystbosetning fra eldre steinalder i nord- Europa.	7
2.2 Forskning på steinalderbosetning ved tidevannstrømmer i Norge.	8
2.3 Diskusjon.	12
2.4 Sammendrag.	14
3 Lokal forskningshistorie for Tjeldsundet.	15
3.1 Lokal forskningshistorie ved Tjeldsundet.	16
3.2 Diskusjon.	18
3.3 Sammendrag.	20
4 Det arkeologiske materialet fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet.	21
4.1 Generelt om funn fra "Tjeldsundbygda".	21
4.2 Det arkeologiske funnmaterialet fra steinalder ved Tjeldsundet.	23
4.3 Steinråstoff.	29
4.4 Sammendrag.	30
5 Arkeologi og landskap.	32
5.1 Landskapsarkeologi og tolkning.	32
5.2 Landskap, temporalitet og "taskscape".	33
5.3 Sammendrag.	34
6 Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse, ulike prosjekter.	35
6.1 Lokaliseringsfaktorer.	35
6.2 Bergsviks analyse av bosetningsmønsteret ved Fosnstraumen.	37
6.3 Skråblikk mot andre prosjekter: Regionale forskjeller?	42
6.4 Utbredelsen av jordbruk.	45
6.5 Sammendrag.	46
7 Arkeologiske forutsetninger.	47
7.1 Periodeinndeling.	47
7.2 Strandlinjedatering og utregning.	48
7.3 Sammendrag.	49
8 Diskusjon om det arkeologiske materialet fra Tjeldsundet.	50
8.1 Antall funn og representativitet.	50
8.2 Datering av materialet.	52
8.3 Funnspredning.	56

8.4	Sammendrag.	60
9	Den geografiske lokaliseringsanalysen.	61
9.1	Kriterier for måling og evaluering av faktorer.	61
9.2	Lokaliseringsanalyse.	62
9.3	Tolkning av lokaliseringsanalysen.	63
9.4	Lengde på opphold.	73
9.5	Lokale endringer.	75
9.6	Sammendrag.	76
10	Komparativ analyse.	78
10.1	Økningen i materialet.	78
10.2	Endring i boplassmønsteret.	81
10.3	Øvrige sammenligninger.	83
10.4	Sammendrag.	86
11	Konklusjon.	87
11.1	Funnmaterialets representativitet og datering.	87
11.2	Lokaliseringsanalysen.	88
11.3	Lokaliseringsanalysen i den komparative analysen.	90
11.4	Konklusjon.	91
	Figurliste.	93
	Tabelliste.	93
	Referanser.	95
	Nettbaser	97
	Tillegg: Tabell 1 til 6.	98
	Tabell 1: Gamle strandlinjer. Data utregnet med Møllers strandlinjeprogram (1998).	98
	Tabell 2: Funn fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet, fra Askeladden: Harstad Kommune, Troms Fylke.	99
	Tabell 3: Funn fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet, Askeladden: Skånland Kommune, Troms Fylke.	101
	Tabell 4: Funn fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet, Askeladden: Tjeldsund Kommune, Nordland Fylke.	102
	Tabell 5: Funn fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet, fra Tromsø Museums Tilvekst.	105
	Tabell 6: Geografisk lokaliseringsanalyse av lokaliteter fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet.	114

1 Innledning.

Dette prosjektet er et metodologisk studie med fokus mot tidevannstrømmer og deres betydning for menneskelig bosetning i steinalderen. Slike strømmers betydning for lokaliseringa av boplasser i steinalderen har, i norsk sammenheng, blitt dokumentert igjennom en rekke arkeologiske prosjekter, som med kun ett unntak har blitt gjennomført på vestlandet (Bakka 1964, Bergsvik 1991, 1994ab, 1995, 1999, 2001, 2002, Bjerck 1989, Klæboe Kristoffersen 1995). Tidevannstrømmer er et topografisk fenomen som forekommer i sund og innsnevringar i fjorder. På grunn av tidevannets bevegelser dannes der en strøm, som igjen skaper gode levevilkår for en rekke marine ressurser, dette hevder Knut Andreas Bergsvik (1991:22-25, 1995:111, 2001:14-17) som refererer til Aksnes (1988:11). Dette er sannsynligvis årsaken til at tidevannstrømmen har blitt prioritert som en "lokaliseringsfaktor" i steinalderen. En lokaliseringsfaktor er "den eller de faktorene som fører til at mennesker tar i bruk et bestemt område eller et bestemt sted" (Bergsvik 1995:116).

I forbindelse med sine prosjekter ved tidevannstrømmer har Bergsvik (1991, 1994ab, 1995) utviklet en geografisk lokaliseringsanalyse av steinalderboplasser og aktivitetsområder. Denne metoden gir mulighet for å registrere sammenlignbare data. Lokaliseringsanalysen har allerede blitt gjennomført ved noen prosjekter på Vestlandet, i områder med sammenlignbar topografisk utforming og geografisk plassering (Bergsvik 1991, 1994a, 2002, Klæboe Kristoffersen 1995, se også kapittel 6, Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse). Forskning på steinalderen i nordre del av Nord- Norge har imidlertid hatt et noe forskjellig fokus. Det har derfor vært et hovedmål for dette prosjektet å gå nærmere inn på denne regionen for å gjennomføre en tilsvarende geografisk lokaliseringsanalyse.

I denne forbindelse har jeg valgt Tjeldsundet som undersøkelsesområde. Dette er et område som, både med bakgrunn i dets topografi og forskningshistorie (Bjerck 1995, Simonsen 1956, 1958, se også kapittel 3, Lokal forskningshistorie for Tjeldsundet) kan virke som godt egnet for et slikt studie. Dette sundet ligger på grensen mellom Nordland og Troms fylker, og dessuten også i de tre forskjellige kommunene; Harstad, Skånland og Tjeldsund (se fig. 1.1). I

sundet ligger tre tidevannstrømmer på rekke og rad fra sør til nord; Ballstadstraumen, Sandtorgstraumen og Steinslandstraumen.

Figur 1.1 Norgeskart med Tjeldsundet markert.

1.1 Problemstilling.

Dette prosjektets hovedproblemstilling er å forsøke å gjennomføre Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse av det arkeologiske materialet ved Tjeldsundet fra steinbrukende tid. Dette materialet er imidlertid for det meste løsfunn, kan man likevel vurdere disse som representative for en analyse? Hvordan fordeler dessuten disse seg ved Tjeldsundet, geografisk og over tid? (se kapittel 8, Diskusjon om det arkeologiske materialet fra Tjeldsundet)? Ved hjelp av å sette dette materialet inn i analysen, kan man så finne tegn på lokale endringer i bosetningen over tid, eller lokale preferanser i lokaliseringa av boplasser (kapittel 9, Den geografiske lokaliseringsanalysen)? Dette antas å bli en utfordring, utover det å bare bekrefte eller avkrefte at tidevannstrømmen har vært en prioritert lokaliseringsfaktor. Til slutt, hvordan er eventuelt resultatet likt eller ulikt det fra analysene som er gjennomført på vestlandet (kapittel 10, Komparativ analyse), og hva forteller dette oss om menneskene som levde her på denne tiden?

I forkant av lokaliseringsanalysen har jeg satt meg inn i tidligere forskning omkring bosetningen ved tidevannstrømmer i steinalderen, og også i det materialet som er kjent fra

tidligere ved Tjeldsundet og eventuell litteratur om dette (se kapittel 3, Lokal forskningshistorie ved Tjeldsundet, og 4, Det arkeologiske materialet fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet). Fordi funnmaterialet fra eldre steinalder (mesolitikum) ved Tjeldsundet er svært lite, har det i tillegg blitt gjennomført en begrenset registrering ved hjelp av prøvestikk i en utvalgt høydekote langs tidevannstrømmene Steinslandstraumen og Sandtorgstraumen. Registreringa gav negativt resultat, men gjennom den har jeg blitt godt kjent med området og de allerede kjente lokalitetenes bakgrunnsmiljø for å kunne gjennomføre lokaliseringsanalysen, samt at jeg fikk prøvd ut en modell for gode havner i praksis (se avsnitt 6.1.1 og figur 6.1, Modell for gode havner). Funnmaterialet fra yngre steinalder (neolitikum) er imidlertid godt representert (se diskusjon i kapittel 8). Forskningshistorien og de kjente funn vil bli gjennomgått i kapittel 2 -4, teori og metode i kapittel 5 og 6, arkeologiske forutsetninger i kapittel 7, og den geografiske lokaliseringsanalysen og den komparative analysen vil bli gjennomgått, gjennomført og diskutert i kapittel 8 -11. Tabell 1- 6 fins i tillegget.

2 Forskningshistorie.

For å få satt dette prosjektet inn i en forskningshistorisk sammenheng vil det følgende kapitlet kort formidle den nødvendige bakgrunnsinformasjonen vedrørende forskning på steinalderbosetning ved tidevannstrømmer. I Norge har denne forskningen, som det kom fram i innledningen, vært spesielt framtrædende på Vestlandet, og en overvekt av det tilgjengelige forskningsmaterialet er av den grunn derfra. De mest relevante prosjektene forbundet med bosetningsmønsteret ved tidevannstrømmer i Norge vil bli gjennomgått under. Fenomenet med at bosetning ble plassert like ved tidevannstrømmer, eller steder med god tilgang på marine ressurser forekom imidlertid ikke bare langs norskekysten. Også i våre naboland er det funnet eksempler på dette, som jeg vil komme nærmere inn på i neste avsnitt. Datering av de forskjellige periodene som omtales gis i kapittel 7, Arkeologiske forutsetninger.

2.1 Forskning på kystbosetning fra eldre steinalder i nord- Europa.

Når det gjelder kysten og bosetningen fra eldre steinalder i nord- Europa og verden forøvrig, kan den nå ligge inntil 130m under vann som følge av issmeltinga på slutten av siste istid (Verhardt 1995:294). Det vil si at jo eldre kulturminnene er jo dypere kan man forvente at de ligger. I noen relativt få områder har landhevningen skjedd raskere enn havstigningen, noe som har gjort at denne perioden har kunnet være gjenstand for klassisk landarkeologi, dette gjelder spesielt vest- Sverige og det meste av Norge (Fischer 1996:234). Her er regelen, for det meste, tvert om, jo eldre desto høyere i terrenget. De fleste andre steder i verden er kystlokalitetene fra denne tiden kun tilgjengelige ved hjelp av undervannsarkeologi, som naturligvis gjør forskning til en større utfordring. Noe som gjør letingen etter kystlokaliteter fra steinalder litt enklere er Anders Fischers fiskeplassmodell (Fischer 1995:373-375). Teorien bak, er at folk har bosatt seg i umiddelbar nærhet til områder med god tilgang på marine ressurser. Ved praktisk utprøving på Argusbanken i Småland Bight gav denne modellen en gjenfinningsprosent på over 80%. Fischer er imidlertid også helt klar på at folk i mesolitikum ikke bare har bosatt seg ved gode fiskeplasser, det er også her at kulturen har hatt det sterkeste fotfestet i form av store boplasser.

Fra Danmark finnes det også andre klare eksempler på at tidevannstrømmene ble utnyttet av folk i steinalderen. Senneolitiske funn ved et smalt punkt i Karrebækfjorden er et eksempel (Fischer 1995:373), mellom- og senmesolitiske funn fra Limfjorden er et annet (Andersen 1995:45). Det undervannsarkeologiske prosjektet som fant sted i forbindelse med byggingen av Storebeltsbroen, har imidlertid gitt oss de mest vidtomspennende resultatene. Der ble fiskeklassmodellen benyttet direkte ned til 20m under havoverflaten, og gav konsekvent en høy gjenfinningsprosent, spesielt i de mer beskyttede områdene. Analyser av steinalderbosetning med direkte tilknytning til tidevannstrømmer kan det imidlertid se ut som om vi må til Norge for å finne.

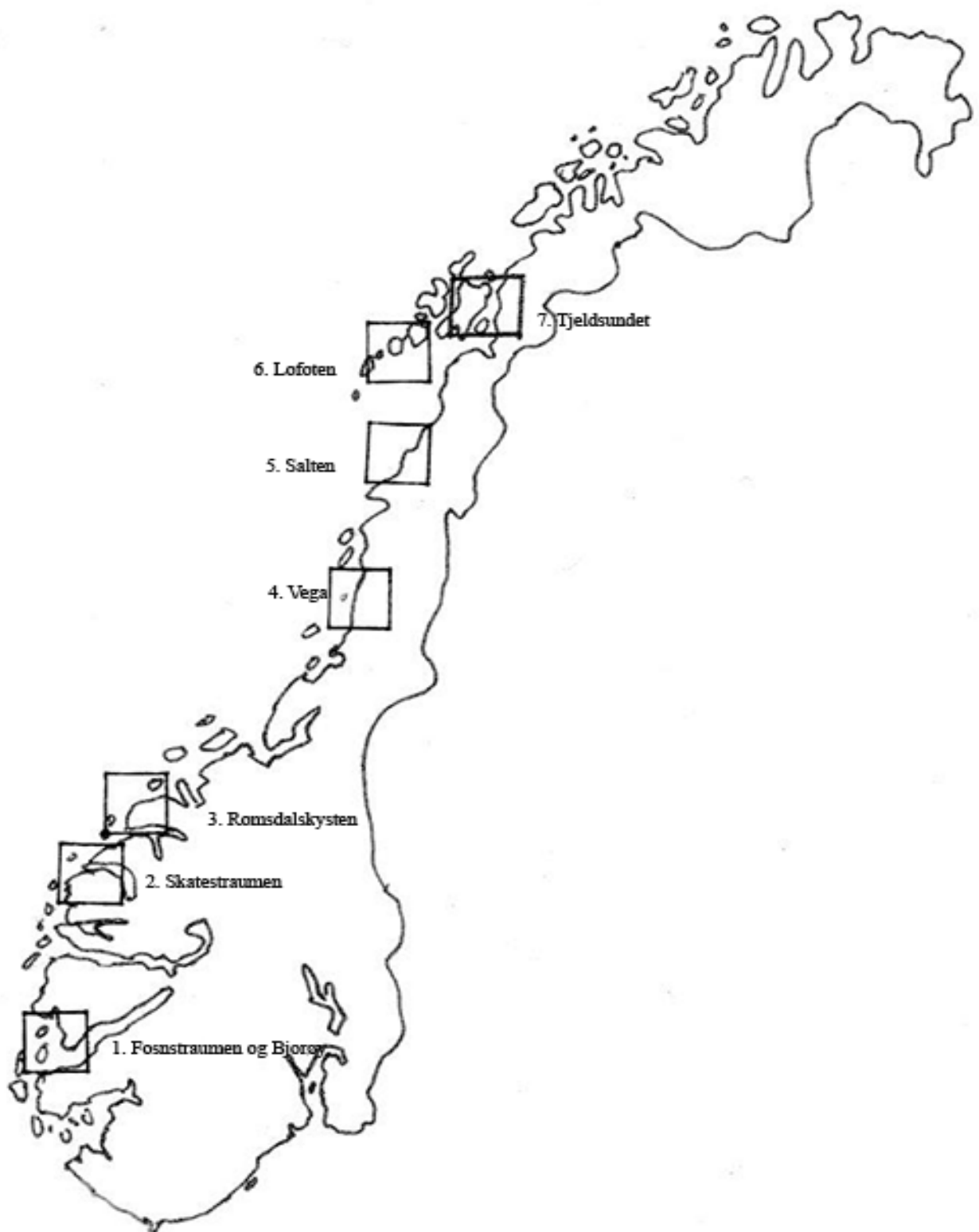
2.2 Forskning på steinalderbosetning ved tidevannstrømmer i Norge.

Prosjektene som omhandler bosetningsmønsteret ved tidevannstrømmer i Norge er omfattende og av relativt ny dato. De som framstilles her representerer utbredelsen av fenomenet, som kan ses av figur 2.1 og strekker seg fra vestlandet i sør og nordover langs Norges kyst.

Det er spesielt ett prosjekt som har lagt grunnlaget for bosetningsanalysen ved flere av de følgende prosjektene. Dette ble gjennomført ved Fosnstraumen, som ligger på innerkysten av Nordhordland på vestlandet like nordvest for Bergen, av Bergsvik (1991). I løpet av det prosjektet som ble gjort her ble det utarbeidet og gjennomført en omfattende analyse av ervervs- og bosetningsmønstre i mikroperspektiv. Denne analysen gav dessuten muligheten for å innhente sammenlignbare data fra forskjellige områder. Tilsvarende analyser har derfor blitt benyttet på andre lignende prosjekter i etterkant. Dette gjelder blant annet undersøkelsene på Bjorøy ved Vattlestraumen som også ligger i Hordaland (Bergsvik 1994a, Klæboe Kristoffersen 1995), og ved Skatestraumen i Sogn og Fjordane (Bergsvik 1994b, 1999, 2002). Disse trekkes fram på grunn av at naturforholdene er relativt like de ved Tjeldsundet. Resultatene vil jeg komme tilbake til i kapittel 6, Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse, men nevner kort at det ble påvist en sammenheng mellom tidevannstrømmen og lokalitetene fra steinalder. Det er også denne analysen som har vært forbilde for analysen som kommer til å bli gjennomført med det arkeologiske materialet fra Tjeldsund (se kapittel 9, Den geografiske lokaliseringsanalysen ved Tjeldsundet).

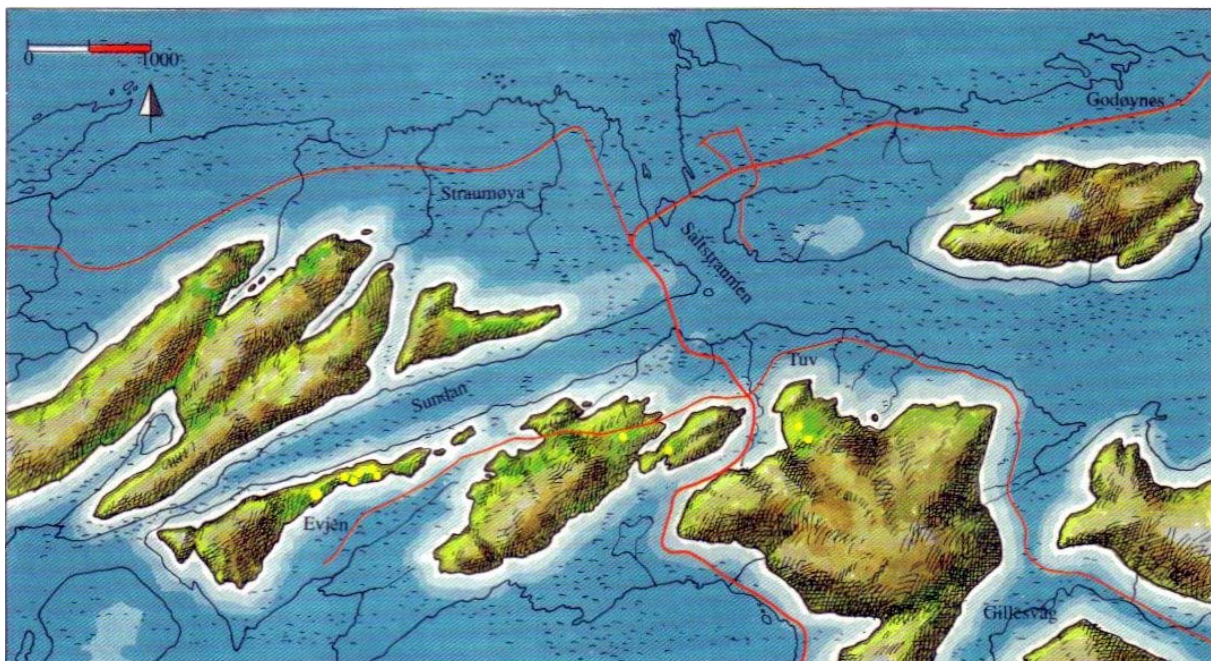
Lenger nord enn Sogn og Fjordane har det ikke blitt gjort analyser direkte basert på Bergsvik (1991). Lars Erik Narmo (1993) har imidlertid sett på spredningen av flint- og skiferredskaper på Romsdalskysten. Han har hatt fokus på bosetningsmønsteret og dets forskyvning mellom ytterkyst og innerkyst. På bakgrunn av redskapssammensetningen konkluderer han med at Romsdalsfjorden er den sørlige grensen for ”skiferkomplekset”, eller den skiferbrukende kulturen. Kulturen var basert på fangst, men med noen innskudd av jordbruk i de seneste periodene mot bronsealder. Ellers var bosetningen også her ”i stor grad knyttet til smale sund og stride strømmer (...), med særlig mange funn ved innsnevringene i sundene,...”. Spesielt gjaldt dette Julsundet som var et senter på Romsdalskysten i steinalderen, men også Kjærringsundet, Midsundet og Rakvåg med Rakvågstrømmen (Narmo 1993:10-25).

Det har også blitt gjennomført en analyse av boplassmønsteret på øya Vega, som ligger på ytterkysten av Helgeland i det sørlige Nordland. Denne analysen kom forut for prosjektet ved Fosnstraumen, og ligger delvis til grunn for det. Undersøkelsene ble konsentrert rundt høydekotene på 60 og 50m o.h. Førstnevnte er datert til boreal tid (8-9000BP), men på grunn av den raske landhevningen på denne tiden har området neppe vært strandnært i mer enn 200 - 300 år. Undersøkelsene på høydekote 50m o.h. tilsvarer tidlig atlantisk tid (7-8000BP), og på grunn av landhevningens rater en periode tre ganger så lang som den eldre strandlinjen. På øya ligger et forhistorisk sund, referert til som sundet mellom Vika- Floa. Her antar man at det har vært gunstige strømmer som sørget for rikelig med maritime ressurser. På 60m.o.h. tyder funnene på at dette har vært et ”særlig viktig fangstområde”. Til tross for at strømmen burde ha blitt sterkere og dermed gunstigere i takt med landhevningen ble det imidlertid ikke funnet en tilsvarende sentrering rundt strømmen på 50 meter- nivået (Bjerck 1989). Mer om dette i den komparative analysen (kapittel 10).

Figur 2.1 Områder for bosetningsanalysene som nevnes i teksten. Fra sør; 1) Fosnstraumen og Bjørøy, 2) Skatestraumen, 3) Romsdalskysten, 4) Vega, 5) Salten, 6) Lofoten, 7) Tjeldsund.

Et annet prosjekt som har tilknytning til tidevannstrømmer ble gjort i Salten i Nordland (Hauglid 1993). Dette tok kun hensyn til preboreale lokaliteter (eldre steinalder), og det ble dessuten ikke tatt stilling til hvorvidt disse lå direkte i tilknytning til tidevannstrømmer. Prosjektet nevnes på grunn av dets relative nærhet til Tjeldsundet og det gjeldende områdets radikale endringer i havnivå (se figur 2.2). Undersøkellesområdet ligger i nærheten av tre moderne strømmer; Saltstraumen, Sundstraumen og Gøystraumen. De lokalitetene som ble undersøkt ligger imidlertid ikke i direkte tilknytning til disse, forklart med at geografen så svært annerledes ut på denne tida. Av figur 2.2 kan man likevel ane lokalitetene Tuv og Evjens plassering i forhold til samtidens vannveier. Lokalitetene på Tuv ser ut til å være rettet mot en flaskehals, eller altså en mulig forhistorisk tidevannstrøm. Lokalitetene på Evjen ligger på ei smal øy med sundet Sundan på den ene siden, og et forhistorisk sund på den andre siden. Begge sider kan derfor ha bydd på gode fangstmuligheter. På bakgrunn av dette kan man imidlertid vanskelig si noe om bosetningsmønsteret ved tidevannstrømmer i steinalderen, bortsett fra en dokumentert tilstedeværelse på Evjen og Tuv i eldre steinalder.

Figur 2.2 Området rundt Saltstraumen i preboreal tid. Etter Bjerck 1992. Av figuren kan man ane lokalitetene Tuv og Evjens plassering i forhold til samtidens vannveier, da havnivået var 80meter høyere enn dagens.

For Lofoten i Nordland er det utført en analyse av bosetningsmønsteret i steinalderen i makroperspektiv. Av tuftene i Lofoten har seks av sju vært orientert mot ei sikker havn, at

flertallet dessuten har vært orientert inn mot Vestfjorden tyder på et fokus på maritime ressurser (Benonisen 2005). Som Hauglid (1993) tar Benonisen imidlertid ikke stilling til om noen av hustuftelokalitetene har ligget ved sund eller strømmer, og ut fra de opplysninger som er gitt i analysen er det umulig å trekke noen konklusjoner vedrørende dette. Dette er imidlertid den analysen av bosetningsmønster i steinalder som ligger nærmest Tjeldsundet geografisk. Fra områdene nord for Tjeldsundet foreligger det ingen spesifikk analyse av bosetningen og dens forhold til tidevannstrømmer i de forskjellige faser. Steinalder i Finnmark har for øvrig blitt forsket utførlig på, og etter et søk i databasen Askeladden kan det konstateres at det finnes steinalderlokaliteter ved flaskehalsen i sund og tidevannstrømmer i Finnmark, men også en stor mengde langs fjordene.

2.3 Diskusjon

De prosjektene som kort ble presentert i avsnittet over, har alle vært med på å understreke betydningen av tidevannstrømmene for bosetning langs kysten i steinalderen. Fokuset mot tidevannstrømmene, i forskningshistorisk sammenheng, strekker seg imidlertid noe lenger tilbake i tid enn det disse analysene gjør. Allerede da lokaliteten Straume ved Fostraumen like sør for Bergen i Nordhordland ble utgravd i 1964 ble tidevannstrømmer ansett som et landskapstrekk som gjorde vilkårene for maritim fangst spesielt gode. Boplassen ville i steinalderen ha vært plassert så nært strømmen som mulig, og hadde dessuten flyttet seg i retning strømmen i takt med landhevingen (Bakka 1964:3,10,35). Bergsvik (2001:11) nevner dessuten at også Ramsviknesset, Ruskenesset og Skipshelleren, som alle er klassiske boplassundersøkelser fra tidlig på 1900-tallet, lå ved striastrømmer.

Tidevannstrømmenes rolle for lokalisering av boplasser støttes av Knut Andreas Bergsvik, som på bakgrunn av blant annet eget arbeid (Bergsvik 1991, 1994ab, 1995) kan hevde at bosetningsmønstre gjennom alle tider har vært formet av ressursutnyttning og av hvordan disse ressursene har vært fordelt i landskapet (Bergsvik 1995:111). De ideelle stedene har dermed gitt muligheter for alle former for livsopphold. I tiden før jordbruket dreide dette seg om jakt, sanking og maritim fangst, hvis overlegne rikdom gjør at den skiller seg ut fra de øvrige.

I de fleste tilfeller har tidevannstrømmen vært til stede gjennom alle steinalderens perioder. Likevel er steinalderbosetningen ved disse, i hvert fall på vestlandet (Bergsvik 1991, 1994a, 1994b, 1999, 2001, Bjerck 1989, Bruen Olsen 1992, Klæboe Kristoffersen 1995, Narmo

1993), betraktet som et kulturhistorisk fenomen som knyttes til en markant økning i det arkeologiske materialet ved tidevannstrømmer i tiden fra mellom mesolitikum til senmesolitikum (sen eldre steinalder), og som så ble opprettholdt gjennom det meste av neolitikum (yngre steinalder). I samtlige av prosjektene som ble nevnt i forrige avsnitt har det vært en klar tendens til at tidevannstrømmene ble helt eller delvis forlatt til fordel for områder som var egnet for jordbruk i overgangstiden mellom neolitikum og bronsealder.

Bergsvik (2001:14) påpeker imidlertid at Bakkas teori om at fangstfolk hadde vært spesielt opptatt av å bo ved tidevannstrømmer, direkte førte til en skjevhet i funnmaterialet fordi senere undersøkelser fokuserte på områder ved strømmer og mindre på andre havnære områder. Han kritiserer også at det ikke ble stilt kildekritiske spørsmål om hvorvidt strømmene var representative for total landskapsbruk i denne perioden, og heller ikke til om strømmene faktisk var ekstra rike på ressurser. I dag foreligger det imidlertid etnologiske og marinbiologiske data som forteller oss at tidevannstrømmer er spesielt rike på marine ressurser sier Bergsvik (1991:22-25, 1995:111, 2001:14-17), og refererer til Aksnes (1988:11). Vi har derfor fått svar på et av de punktene som Bergsvik kritiserte. I en senere utgivelse mener han at også spørsmålet om hvorvidt strømmene faktisk ble prioritert foran andre områder i Hordaland har blitt besvart (Bergsvik 2002:16). For dette legger han til grunn at det har blitt gjort undersøkelser med sammenlignbare resultater også i andre typer naturmiljøer ved havet, og henviser til prosjekter som er gjort på Kollsnes, Soltveit og ved Sognefjorden. Ved disse var funntettheten i tidsrommet fra seinmesolitikum til mellomneolitikum mye lavere enn ved eksempelvis Fosnstraumen og Vatilestraumen. De to sistnevnte strømmene kommer jeg tilbake til i kapittel 6, Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse, ulike prosjekter.

En forutsetning for dette prosjektet er imidlertid også å få svar på spørsmålene som Bergsvik stiller; om ”dagens situasjon er relevant for en periode så langt tilbake i tiden?”, og ”om strømmene i dag også var der i steinalderen?”. Det første spørsmålet besvarer han umiddelbart med en bekreftelse som begrunnes med innholdet i zoologiske oversikter. Der er noen usikre punkter, som for eksempel sammensetningen av marine arter. Konklusjonen er likevel at strømmer, eller vann i bevegelse, skaper og har skapt forhold som er gunstige for disse artene på alle nivåer i næringskjeden (Bergsvik 2001:17). For å besvare det andre spørsmålet er det nødvendig å se på den lokale geografien omkring hver enkelt strøm. Oftest foreligger det

kompliserte forhold mellom landhevning og havnivå, og dette vil jeg komme inn på i kapittel 3, Lokal forskningshistorie for Tjeldsundet.

2.4 Sammendrag.

På verdensbasis ligger det meste av kystlokalitetene fra eldre steinalder langt under havoverflaten og er vanskelig tilgjengelige for arkeologer. Fischers modell for gode fiskeplasser gjør imidlertid at det er en relativt stor gjenfinningsprosent på disse om man har ressurser til å lete. Vi vet derfor at steinalderbosetning ved tidevannstrømmer ikke bare var et norsk fenomen. Jeg har også beskrevet flere norske arkeologiske prosjekter har vært forbundet med lokaliteter som har tilknytning til tidevannstrømmer. Disse har blitt utført i Straume (Bakka 1964), på Vega (Bjerck 1989), på Romsdalskysten (Narmo 1993), og i Salten (Hauglid 1993). Ved Fosnstraumen på Nordhordland (Bergsvik 1991), ved Skatestraumen i Sogn og Fjordane (Bergsvik 1994b, 1999, 2002, Bruen Olsen 1992) og ved Vatilestraumen i Hordaland (Bergsvik 1994a, Klæboe Kristoffersen 1995), som også ligger ved tidevannstrømmer, har en geografisk lokaliseringanalyse blitt gjennomført for å finne sammenlignbare data.

3 Lokal forskningshistorie for Tjeldsundet.

Bosetningsanalysene som ble presentert i forrige kapittel avslørte en tendens til at tidevannstrømmer var en viktig lokaliseringsfaktor for bosetningen på Vestlandet i løpet av steinalderen. Det ble imidlertid blitt påpekt i innledningen at en tilsvarende og sammenlignbar analyse mangler for Nord- Norge, og at Tjeldsundet kan være et egnet område for en slik analyse med bakgrunn i dets forskningshistorie og topografi. I det følgende kapittelet presenteres dette områdes arkeologiske forskningshistorie.

2333 m

Copyright: Riksantikvaren. Kartbakgrunn: Statens Kartverk/Ugland IT Group AS

Figur 3.1 En oversikt over området rundt Tjeldsundet, hvor den geografiske lokaliseringsanalysen har blitt gjennomført (kart fra databasen Askeladden).

Tjeldsundet ligger mellom fastlandet og Hinnøya. På figur 3.1 ses Hinnøya til venstre, og fastlandet til høyre. I sør er Tjeldsundet delt rundt Tjeldøya, den delen som da blir inn mot

fastlandet kalles Ramsundet. Sundet deles mellom tre kommuner, Harstad og Skånland kommuner i Troms, og Tjeldsund kommune i Nordland.

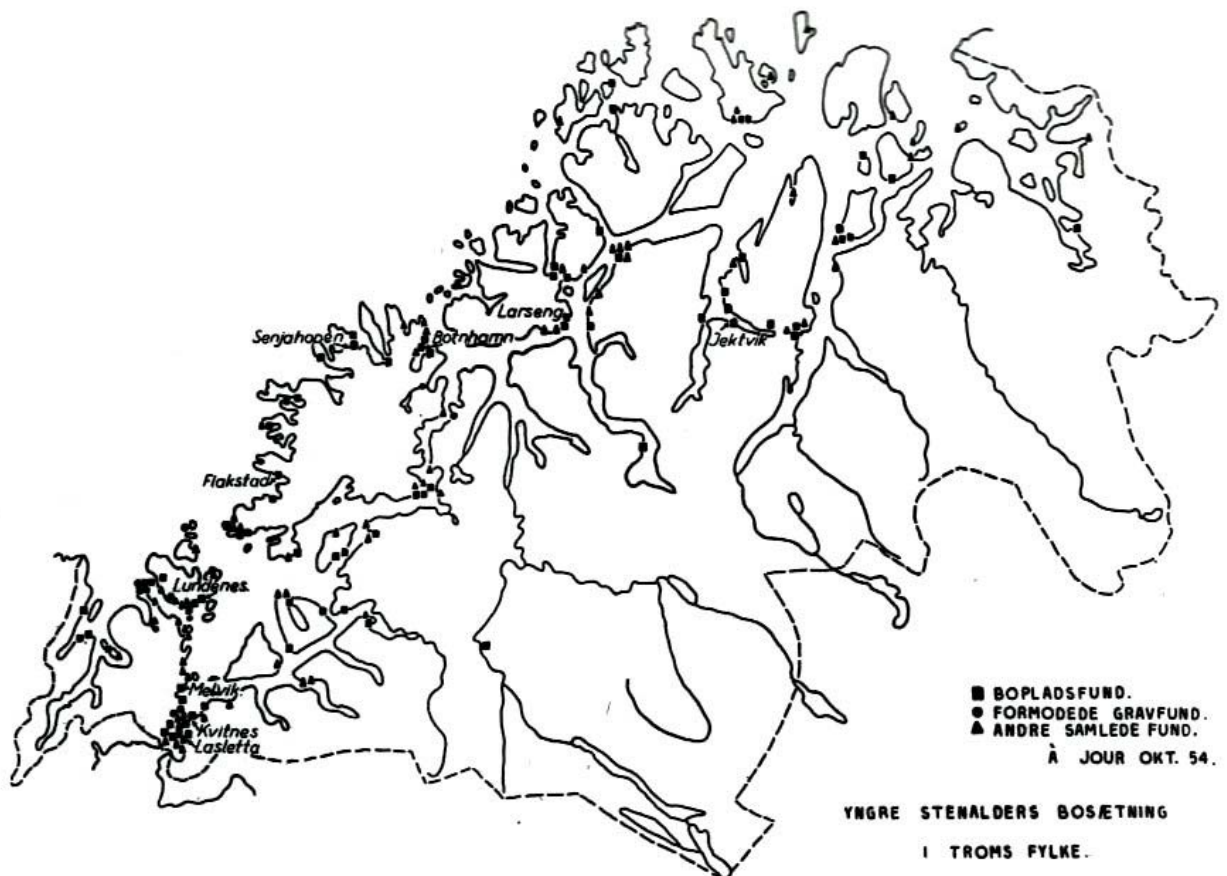
3.1 Lokal forskningshistorie ved Tjeldsundet.

Steinalderen ved Tjeldsundet har blitt relativt lite forsket på, noe som er en av årsakene til at jeg valgte å undersøke nettopp dette området. Mengden med litteratur om området er derfor begrenset og også av relativt eldre dato, men den finnes. I tillegg finnes opplysninger om funn i nettbasene Askeladden, Fornminneregisteret og Tromsø Museums Tilvekst.

Tjeldsundet som område kommer først til syne i den arkeologiske litteraturen i 1956, selv om enkeltstående funn har blitt publisert før den tid i oldsaksamlingens tilvekster av 1909 (Rygh) og 1950-52 (Simonsen). I denne utgivelsen hevder Povl Simonsen (1956:8) å ane ”en sammenhengende kæde af fund fra Tjeldsundet til et stykke nord for Tromsø” langs den indre seilleden. Dette er illustrert med figur 3.2 hvor blant annet lokalitetene Kvitnes og Lasletta er tegnet inn (disse vil jeg komme tilbake til i kapittel 4, Det arkeologiske materialet fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet). Dessverre er kun funn fra Troms fylke tatt med i illustrasjonen, noe som skaper et unaturlig skille, man ser likevel en klar fortetning av boplassfunn langs Tjeldsundet og Topsundet sør i Troms. Denne sentreringen av funn refererer Simonsen til som ”Tjeldsundbygda” (1956:6-112), se figur 3.2.

De eldste registrerte innsamlinger av funnmateriale fra Tjeldsundet var på 1870- tallet. Fra da av og fram til da Povl Simonsen skrev om funnene i området i 1956 og 1958, var ingen funn datert noe eldre enn yngre steinalder. Disse utgivelsene er fortsatt de mest helhetlige utgivelsene om området, og diskuterer blant annet Tjeldsund- lokalitetene Kvitnes og Lasletta, som dateres til hellekistetid på bakgrunn av at der ikke fantes spor etter en eldre kvartsitt-/ skiferbrukende kultur (Simonsen 1956:26, 102, 1958:24). Svært mange av funnene Simonsen diskuterer forbindes med fiske og sjøfangst, noe som skulle tilsi at lokalitetene har vært strandnære. Han poengterer imidlertid at det før 1924 ikke ble samlet inn systematiske opplysninger om funnstedenes kontekst, som for eksempel høyden over havet (Simonsen 1956:5, 12-14, 1958:28). Dette ville ha vært nyttig å vite i forbindelse med denne analysen, på grunn av den relativt store endringen i forholdet mellom havnivå og landhevning og dens nytteverdi som et middel for relativt datering. På grunn av denne praksisen er det dessverre

mye informasjon som har gått tapt, noe som gjør at enkelte lokaliteter må stå utenfor den geografiske lokaliseringsanalysen for området (kapittel 9).

Figur 3.2 "Yngre stenalders bosetning i Troms fylke", etter Simonsen (1956:7).

Det tidligste funnet ved Tjeldsundet fra Skånland kommune kom inn til museet i 1879, og er omtalt som det berømte "Skånlandfundet" av Simonsen (1956:26). Omstendighetene rundt dette funnet fra lokaliteten Lille Skånland, samt de fra Lasletta og Kvitnes er beskrevet i detalj hos Simonsen (1956:24-34). Disse funnene er blant de som vil bli gjennomgått i neste kapittel, Det arkeologiske materialet fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet.

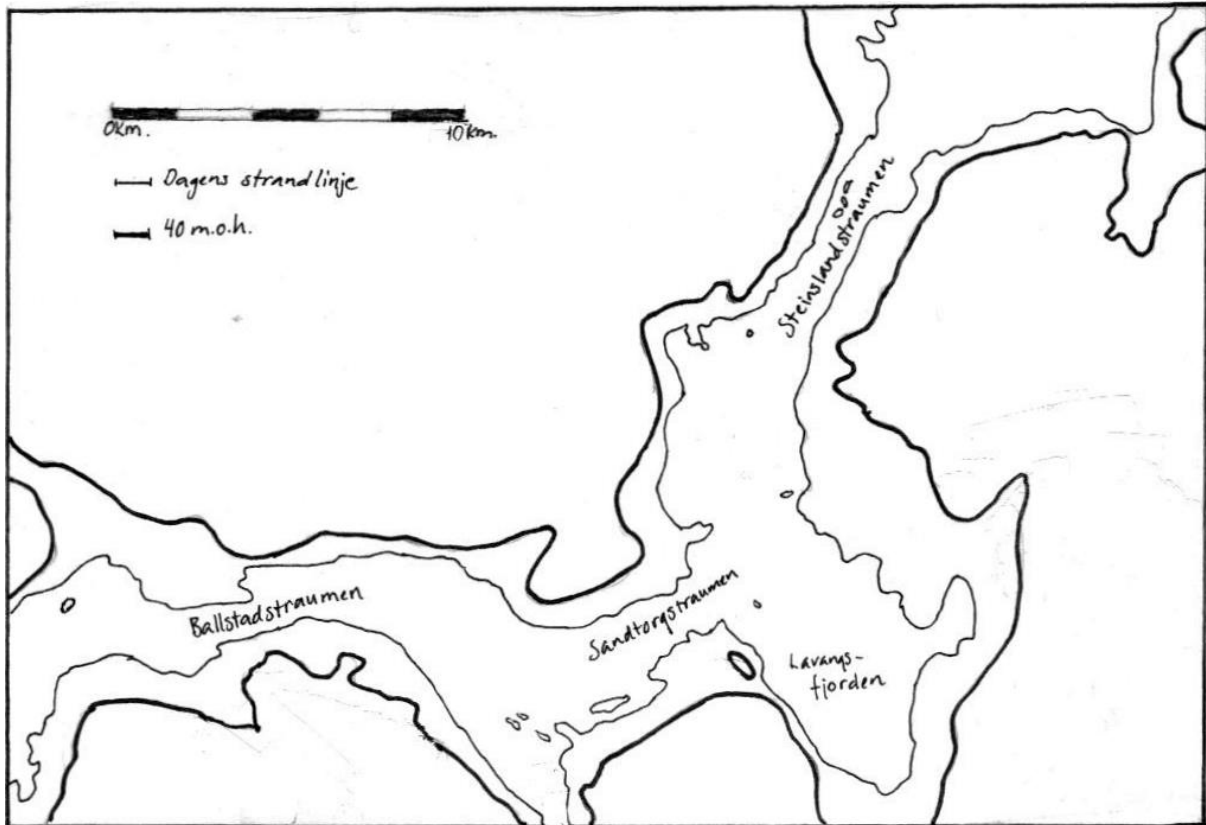
3.2 Diskusjon.

I forrige kapittel, Forskning på tidevannstrømmer i Norge, ble det stilt et avgjørende spørsmål om de strømmene som er til stede i dag også var til stede i steinalderen. I det følgende avsnittet vil det derfor bli gjort rede for dette områdes forhistorie og resultater av geologisk forskning med tanke på å kunne gi et svar på dette spørsmålet. Først må vi imidlertid etablere et sikkert startpunkt for når vi vet det kan ha vært mennesker tilstede. Jeg minner om at tabell 1- 6 fins i tillegget.

Hinnøya skal ha vært isfri allerede ca. 15.000 før nåtid (Andersen 1979:233), i teorien har det altså vært mulig for mennesker å besøke Tjeldsundet da. Så tidlig må man likevel anta at farvannet på innsiden ikke var trygt, med tanke på drivis og kalvinger fra innlandsisen. Ifølge tabell 1 sto havet da ca. 75meter høyere enn i dag (se også tabell 7.3). Det eldste funn fra Troms er en strandlinjedatert lokalitet på ytterkysten av Andøya til ca. 10.000BP, den eldste sikre datering er imidlertid en ¹⁴C- datering fra lokaliteten Simavik til 9200+/- 200BP (Engelstad 1989, Sandmo 1983:13-15). Fra Tjeldsundet er det eldste funn per i dag funnet på Ramstad, og har blitt gitt en grovdatering til mellom 8000 og 9000BP (Bjerck 1995:5), eller eldre steinalder fase II (tabell 7.3). For detaljer om disse, se tabell 5; funnummer Ts9690a og b. Ramstad ligger like ved Sandtorgstraumen, vi vet derfor at mennesket har vært til stede her siden eldre steinalder fase II, ifølge periodeinndelingen for arktisk steinalder, eller tidlig-/mellom- mesolitikum i den sydligere periodeinndelingen (se kapittel 7, Arkeologiske forutsetninger). Havet skal da ha stått på mellom 25 og 40meter over dagens nivå ved Sandtorgstraumen, mellom 22 og 40m o.h. ved Steinslandstraumen (tabell 1). I figur 3.3 ses en skisse over hvordan Tjeldsundet var med en vannstand 40m over dagens.

I forrige kapittel ble det stilt spørsmål om strømmene var til stede i steinalderen (jamfør Bergsvik 2001:17), og når man vet at vannstanden var så mye høyere tidlig i mesolitikum som det blir skissert i figur 3.3 er det lettere å forstå hvorfor dette spørsmålet er så viktig å få svar på. Vi har dessuten allerede sett ett eksempel på en slik radikal endring i Salten i Nordland (figur 2.2). For at strømmene skulle være tilstede må man anta at der fortsatt har vært en smalning av sundet som har tvunget vannet til å strømme raskere i forbindelse med tidevannets bevegelser. Det skal imidlertid mye til for at den smalningen som finnes naturlig i topografien skal miste sin betydning. Ved Sandtorgstrømmen tilsvarer en vannstand på ca. 40m o.h. ca. 8800BP, ved Steinslandstraumen noe tidligere, ca. 9200BP (tabell 1). Disse to

strømmene blir trukket fram fordi de var objekter for registreringa (se kapittel 1, Innledning), og som vi senere vil se av den geografiske lokaliseringsanalysen (kapittel 9), hadde de dessuten en overveiende prioritering i steinbrukende tid, i forhold til Ballstadstraumen.

Figur 3.3 Røff skisse over Tjeldsundet som viser endringen i havnivå over tid, dagens og da havet sto 40m høyere tidlig i mesolitikum .

Endringen mellom hav og land har påvirket innsnevringene i sundet. Ved Steinslandstraumen er sundet i dag ca. 600meter bredt på det smaleste. Da havet stod 40meter høyere var sundet ca. 800meter bredt. Dette kan ikke regnes som noen dramatisk endring, og tidevannstrømmen kan med stor sannsynlighet antas å ha vært tilstede i den aktuelle perioden. Situasjonen ved Sandtorpstraumen er noe mer komplisert. Det smaleste partiet på sundet er i dag ca. 500meter bredt. Strømmen kan være stri med høye bølger og det er ikke anbefalt å gå ut hit i liten robåt eller tilsvarende. Da havet sto 40meter høyere enn i dag var sundet ca. 1,6km bredt på det smaleste. Dette er mer enn tre ganger så mye, og må kunne kalles en stor endring. Spørsmålet som da må stilles er om denne endringen var til det bedre eller til det verre. Ifølge Bergsvik (2001:16) er farvann med rask vannbevegelse rikere fordi ”fornyingsprosessen av mezooplankton skjer adskillig hurtigere”. Et bredere sund ville gitt et roligere farvann, men i

hvilken grad de maritime ressursene ville ha endret seg er ifølge dette mer usikkert. Viktigere i denne sammenheng er det kanskje å avgjøre hvilke konsekvenser dette kan ha hatt for havneforholdene. Dette vil jeg komme tilbake til i avsnitt 9.5 Lokale endringer.

Nå da Tjeldsundet har blitt satt inn i en forskningshistorisk sammenheng, og strømmenes tilstedeværelse er diskutert, vil jeg i de neste kapitlene komme nærmere inn på de enkelte funn og lokaliteter, før jeg går i gang med selve den geografiske lokaliseringsanalysen i kapittel 9.

3.3 Sammen drag.

I løpet av dette kapittelet har den lokale forskningshistorien og hvilke utgivelser som finnes om denne blitt gjennomgått. Det er gjort klart at det finnes få arkeologiske utgivelser som konkret omhandler Tjeldsundet i steinalderen. De mest helhetlige ble skrevet av Simonsen, og ble utgitt i henholdsvis 1956 og 1958. Vi har også forsøkt å gi svar på spørsmålet om strømmene langs Tjeldsundet var tilstede i steinalderen da havet sto høyere i forhold til landet enn i dag, og på hvordan dette har påvirket landskapet.

4 Det arkeologiske materialet fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet.

Før det er mulig å utføre en analyse av bosetningsmønsteret ved Tjeldsundet, er det nødvendig å få en oversikt over det arkeologiske materialet fra området. Tidligere funn er registrert i databasene Askeladden, Fornminneregisteret og Tromsø Museums Tilvekst. De som står i Fornminneregisteret står også i Askeladden, derfor vil det her utelukkende bli referert til Askeladden og Tromsø Museums Tilvekst. Dette materialet er samlet i tabell 2- 5 i Tillegget, men vil først få en nærmere presentasjon i det følgende.

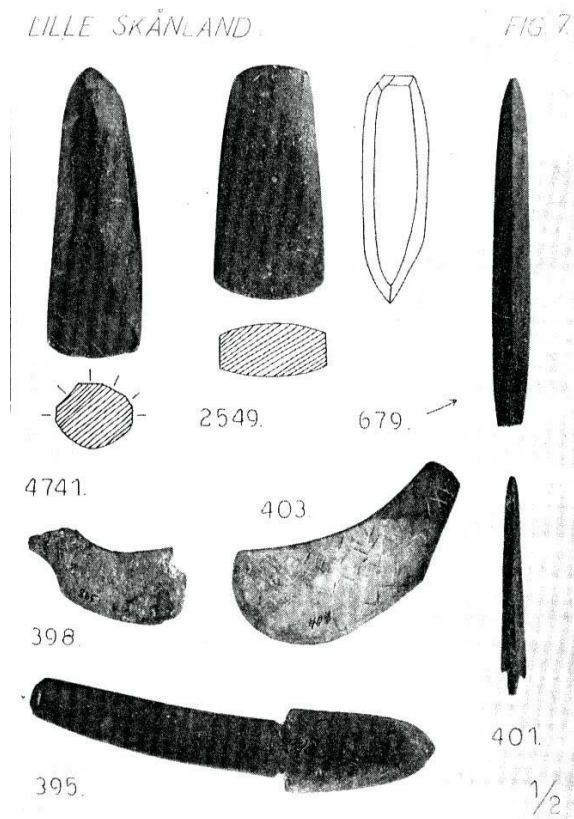
4.1 Generelt om funn fra "Tjeldsundbygda".

De funn som er registrerte ved Tjeldsundet er i stor grad løsfunn. Bertelsen (1981:30) definerer løsfunn som: "Jordfunne gjenstander eller samlinger som er brakt inn til museum uten at det er resultat av fagarkeologisk undersøkelse". Disse funnenes representativitet for den geografiske lokaliseringanalysen vil bli diskutert i kapittel 8, Diskusjon om materialet ved Tjeldsundet. Først vil jeg si konkret hva som er funnet her, hvilke redskapsformer, og hvordan og av hvilket råstoffmateriale de er tilvirket?

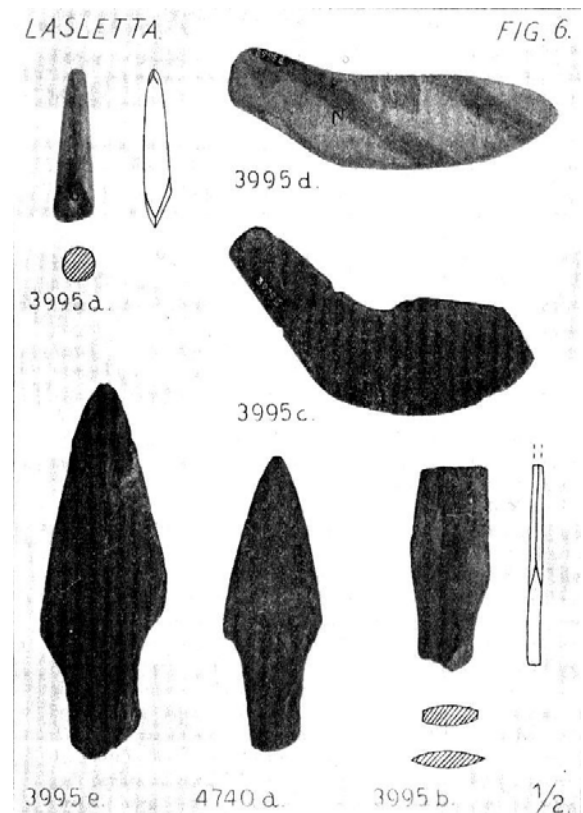
Ifølge Simonsen (1958:28) er de fleste funnene fra regionen tilvirket av lokal grå skifer, denne har blitt hugget, slipt, saget i eller boret i. Det finnes i tillegg eksempler på rød skifer som kan ha kommet fra ytre Senja. Ellers finnes brynesteiner og slipeheller, og også hardere steinslag som hornstein og kvartsitt. Sistnevnte har blitt tilvirket med samme teknikk som flinten i Trøndelag, mens skiferteknologien ifølge Simonsen kan ha kommet fra Finland. Redskapene knyttes til tre forskjellige bruksområder; fiske, jakt og håndverk (1958:28-31). Av fiskeredskaper er det søkkesteiner med tau- fure, og skånlandskniver som er buede, eneggede skiferkniver. Av jaktredskaper finnes spydspisser av skifer, pilespisser av skifer og hornstein, og jaktdolker av skifer. Til håndverk finnes økser og meisler av skifer og grønnstein, og med rett, tverr eller hul egg. Det finnes dessuten skiferkniver som er støvelformede, eller de har skjev eller rett egg. Sistnevnte kalles ulo, etter eskimoenes kvinnekniv som den er identisk med. Andre redskapsformer som er funnet i området er nåler og bor av skifer.

Simonsen diskuterer også importfunnene fra regionen. Av nord- svensk import finnes tre former for skiferkniver; bananformede, eneggede dyrehodekniver og kniver med skjeftingshakk. Den bananformede er det funnet til sammen fire av innenfor Tjeldsundbygda, et eksempel på denne er Ts395 (se figur 4.1). Det er også funnet to av de eneggede dyrehodeknivene (eks: figur 4.1, Ts398), og to kniver med skjeftingshakk (eks: figur 4.2, Ts3995c). Fra båtøks- kulturen finnes tolv tynnakkede steinøkser (eks: figur 4.1, Ts2549), og av hellekistetidens typer en skiferetterligning av en flintdolk (figur 4.2, Ts3995b). Av de finske importfunnene finnes ingen ved strømmene, men flere innenfor Tjeldsundbygda; fire rovaniemihakker, en flatøks og fem tykke kniver. Det har altså vært kontakt både sørover langs norskekysten, og innover land mot dagens Sverige og Finland (Simonsen 1956:69-88).

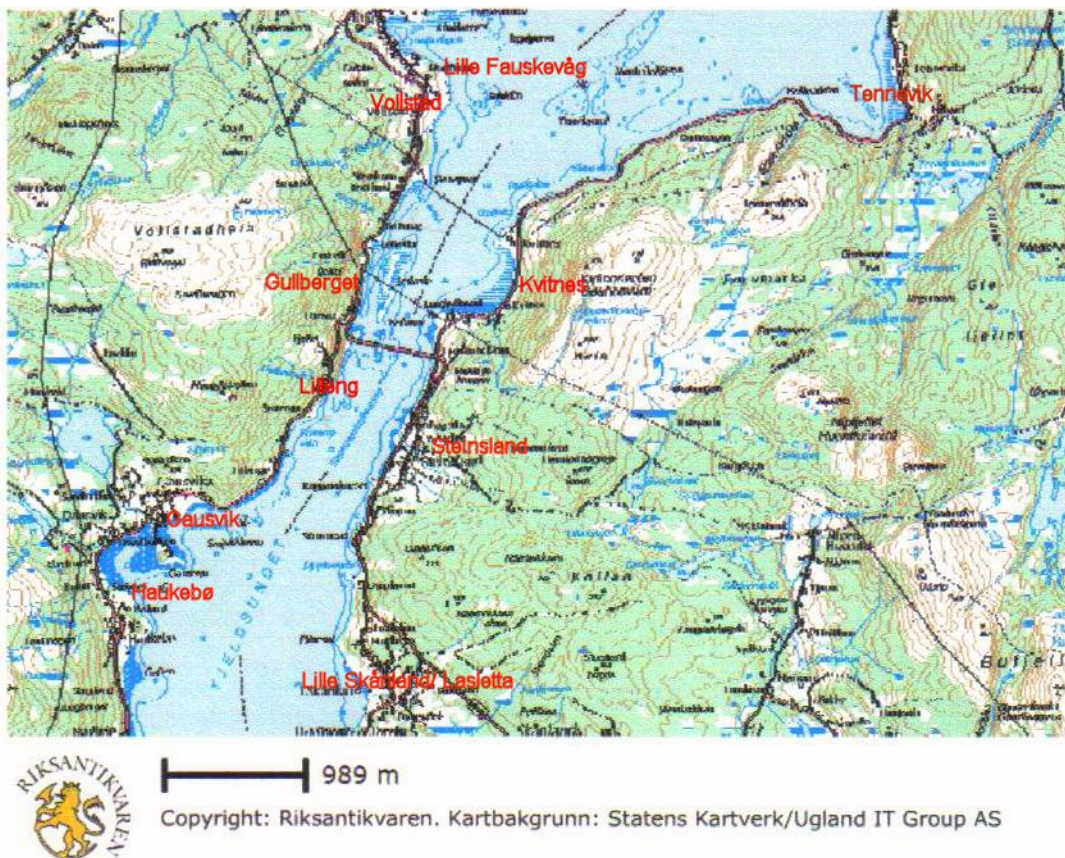
I alle de tre kommunene finnes det en rekke hauger, røyser og flatmarksgraver. Disse har jeg valgt å la stå utenfor lokaliseringsanalysen på grunn av vansker med dateringen. De fleste ligger dessuten på en høyde over havet som burde tilsi senere perioder. Under følger en presentasjon av det kjente arkeologiske materialet fra steinalder ved Tjeldsundet.

Figur 4.1 Funn fra Lille Skånland, M 1:10, etter Simonsen (1956:29).

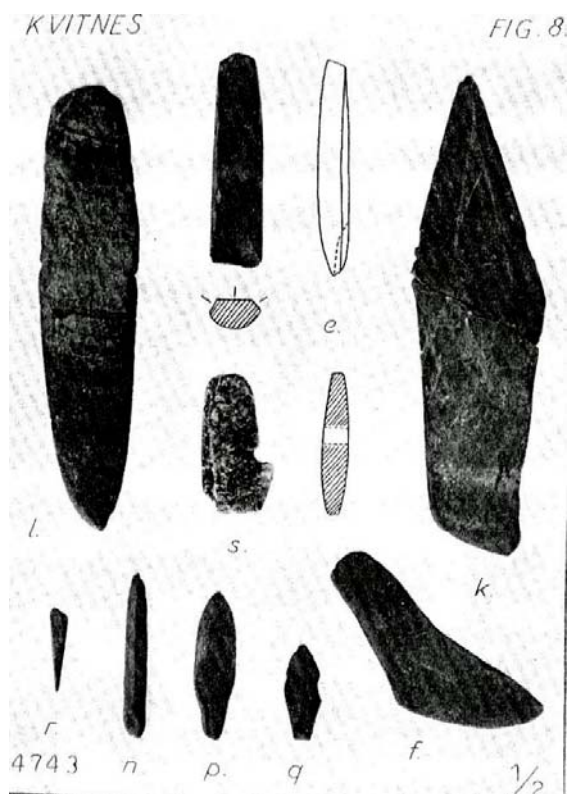
Figur 4.2 Funn fra Lasletta. M 1:10, etter Simonsen (1956:25).

Figur 4.3 Lokalteter ved Steinslandstraumen i Tjeldsundet markert med rødt (kart fra databasen Askeladden).

4.2 Det arkeologiske funnmaterialet fra steinalder ved Tjeldsundet.

Det er nærliggende å begynne med de funn som er best beskrevet i litteraturen. Dette er funn fra bygdene Lille Skånland og Kvitnes, og disse er gjennomgått og diskutert i detalj av Povl Simonsen (1956). Alle lokalitetene som nevnes her i forbindelse med Steinslandstraumen er imidlertid avmerket med rødt på kartet i figur 4.3. Noen av redskapsfunnene er dessuten avbildet i figur 4.1, 4.2 og 4.4. Disse lokalitetene har ligget på fastlandsiden av Tjeldsundet relativt nært Steinslandstraumen, i Skånland kommune.

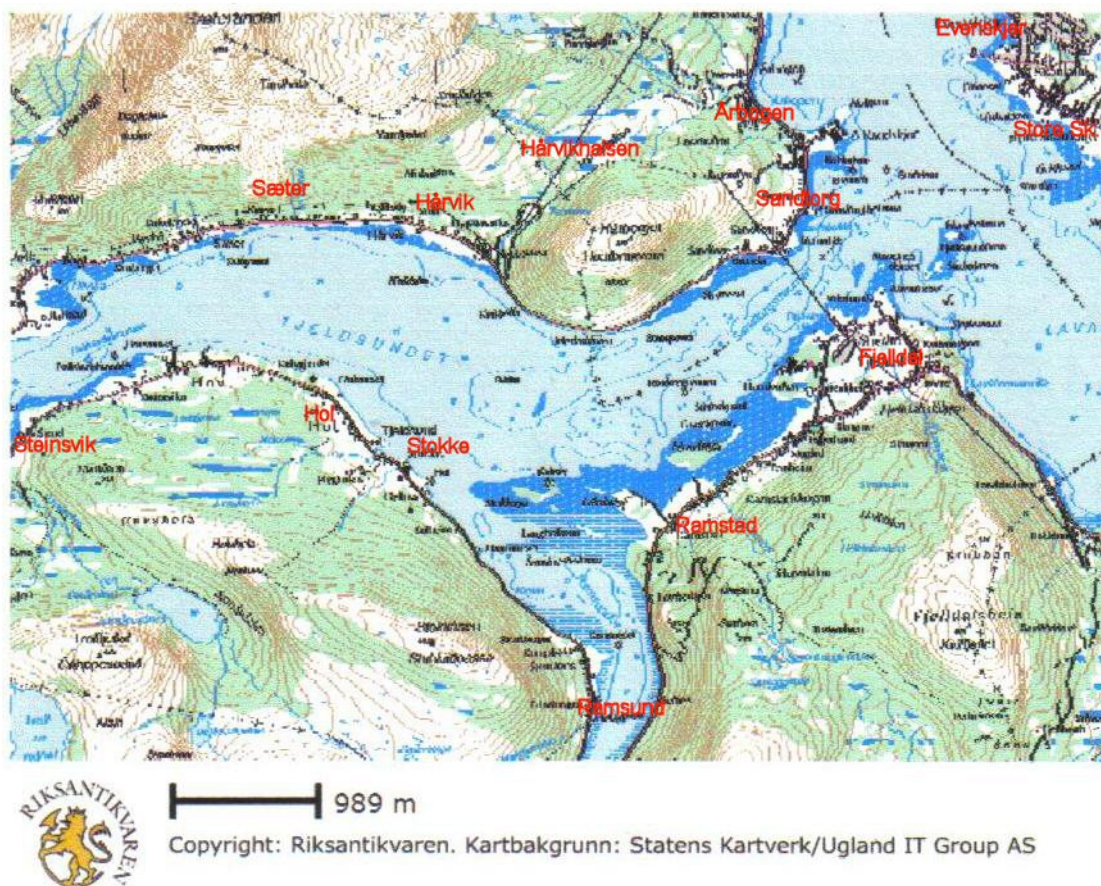
Figur 4.4 Funn fra Kvitnes, M 1:10, etter Simonsen (1956:33).

Funnene fra Lille Skånland deles i to grupper av Simonsen (1956:26), de nedre tilhører det som er kjent som "Skånlandfunnet". Det var også herfra at de tidligste steinalderfunnene ble levert inn på 1870- og 1880- tallet. I 1879 kom de første objektene herfra inn til museet. I Tromsø Museums tilvekst har de fått nummer Ts395-403 (tabell 5). Seks år senere kom det inn flere funn som antas å tilhøre den samme lokaliteten (tabell 5; Ts677-79). Disse funnene er ifølge Simonsen referert til hos Gjessing (1942:366), Rygh (1903:31,47) og Brøgger (1909:23). Simonsen mener at også Ts2548-49 og 4741 tilhører denne lokaliteten Lille Skånland. Disse kan også ses i tabell 3 under nummer 28528. Avbildet på figur 4.1 er det som ifølge Simonsen er Brøggers typeeksemplar på en "Skånlandskniv" (Ts403), denne er spesielt fint utformet og dessuten dekorert, i virkeligheten er den ca. 9cm langt (Simonsen 1956:26-27). Senere har det også blitt funnet flere skiferredskaper og tre bergartsøkser på Lille Skånland (tabell 5; Ts2635-37, Ts4003 og Ts7561). Like ovenfor ligger lokaliteten Lasletta hvor det rundt 1880 ble det funnet en rekke oldsaker under pløying, disse ble imidlertid først levert inn og registrert i 1938. Høyden over havet ble da målt til 25meter. Simonsen (1956:24-31) daterer funnene til hellekistetid. Lokaliteten inneholder en mengde skiferredskaper og et søkke, og utgjøres av Ts3995, Ts4740 og Ts7529 (tabell 5).

Lokaliteten Kvitnes ligger i en liten bukt som vender ut mot sundet på 20- 25m.o.h. I 1952 ble det levert inn til museet i alt 29 gjenstander som hadde blitt funnet i et mindre grustak like ovenfor husene (tabell 5; Ts4743). På bakgrunn av funnmaterialet tolker Simonsen dette til å være et spissdominert boplassfunn. Hans subjektive mening er at denne boplassen er noe yngre enn den på Lasletta (Simonsen 1956:31-34). På Kvitnes har det også blitt funnet flere steinredskaper, hovedsakelig i skifer, her ligger dessuten to tufter fra steinalder (tabell 3; 18938 og 58201, og tabell 16.5; Ts3991a-d, Ts4005 og Ts4025-26). Både funnummer Ts4743 og Ts3991 (tabell 5) er imidlertid funnet i grustaket på gårdsnummer 11 og burde antas å være fra samme lokalitet.

På fastlandssiden av Steinslandstraumen ligger også lokalitetene Tennevik og Steinsland. Tennevik ligger like nord for strømmen, og herfra kommer noen skiferredskaper, søkker og kvartsavslag (tabell 3; 18935, 28516, 58187 og tabell 5; Ts9207). Steinsland er det stedet som udiskuterbart ligger nærmest strømmen med funnummer Ts3999 og Ts6088 (tabell 5). Dette er lavliggende funn med en relativt høy andel av bergartsredskaper.

På Hinnøysiden av strømmen, og altså i Harstad kommune, er Gullberget, som er en bratt skrent der det ikke er funnet noe fra steinalder. Mye av terrenget rundt de aktuelle høydekotene er dessuten omrotet av en vei (Kong Olavs vei, E10). I bygdene både nord og sør for berget er der imidlertid gjort funn. I nord ligger et strekke med bygder der det er gjort relativt mange funn fra steinbrukende tid, de nordligste av disse ligger imidlertid for langt unna sundet til at det kan ha vært hensiktsmessig å oppsøke det daglig. Derfor har kun lokalitetene Lille Fauskevåg og Vollstad blitt tatt med i denne sammenhengen. Fra Lille Fauskevåg kommer noen skiferredskaper, men også en kvartskjerne og en skraper i kvartsitt (tabell 2; 28770, og tabell 5; Ts7822, Ts8455a,c). På Vollstad ligger 4-5 tufter fra steinbrukende tid, og herfra kommer i tillegg noen redskaper i stein og ei flintøks (tabell 2; 9382, 76987 og tabell 5, Ts11509). Sør for Steinslandstraumen ligger Gausvik og Haukebø hvor der også i hovedsak er funnet skiferredskaper (tabell 2; 59375, 68476, og tabell 5; Ts7808, Ts11700). De funnene som ligger enda lenger sør må sies å ligge nærmest Sandtorgstraumen. De fleste funnene som har vært omtalt i forbindelse med Steinslandstraumen dreier seg om løsfunn av redskapsfunn, unntakene er noen tufter på Kvitnes og Vollstad, og noen mulige overpløyde tufter på Haukebø, se avsnitt 4.2.2, Boplassfunn.

Figur 4.5 Lokalteter ved Ballstadstraumen og Sandtorgstraumen i Tjeldsundet i rødt (kart etter databasen Askeladden).

De kjente lokalitetene ved Ballstadstraumen og Sandtorgstraumen er merket av i rødt på kartet i figur 4.5. Materialet som er funnet med nærhet til disse har ikke blitt diskutert i litteraturen i samme grad som det fra Lille Skånland og Kvitnes. Unntaket er en brosjyre av Bjerck (1995a), men denne tar kun for seg materialet fra Tjeldsund kommune. Det er imidlertid også gjort funn i Harstad kommune. Herfra, fra Sandtorg på Hinnøysiden finner vi funnummer 19207 og 19208 (tabell 2): Førstnevnte er tre tufter, og sistnevnte omfatter 8 økseemner, en t-formet kniv, skiferavslag og en pilespiss som ble funnet som løsfunn i åker på 1970-tallet, på 2-7moh, noe som kan tilsvare bronsealder eller tidlig metalltid (se tabell 7.3). Funnene er klassifisert som et bosetnings- eller aktivitetsområde. Herfra kommer også Ts7562 som er en pilespiss og tre kniver i skifer (tabell 5). Også fra Sandtorg kommer noen flere skiferredskaper (tabell 5; Ts183 og Ts192), fra Årbogen en skraper i flint (tabell 5; Ts10952). Hårvikhalsen ligger bak Hårberget ved Sandtorg, her ble et løsfunn funnet på 27moh i 1995, og inkluderer en kjerne i melkekvarter, og et avslag av flint med cortex (tabell 5; Ts6581a-b). I tillegg ble et

ildsted funnet på 77moh, som er 14C- datert i 1995 til mellom 4455 og 4270f.kr (tabell 5; Ts6582). Dette tilsvarer senmesolitikum, eller eldre steinalder fase III (se tabell 7.3). Vis a vis sundet på fastlandssida er Fjellidal og Ramstad (Tjeldsund kommune). Fra Fjellidal kommer en rekke skiferredskaper (tabell 4; 63523 og tabell 5; Ts338-9, Ts700-01, Ts11307). Funnnummer 17815 (tabell 4) ble funnet på 25moh på Ramstad under nyrydning i 1928. Funnnummeret inkluderer 15 objekter. Av disse er det flest kniver og spydspisser i skifer, men også en pilespiss i skifer, en oval skive i stein, og noe som kan være et nålebryne. Også dette funnet er klassifisert som bosetnings- eller aktivitetsområde. En skiferdolk herfra kan ses avbildet i figur 4.6.

Figur 4.6 En 4-5000 år gammel slipt dolk på 17cm., funn fra Ramstad. Etter Bjerck 1995: Foto: Tromsø Museum.

Fra Ramstad kommer også en del søkker og forskjellige andre skiferredskaper (tabell 4; 67244, og tabell 5; Ts2032-33, Ts9852ab). Det er også her at det har blitt funnet to flintkniver datert til mellom 8000 og 9000BP, eller eldre steinalder (Bjerck 1995). Funnnummer 73894 (tabell 4) er funnet på Ramstad men det kan diskuteres om dette funnet er rettet mot Sandtorgstrømmen eller ikke, det kan like godt være fokusert inn mot Ramsundet og Spannbogstraumen. Uansett har lokaliteten ligget godt til med tanke på tilgangen til marine ressurser For mer detaljer om funnmaterialet fra Sandtorgstraumen; se tabell 2, 4 og 5.

Funn fra enda lenger sør, eller sør for inngangen til Ramsundet er relativt få. Lokalitetene som tas med i denne gruppen er Stokke, Hov, Hol, Steinsvik og Sæter, samtlige av disse ligger i Tjeldsund kommune. Fra Stokke kommer en trinnøks i skifer, en trinnøks i rovaniemi-

grønnstein, og ei øks i skifer som ligner en sydiskandinavisk type (tabell 5; Ts5005). Fra Hov og Hol kommer flere skiferkniver (tabell 5; Ts8617, Ts9976-77). Fra Steinsvik kommer en meisel og en del økser (16927), og fra Sæter noen skiferredskaper (47368), begge disse funnnumrene kan sees i tabell 4.

4.2.1 Perifere funn.

Noen få løsfunn fra like ved Tjeldsundet ligger perifert til i forhold til strømmene. Tre skiferredskaper er funnet på Evenskjer (tabell 5; Ts4004a-b og Ts8725). Evenskjer er imidlertid et tettsted i dag, og med tanke på representativitet (avsnitt 8.1, Antall funn og representativitet) må funnene derfra antas å være overrepresentert i forhold til resten av området. Like bortenfor på Store Skånland er det funnet en huløks i basalt som er datert til yngre steinalder men som ble funnet ca ved dagens flommål. Denne må antas å enten være flyttet i senere tid, eller mistet i havet (tabell 5; Ts11038). Evenskjer og Store Skånland ligger midt mellom Steinslandstraumen og Sandtorgstraumen. Over Fiskefjord, som ligger lengst sør i Tjeldsundet ble funnet en spydspiss i skifer på 100moh (tabell 5; Ts7507). Denne er datert til yngre steinalder men dette har åpenbart ikke vært en strandnær lokalitet. Funn fra Lille Fauskevåg kan sies å være perifere i forhold til strømmen, men fordi området synes å henge sammen med Vollstad er det tatt med under funn med nærhet til Steinslandstraumen. Strekket Vollstad—Lille Fauskevåg—Fauskevåg—Brokvik er et område rikt på funn som ligger relativt nært strømmen i den sørlige enden, men som sannsynligvis er mer rettet mot Vågsfjorden i nord. Funn fra Fauskevåg og Brokvik er derfor ikke tatt med her, selv om dette skaper et unaturlig skille i materialet. Det samme gjelder Sandstrand som ligger på motsatt kyst.

4.2.2 Boplassfunn.

De fleste funn fra områdene ved Tjeldsundet er som nevnt løsfunn, men på grunn av sammensetningen av redskaper og avfallsprodukter fra redskapsproduksjon har de fleste av disse blitt klassifisert som funn av boplasser eller aktivitetsområder. På bakgrunn av kjent moderne aktivitet kan det være snakk om overpløyde tufter. Noe kan også stamme fra graver eller depoter (Simonsen 1956:19-22). Det er imidlertid få funn i området som inneholder konkrete tufter fra steinalder. De tre første tuftefunnene i tabell 4.1 (tabell 2; 19207, tabell 3; 189938, 28528) ligger sentralt ved strømmene, henholdsvis Sandtorgstraumen og

Steinslandstraumen. De to siste ligger relativt perifert i forhold til dem (tabell 2; 59375, 76987).

Askeladden nr.	M.o.h.	Sted	Hva
18938	20	Kvitnes	2 tufter
19207	30	Sandtorg	3 tufter, søkk i terrasse
28528	15	Kvitnes	Grunn senkning på terrasse
59375	20	Haukebø	Utpløyde tufter
76987	20- 27	Voldstad	4- 5 ovale/ runde forsenkninger

Tabell 4.1 Arkeologiske funn ved Tjeldsundet tolket som tufter fra steinbrukende tid. Data hentet fra Askeladden og Tromsø Museums tilvekst, se også tabell 2- 5.

4.3 Steinråstoff.

Steinråstoffet er viktig å merke seg fordi det i noen tilfeller kan gi oss en mulighet til å bestemme kulturtilhørighet og alder. Som nevnt er skifer det vanligste steinråstoffet i funnmaterialet, mens flinten er bortimot fraværende. Hans Christian Sjøborg (1988) har gjort en undersøkelse der resultatet gir oss en god ide om utbredelse og grenser for skiferbruken. Ifølge ham er det ”et markert brudd for utbredelsen (av skiferkniver) sør for Stad”. Utbredelsen har dessuten ”en markert konsentrasjon til kyststrøk” (1988:225-26). Som nevnt legger Narmo (1993) denne grensen til Romsdalen (se kapittel 2, Forskningshistorie). Skifer er også det vanligste råstoffet i materialet fra yngre steinalder i Finnmark som er omtalt av Olsen (1997). Dette gjør at materialet fra Tjeldsundbygda i grove trekk ligner det arktiske materialet mer enn det vest- norske.

Fordi materialsammensetningen altså minner om den arktiske varianten, er det naturlig å kaste et blikk mot Finnmark der denne er best dokumentert i norske sammenheng. Spesielt vil jeg trekke fram periodeinndelingen slik den er framsatt av Olsen (1997), hvor han legges vekt på hvordan materialsammensetningen i Finnmark har endret den seg noe igjennom steinalderen (for periodeinndeling se tabell 7.2). Om eldre steinalder her skriver Olsen (1997:28) at de vanligste steinråstoffene var fine og grovkornede kvartsitter, og også forskjellige former for chert (hvit, grå, svart og grønnhvit (dolomitt)). I tillegg nevner han også bergkrystall og kvarts. Flint ble kun brukt i mindre grad. I overgangsfasen mot yngre steinalder begynner man med slipeteknikk, som åpner for de mykere bergartene skifer og grønnstein. I løpet av yngre steinalder i Finnmark ble imidlertid bruken av skifer vanligst (Olsen 1997:51). De finkornede råstoffene chert og finkornet kvartsitt ble byttet ut med grovkornet kvartsitt og hvit, ofte

krystallinsk kvarts. Endringen i råstoff kan kanskje forklares i endringer i teknologien, som flateretusjering og sliping. Man kan også se en forskjell i råstoffmaterialet som ble benyttet på kysten, og det i innlandet. Skifer var vanligere på kysten, og redskapene derfra, kniver og store spisser, assosieres ofte med maritim fangst. I innlandet i Finnmark er det økser og meisler som dominerer funnmaterialet. Olsen går videre til å fortelle om materialet fra tidlig metalltid da man begynte med flatehoggingsteknikk og igjen hardere, mer finkornet steinråstoff (Olsen 1997:103). Bruken av skifer fortsetter på kysten sammen med kvarts og grovkornet kvartsitt, men er ikke lenger dominerende i funnmaterialet.

Hvorfor de valgte å bruke skifer er enkelt å forstå på bakgrunn av råstoffets muligheter. Det er mykt nok til å bli formet med håndkraft, og både saget i og slipt med hardere steinarter mens det likevel er hardt nok til å bevare en skarp egg (Nunez 1998:105). Det er også relativt lett å gjenkjenne redskaper i dette materialet, noe som gjør gjenfinningsprosenten høy. Noe annet har vært saken for bruken av kvarts til redskaper. Disse har det blitt funnet en del av også ved Tjeldsundet (se tabell 2; 28770, 68505, tabell 3; 28516, og tabell 5; Ts6088, Ts6581, Ts8455).

Christina Lindgren har gjort en undersøkelse om kvarts basert på funnmateriale fra det sentrale Øst- Sverige (1998:95-101). Hun har kommet fram til at gjenfinningsprosenten av kvarts sannsynligvis er lav og at materialet derfor er underrepresentert i funnmaterialet. Dette skyldes at det å kjenne igjen redskapene i stor grad er basert på både personlig kunnskap, utdanning og erfaring. Tidligere ble det vurdert som umulig å gjøre retusj på kvarts, som ville gjøre avslagene til formelle redskaper, nå er det motsatte bevist. I det svenske materialet mener hun at der muligens er to varianter av kvartsteknologien, en der avslagene blir brukt uten retusj, og en der det kan tilføyes retusj. På bakgrunn av denne undersøkelsen kan man regne med at der er mulighet for en viss underrepresentasjon av kvarts som redskapsmateriale i det arkeologiske funnmaterialet fra Tjeldsundet også.

4.4 Sammendrag.

I dette kapittelet har vært en presentasjon av funnmaterialet fra både eldre og yngre steinalder ved de registrerte lokalitetene langs Tjeldsundet. På bakgrunn av utgivelsene av Simonsen (1956, 1958) er det tre lokaliteter i Skånland kommune som har fått ekstra oppmerksomhet; Lille Skånland, Lasletta og Kvitnes. Også lokaliteten Ramstad i Tjeldsund kommune skiller seg imidlertid ut som den med det eldste daterte funn (tabell 4; 73894). Skifer ser ut til å ha

vært det mest foretrukne redskapsmaterialet, mens kvarts regnes for å være underrepresentert. Det arkeologiske materialet vil bli diskutert mer utførlig i kapittel 8, Diskusjon om det arkeologiske materialet ved Tjeldsundet. Først er det imidlertid nærliggende å stille spørsmålet om hvordan dette arkeologiske materialet kan si oss noe om fortida, i dette tilfellet steinbrukende tid ved Tjeldsundet. I kapitlet under presenteres derfor teorien som ligger til grunn for dette prosjektet, og dermed også den geografiske lokaliseringanalysen som følger i kapittel 9.

5 Arkeologi og landskap.

Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse, som jeg vil beskrive i neste kapittel, er en form for landskapsarkeologi. Dette er en tverrfaglig gren innenfor arkeologien og kan bruke teori fra både arkeologisk, historisk og menneskelig geografi, paleoøkologi, antropologi og stedsnavnstudier. Denne metoden gir oss et redskap til å lese det landskapet som det arkeologiske materialet har vært en del av, noe som i løpet av dette prosjektet har vært viktig ikke bare for den geografiske lokaliseringsanalysen (se kapittel 9), men også for registreringa (se kapittel 1, Innledning) der faktorer i landskapet har blitt brukt som spor for å lete etter lokaliteter fra steinalderen. Den viktigste konsekvensen av landskapsarkeologien generelt har vært å åpne for at arkeologer kan fokusere på større områder som mennesker har levd og arbeidet i, framfor kun små og nøye definerte arkeologiske lokaliteter. Selv om jeg altså skal benytte meg av Bergsviks metode, så er det først en del bakenforliggende ideer vedrørende landskapsarkeologi som blir diskutert av spesielt Gansum et. al (1997) og Ingold (1993) som jeg vil komme inn på.

5.1 Landskapsarkeologi og tolkning.

Landskapsarkeologien gir oss som nevnt i innledningen metodiske redskaper vi kan bruke til å tolke landskapet. I praksis har to hovedmetoder for tilnærming vært brukt. Den første har dreid seg om en rent beskrivende metode i form av kartlegging og oppmåling for å kunne lese sekvenser eller mønstre ut av funnmaterialet. Den andre fokuserer på å tolke fortidige menneskers bruk av "rom" ("space"), og deres forståelse av verden (Gansum et. al 1997:10, Tilley 1993). Prosjektet ved Tjeldsundet er en geografisk analyse med et spesielt fokus mot tidevannstrømmen som en prioritert faktor for menneskers valg av boplasser. Dette innebærer, i tillegg til kunnskap om den rent geografiske plasseringen av disse boplassene, også et innblikk i menneskets kognitive verden på denne tiden. Til en viss grad må derfor dette prosjektet kunne sies å være en kombinasjon av disse to hovedmetodene. Bergsviks analyse gir oss et redskap for å finne svar på den første, men hvordan kan man, ut fra landskapet, kunne si noe om menneskers virkelighetsoppfattelse i forhistorien?

Grunnideen for landskapsarkeologi er at man, i et landskap som har vært bebodd av mennesker, og gjennom å kombinere visuell og arkeologisk struktur, vil kunne si noe om

fortidens kulturelle strukturer (Gansum et. al 1997, Jerpåsen 1996, Williamson & Everson 1998). Imidlertid, Gansum et. al (1997:11) skriver at i vår visuelt tredimensjonale verden, som er målbar i høyde, lengde og bredde, inngår også "tiden" som en fjerde dimensjon. Bakenfor dette ligger tanken om at forståelse er kulturelt overført, og at det psykologiske ikke er løsrevet fra det kulturelle. Altså innebærer dette at vår erfaring, hukommelse, og overført, kulturelt betinget kunnskap begrenser vår evne til forståelse om landskapets innhold og historie. Persepsjon foregår dessuten gjennom våre biologiske sanser, og vår gjenkjennelse, forståelse og tolkning av det vi oppfatter baserer seg på tidligere erfaringer. For å si dette kort, så skjer altså landskapsoppfatning gjennom orientering og persepsjon, og er dermed en tolkning av det vi faktisk ser. Dette har imidlertid vært tilfelle for mennesker gjennom alle tider og man kan dermed si at "lokaltopografien har spilt en viktig rolle i innredningen av landskapet, og (at) denne vil være en viktig variabel i en landskapsanalyse" (Gansum et.al 1997:13).

5.2 Landskap, temporalitet og "taskscape".

Fordi det i prosjektet ved Tjeldsundet blir benyttet metoder fra landskapsarkeologien, er det tre begreper det er viktig å gjøre greie for å forstå selve begrepet landskapsarkeologi. Derfor kommer "landskap", "tid" og "taskscape" til å bli definert og diskutert i det følgende. Tim Ingold (1993) definerer landskapet som; "the world as it is known to those who dwell therein, who inhabit its places and journey along the paths connecting them" (1993:156). Altså skal begrepet "landskap" i denne sammenhengen forstås som noe abstrakt som er skapt gjennom menneskers mentalitet, dets forståelse og oppfattelsesevne, personlige minner og det de har blitt fortalt av historier fra stedet, noe som er helt i tråd med det som ble sagt i forrige avsnitt.

I forrige avsnitt berørte jeg også så vidt begrepet tid, dette vil jeg gå nærmere inn på her. I landskaps- arkeologi og analyse er nemlig også forståelsen av tid essensiell. For å lære om fortiden er man avhengig av å forstå rekkefølgen av aktivitet gjennom tiden, noe som jeg også vil komme inn på rent praktisk i kapittel 8 (Diskusjon om det arkeologiske materialet ved Tjeldsundet). Ingold (1993:158) diskuterer også begrepet tid, eller temporalitet i forbindelse med menneskelig aktivitet eller arbeid, og skriver at "the currency of labour is time". Spor etter menneskelig aktivitet kan, ved siden av å være et minne om den rent fysiske handlingen det var å skape dette sporet, altså også forstås som et uttrykk for tid.

Dette bringer oss til Ingolds begrep "taskscape" (som er et ordspill på "landscape"), der "task" er definert som "any practical operation, carried out by a skilled agent in an environment, as a part of his or her normal business of life" (Ingold 1993:158). Ingold (1993:62) sier videre at "the taskscape" tar form i landskapet, men bærer i seg en sosial temporalitet, dette er stadig i forandring i motsetning til landskapet som i løpet av menneskets tilmålte tid tilsynelatende er uforanderlig. Han understreker forøvrig at vi også må vedkjenne landskapets foranderlighet på grunn av de mer langsomme geologiske prosessene. Dette er spesielt viktig for forskning på steinalder, nettopp på grunn av tidsaspektet. Ingold (1993:162-163) avslutter med å si at fordi landskapet er den fastnede formen av "the taskscape", gir dette oss muligheten til å forklare hvorfor, intuitivt, at landskapet ser ut til å være det vi *ser* rundt oss, mens "the taskscape" er det vi *hører*. Det vi hører er nemlig aktivitet eller handling. "The taskscape" eksisterer imidlertid ikke bare som handling, men også som samhandling. Det vil si at de oppgavene som utføres som regel skjer i forhold til noe som foregår samtidig, eller noe som har blitt gjort tidligere.

I dette kapittelet har vi prøvd å etablere en teoretisk ramme for sammenhengen mellom landskapet slik det framstår i dag, og slik landskapet fremsto som en del av et sosialt "taskscape" i fortida. Landskapsarkeologi åpner dermed for å bruke landskapet eller bakgrunnsmiljøet i større grad når man tolker et arkeologisk materiale. Hvordan man kan dra nytte av disse teoriene i forbindelse med prosjektet ved Tjeldsundet vil jeg komme tilbake til i kapittel 11 (konklusjon).

5.3 Sammendrag.

Dette prosjektet vil dreie seg om å gjennomføre en geografisk lokaliseringsanalyse som er en form for landskapsarkeologi. Her har det derfor blitt forsøkt å gi en kort innføring i teorien bak denne metoden, og også hvordan denne gir en ramme for hvordan arkeologer med fordel kan fokusere på større områder som mennesker har levd og arbeidet i, framfor kun små og nøye definerte arkeologiske lokaliteter. De sentrale begrepene "landskap", "temporalitet" og "taskscape" (etter Ingold 1993) har også blitt gjennomgått i denne forbindelse, fordi de gir oss en mulighet til å ane fortidig aktivitet og samhandling i nåtidens landskap.

6 Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse, ulike prosjekter.

En lokaliseringsanalyse gjøres for å kartlegge geografiske forutsetninger for bosetning (Bergsvik 1994a:241), og som jeg allerede har vært inne på i de foregående kapitlene har en slik analyse blitt valgt som metode for å tolke det arkeologiske materialet som finnes ved undersøkelsesområdet Tjeldsundet. Nærmere bestemt den metoden som står beskrevet hos Bergsvik (1991). Den har, som nevnt i kapittel 2; Forskning på steinalderbosetning ved tidevannstrømmer i Norge, blitt benyttet ved flere lignende prosjekter langs tidevannstrømmer. Analysen, som åpner for sammenlignbare resultater, har dessuten muliggjort den komparative analysen som følger i kapittel 10.

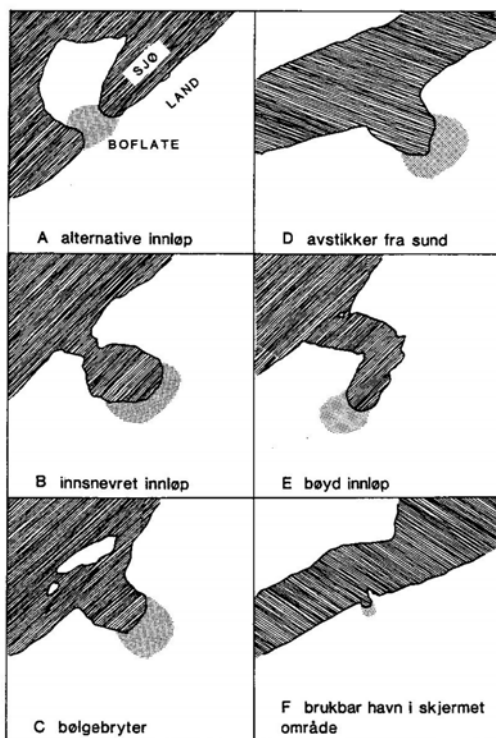
Lokaliseringsanalyser kan gjøres på makro- eller mikroplan. Makroplan analyser strekker seg over enorme områder, og krysser gjerne flere økologiske soner. Fordi prosjektet omkring de to strømmene ved Tjeldsundet til sammenligning er konsentrert om et relativt lite område, valgte jeg en analyse på mikro- plan, som Bergsvik (1991:75) og Bjerck (1989:39).

6.1 Lokaliseringsfaktorer.

I denne analysen er ”lokaliseringsfaktor” et sentralt begrep. Som jeg kom inn på i innledningen er, ”dette (er) den eller de faktorene som fører til at mennesker tar i bruk et område eller et bestemt sted” (Bergsvik 1995:116). Det opereres med to former for lokaliseringsfaktorer: de målbare og de evaluerbare. Målbare lokaliseringsfaktorer er elevasjon og avstand til ressurser. Evaluerbare er havneforhold, sikt over leia, ly for vind, helling, størrelse på tilgjengelig boflate og grunnforhold (Bergsvik 1991:75,1994a:241, 1995:116). Sistnevnte tilsvarer her tidevannstrømmen, som er en form for ”flaskehals”, dette kan også være eksempelvis kommunikasjonslinjer og reintråkk. I dette prosjektet har det vært hensiktsmessig å bruke tidevannstrømmene som en overordnet lokaliseringsfaktor, noe som jo samsvarer med problemstillingen. Om tidevannstrømmene har vært en faktor, vil boplassene være strandbundne. Også ved prosjektet på Vega (Bjerck 1989) ble det foretatt lokaliseringsanalyser i forkant. En for hver av høydekotene på henholdsvis 60m o.h. (1989:67-75), og 50m o.h. (1989:92-99). Konklusjonen var at de miljøsvakhetene som menneskene ikke har kunnet kompensere for med kulturelle mottiltak, har gitt oss gode

lokaliseringsfaktorer. Eksempler på slike faktorer gir han som gode havneforhold og drenerte boflater. Menneskene i steinalderen har derfor måttet innrette seg der disse faktorene var naturlig tilstede.

For å kunne utnytte målbare og evaluerbare lokaliseringsfaktorer må det imidlertid utarbeides ”kriterier for evaluering”. Dette er gjennomgått av Bergsvik (1991:84-97). Der gjennomgår han kriterier for havneforhold, sikt, ly og helling som vi vil komme tilbake til i kapittel 9, Den geografiske lokaliseringsanalysen ved Tjeldsundet. I forbindelse med dette prosjektet, der tidevannstrømmens rolle som lokaliseringsfaktor testes, har imidlertid gode havneforhold en avgjørende rolle, gitt at mennesker har vært avhengig av gode landingsforhold i relativ nærhet til strømmene. Denne metoden ble, som nevnt i innledningen, også brukt i forbindelse med registreringa som ble gjennomført forut for dette prosjektet.

Figur 6.1 Modell for gode havner (etter Bjerck 1989:92).

6.1.1 Modell for gode havner.

I kapittel 2, Forskningshistorie presenterte jeg en modell for gode fiskeplasser av Fischer. I lokaliseringsanalysen ved Fosnstraumen benytter imidlertid Bergsvik (1991) seg av en modell for gode havner (figur 6.1) som også ble brukt under lokaliseringsanalysen på Vega i

Nordland (Bjerck 1989). Den har dessuten blitt benyttet i de senere analysene ved Vatløstraumen og Skatestraumen (alle disse prosjektene ble introdusert i kapittel 2, Forskning på steinalderbosetning ved tidevannstrømmer i Norge). En god havn er ikke bare en god landingsplass, men også en sikker havn der landingsområdet er beskyttet mot vind og høye bølger. Slike forhold kan man få kjennskap til og evaluere ved å studere høydekurvene på kart. Jeg vil legge til at det likevel er vanskelig å bedømme forholdene langs en strandlinje som har vært i kontinuerlig bevegelse. Denne modellen kan slik brukes direkte i en landskapsanalyse for å lokalisere mulige boplasser nær en fortidig strandlinje (Bergsvik 1991:86-89, Bjerck 1989:92-95). Kort sagt innebærer både Fischers og Bjercks modeller at folk bosatte seg der det var en god havn med gode og stabile fangstmuligheter like i nærheten.

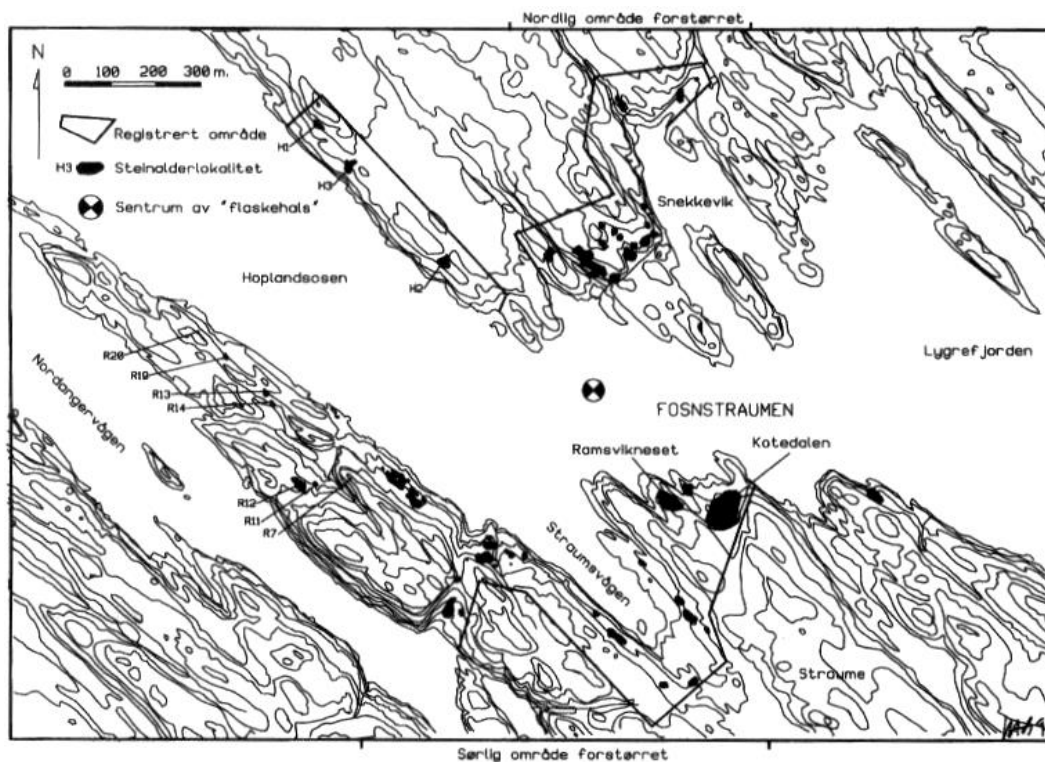
For å kunne gjennomføre en geografisk lokaliseringsanalyse har det blitt satt kriterier for å bedømme både de målbare og evaluerbare lokaliseringsfaktorene (Bergsvik 1991:84-227). Disse vil gjennomgås i detalj i det følgende, i forbindelse med gjennomgangen av de analysene som har blitt gjennomført ved tidevannstrømmer sør for Tjeldsundet.

6.2 Bergsviks analyse av bosetningsmønsteret ved Fosnstraumen.

I forbindelse med steinalderbosetning på ved tidevannstrømmer på Vestlandet har det blitt gjennomført en rekke lokaliseringsanalyser. Spesielt vil analysen ved Fosnstraumen (Bergsvik 1991, kapittel 2 Forskningshistorie) bli framhevet, fordi det var i dette området at analysen ble først utviklet og benyttet. Detaljene fra denne vil også bli trukket fram i den komparative analysen i kapittel 10 hvor de vil bli sammenlignet med resultatene fra Tjeldsundet (se kapittel 9, Den geografiske lokaliseringsanalysen).

Fosnstraumen ligger på innerkysten av Nordhordland på vestlandet, like nordvest for Bergen. Dens plassering i naturmiljøet gjør at situasjonen der i steinbrukende tid ville hatt store likheter med den ved Tjeldsundet, noe som veier tungt for valget om å bruke dette området i den komparative analysen. Registreringa ved Fosnstraumen foregikk dessuten i stor grad ved hjelp av prøvestikk, og Bergsvik (1991:274) konkluderer med at "denne analysen har vist at man med relativt liten arbeidsinnsats kan gjøre de "kun registrerte" lokalitetene til et godt potensiale for forskning". Prosjektet ved Fosnstraumen har vært en god veileder og et godt utgangspunkt for planlegginga av prosjektet rundt Tjeldsundet, og resultatene av disse er dermed også godt egnet for å bli sammenlignet i etterkant.

Formålet med analysen ved Fosnstraumen var at resultatene skulle brukes til ”å formulere hypoteser om lokalitetsfunksjon (lengde på opphold)” (Bergsvik 1991:84). Materialet for undersøkelsen var følgende for periodene innenfor steinalder; Tidligmesolitikum (TM); 6 lokaliteter, seinmesolitikum (SM); 18 lokaliteter, tidlig- og mellomneolitikum (N1); 43 lokaliteter, og for seinneolitikum (N2); 5 lokaliteter. Materialet fra mellommesolitikum (MM) ble tatt ut av analysen på grunn av for dårlig representativitet (Bergsvik 1991:211). Av antallet lokaliteter kan man her se en betydelig økning i bosetning ved tidevannstrømmen mot slutten av mesolitikum, mens antallet synker igjen mot slutten av neolitikum. Dette gir uttrykk for to hovedtendenser som jeg vil komme tilbake til i kapittel 10, Komparativ analyse.

Figur 6.1 Oversikt over Fosnstraumen, med lokaliteter fra alle perioder avmerket (etter Bergsvik 1995:114).

6.2.1 Kriterier for evaluering av lokaliseringfaktorene.

Som nevnt under lokaliseringanalysen i kapittel 6, ble både målbare og evaluerbare lokaliseringfaktorer tatt inn under vurdering. Målbare er nærhet til ressurser (flaskehals) og elevasjon. Evaluerbare er havneforhold, sikt, ly for sørlige vinder, ly for nordlige vinder, helling og grunnforhold. For at disse skal kunne gi sammenlignbare resultater i etterkant, må

det settes kriterier for evaluering. I Bergsviks analyse (1991:84-227) ble disse ble gitt poeng fra 0 til 3 på basis av vurdering som ”god”, ”middels” og ”dårlig”, der tre poeng er best. 0 poeng der faktoren er fraværende.

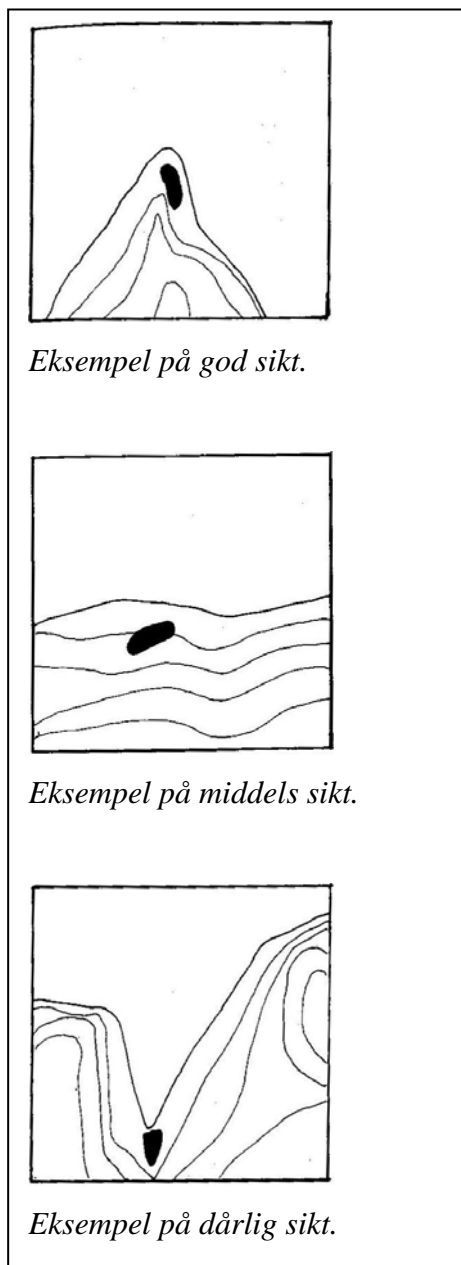

Lokaliseringsfaktorene ble vurdert på følgende måte: Nærhet til ressurser ble målt ut fra et punkt i midten av lokalitetene til et punkt midt i flaskehalsen. Høyde over havet (elevasjon) ble nivellert ved hjelp av nivelleringskikkert eller laserteodolitt. Havneforhold, som også ble diskutert under lokaliseringsanalysen i kapittel 6, ble målt fra nærmeste mulige havn til datert lokalitet. Sikten ble målt ved grad av utsikt over sundet og strømmen, der lokaliteten lå over fem meter fra fortidig strandlinje ble det trukket på grunn av mulig vegetasjon i siktlinjen. Helling av boflaten ble vurdert ut fra ”tilnærmet flatt”, ”hellende” og ”bratt”. Grunnforhold ble vurdert som enten ”sand/ grus” eller ”berg”.

Figur 6.2 Eksempler på middels og dårlige havner (etter Bergsvik 1991:89).

6.2.2 Evaluering av vurderbare lokaliseringsfaktorer.

For at evalueringen av også de evaluerbare lokaliseringsfaktorene skulle kunne gi et sammenlignbart resultat, var det nødvendig å stille en rekke kriterier. Dette har Bergsvik (1991:84-227) løst på følgende måte for faktorene havneforhold, sikt, ly og helling og grunnforhold.

Havneforhold (figur 6.1) var generelt en svært viktig lokaliseringsfaktor for hele steinalderen ved Fosnstraumen. Av de seks lokalitetene fra TM var kun én ved en middels god havn, resten ved en god havn. I SM var fire av atten mulige havner middels, resten gode. Materialet fra N1 var mer variert, med 24 av 43 bedømt som gode, 16 som middels og 3 som dårlige. Materialet fra N2 er lite, med kun 2 gode, 2 middels og 1 dårlig (Bergsvik 1991:211-13).

Sikt over Fosnstraumen og dens tilknyttede fjorder var også en viktig faktor gjennom hele steinalderen, de fleste hadde middels sikt. Se eksempler på de forskjellige gradene av sikt i figur 7.2. Innenfor TM hadde samtlige 6 lokaliteter middels sikt. I SM hadde 1 av 18 god, 15 middels og 2 dårlig sikt. I N1 hadde 3 av 43 god sikt, 35 middels og 1 ingen sikt. I N2 hadde 2 av 5 middels, 2 dårlig og 1 ingen sikt (Bergsvik 1991:213-15).

Figur 6.3 Eksempler for god, middels og dårlig sikt (etter Bergsvik 1991:91)

Ly for sørlige og nordlige vinder var ikke en viktig lokaliseringsfaktor ved Fosnstraumen i steinalderen (Bergsvik 1991:215-19). Ly er forøvrig ansett som vanskelig å vurdere (Bergsvik 1991:92), og vil derfor ikke bli benyttet i den følgende analysen av materialet fra Tjeldsundet. Graden av helling var derimot en viktig lokaliseringsfaktor for folk her i steinalderen, og en tilnærmet flat boflate var alminnelig foretrukket. Boflatens kvalitet ble målt ut fra *helling* og *grunnforhold*. I TM var samtlige 6 på flat mark. I SM var 17 av 18 det, mens den siste var på hellende grunn. I N1 var 31 av 43 på flat mark og 12 på hellende. I N2 var 4 av 5 på flat mark og 1 på hellende. Når det gjelder grunnforhold var sand og grus generelt noe, men i liten grad foretrukket over berg. I TM var samtlige 6 på grus eller sand. I SM var 9 på sand/ grus og 9 på berg. I N1 var 19 av 43 på sand/ grus og resten på berg, og i N2 var 2 av 5 på sand/ grus og 3 på berg (Bergsvik 1991:219-23).

6.2.3 Vurdering av målbare lokaliseringsfaktorer.

Lokalitetene ved Fosnstraumen var konsentrert på en *høyde over havet* på mellom 10 og 15moh, i TM var alle 6 det. I SM var kun 2 av 18 på over 17moh. I N1 var de fleste av 43 lokaliteter på mellom 9 og 13moh, mens 11 ikke var det. I N2 lå 3 av 5 på 9moh og 2 på 11moh. *Avstanden til matressurser*, eller flaskehalsen ble vurdert til at ”Det er en konsentrasjon av lokaliteter omkring det sentrale området i Fosenstrømmen”. I TM ligger 4 av 6 innenfor 350m fra strømmen, 2 innenfor 450m. I SM lå alle innenfor 500m. I N1 ble materialet større, de fleste lå likevel innenfor 500m, mens det ut til 750m var en lavere tetthet. I N2 var 4 innenfor 500m og en på 590m (Bergsvik 1991:223-26).

6.2.4 Lengde på opphold.

Neste del av analysen var å bestemme om disse dataene kunne brukes til å bestemme om en lokalitet var en korttidslokalitet eller en langtidslokalitet. En langtidslokalitet defineres som en lokalitet som har blitt benyttet i mer enn to til tre måneder sammenhengende, mens en korttidslokalitet er en lokalitet der man ut fra materialet ikke kan bestemme tidsbruk (Bergsvik 1991:253-54). Hypotesen bak er at ”jo lengre oppholdet skal vare, jo flere faktorer spiller inn for lokaliseringen” (Bergsvik 1991:227), en langtidslokalitet ville derfor skåre høyt i lokaliseringsanalysen. Denne hypotesen ble testet opp mot lokaliteter som var arkeologisk bestemte som langtids- eller korttids- lokaliteter (Bergsvik 1991:239).

I TM var der kun en langtidslokalitet ved Fosnstraumen, de øvrige var korttidslokaliteter. Dette støtter at gruppen har vært mobil. Langtidslokaliteten var plassert slik at de i tillegg til fiske også kunne drive pattedyrfangst. Resultatet for SM og N1 er relativt likt, foruten en kvantitativ økning i N1. I SM var der 9 langtids- og 9 korttidslokaliteter, N1 var 27 av 43 sikkert daterte korttids- og resten langtidslokaliteter. Det forekom nå gjenbruk av langtidslokaliteter, og i hvert fall deler av gruppen kan ha vært bofast her året rundt. Fra N1 til N2 skjer der en endring i bosetningen. Materialet går dramatisk ned, og ingen av lokalitetene kan leses som langtidslokaliteter. Dette forklares med en endring i ressursbruk i retning jordbruk. De rike fiskeplassene var ikke lenger like interessante, og boplassene ved strømmen ble byttet ut med steder der det var løsmasser egnet for jordbruk.

6.2.5 Konklusjon.

Konklusjonene basert på analysen av materialet fra Fosnstraumen, ble at både havneforhold, sikt og helling var viktige i TM og SM, mens det for de senere periodene var et mer variert resultat. Med unntak av TM, så det ikke ut til å ha vært gjort en prioritering mellom grunnflatene sand/ grus og berg i steinalderen. Ut ifra analysen av elevasjonen konkluderes det med at strandlinjer ikke er å anbefale til datering av korttidslokaliteter, da disse ”har en høyst uregelmessig tilknytning” til den samtidige strandlinjen (Bergsvik 1991:242-48). Konsentrasjonen av bosetning ved tidevannstrømmen ser ut til å ha hatt et høydepunkt fra seinmesolitikum til seinneolitikum.

6.3 Skråblikk mot andre prosjekter: Regionale forskjeller?

I etterkant av redegjørelsen av Bergsviks analyse må det stilles spørsmål om boplassmønsteret ved Fosnstraumen var unikt, eller om det gir uttrykk for en generell tendens i det norske steinaldermaterialet? For å forsøke å sammenligne tendenser, er det naturlig å begynne med et annet lignende område i Hordaland.

6.3.1 Vatlestraumen.

På Bjorøy i Hordaland er det gjort en tilsvarende lokaliseringsanalyse som den ved Fosenstraumen (Klæboe Kristoffersen 1995). Øya ligger ved ”Vatlestraumen mellom Alvøen – Håkonsletta – Flesland på fastlandet, og Sotra utenfor i vest”. Analysen tar hensyn til de

samme lokaliseringfaktorer som ble brukt i analysen ved Fosnstraumen, men i tillegg tas nærhet til ferskvann og ly for vestlige vinder med. Resultatet viser en moderat endring i prioritering fra mesolittisk til neolittisk tid. Som ved Fosnstraumen skjer også her en økning i antallet lokaliteter her fra TM til SM, i begge periodene får imidlertid lokalitetene generelt en lav poengsum i analysen, kun havneforhold, ly og nærhet til ferskvann skårer høyt. I TN er den samlede poengsummen relativt høy, bare sikt mot strømmen skårer lavt. I MN og SN øker poengsummen for de respektive lokaliseringfaktorene, men materialet for disse periodene er igjen lite (Klæboe Kristoffersen 1995:32,134). En mulig tolkning av det lille materialet i MN og SN er fraflytning på grunn av overgang til jordbruk (se avsnitt 6.5). Havneforhold skårer imidlertid svært bra i lokaliseringsanalysen, og ennå i MN finnes der en langtidsboplass ved strømmen (Klæboe Kristoffersen 1995:31). I dag er kun mindre områder på øya brukt til jordbruk. Det finnes imidlertid en del løsmasser i grunnen under myrene som kan ha vært tilgjengelige i steinalderen. Dette er delvis strandsand og delvis morenemasse (Klæboe Kristoffersen 1995:17).

Konklusjonen er at spesielt havneforhold var viktig for lokaliseringa av boplassene i steinalderen også på Bjorøy fram til TN, etter dette blir materialet lite. Også de andre lokaliseringfaktorene skårer høyt i TN. Den største forskjellen ligger i sikt mot strømmen i TN. Resultatet av analysen bekrefter dessuten igjen hypotesen om at lokalitetsstørrelsen har sammenheng med skåringsverdien i lokaliseringsanalysen, denne ble presentert over (se også Bergsvik 1991:227). Også på Bjorøy lå langtidslokalitetene fra steinalder ved stranden, mens korttidslokalitetene lå mer spredt i terrenget.

6.3.2 Skatestraumen.

En del lenger nord, i nabofylket Sogn og Fjordane ligger Skatestraumen mellom ”Rugsundøy og Bremangerlandet, like sør for utløpet av Nordfjorden” (Bergsvik 1994:64). Også her har det blitt gjort en tilsvarende analyse, blant annet for å undersøke om bosetningsmønsteret ved Skatestraumen lignet det ved Fosnstraumen. Konklusjonen var at ”konsentrasjonen av boplasser (...) er påfallende og indikerer at stedet har vært sentralt for bosetning i løpet av fangststeinalderen” (Bergsvik 1999:5). Funnmaterialet har blitt tolket til at der i boplasslokalisering, økonomi og også i endringer er likheter med funnene i Hordaland (Bergsvik 1999:16,18). Man gjenkjenner de samme to endringene i løpet av steinalderen som man så i materialet fra både Fosnstraumen og Vattlestraumen. Først skjer en kraftig økning av

materialet mellom mesolitikum og tidlig/ mellomneolitikum. Denne er tolket som en økning i intensiteten av utnyttelsen av strømmen, eller at lokalgruppen har blitt større.

Hovedboplassene lå sentralt ved strømmen igjennom hele den følgende perioden fra SM til MN, fram til den andre endringen i boplassmønster skjer (Bergsvik 2002a:20,304). Denne andre endringen finner sted mellom MN og SN, og er tolket som overgang til jordbruksøkonomi (Bergsvik 2002a:22,311).

6.3.3 Romsdalskysten.

Når vi kommer nord for Romsdalsfjorden begynner det å skje større endringer i funnmaterialet. Den mest åpenbare endringen er at vi har beveget oss inn i ”skiferkomplekset”, det vil si at størstedelen av redskapene her er tildannet av skifer som de også er i materialet fra Tjeldsundet (se kapittel 4, Det arkeologiske materialet fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet). Den analysen av boplassmønster som er utført her av Narmo (1993) er da også basert på spredningen av redskaper som er forskjellige i form og steinmateriale. En konsekvens av dette er at det er vanskelig å si noe om og eventuelt når det skjer en økning i materialet, fordi analysen kun trekker frem enkelte redskapstyper. Som nevnt i kapittel 2 var tidevannstrømmene sentrale for bosetningen også her. Overgangen til jordbruksøkonomi gjenfinnes, men denne ble ikke gjennomført før i bronsealderen. I redskapsmaterialet kan man imidlertid ane en større utnyttelse av kystområdene fra MN, og han understreker at korndyrking kan ha vært en binæring i 7-800 år før den tok over for fangstøkonomien (Narmo 1993:10-25).

6.3.4 Nord- Norge.

Det tilsvarende materialet for Nord- Norge er tynt. Under prosjektet på Vega i Nordland (Bjerck 1989) som ble nevnt kapittel 2, så vi at hovedboplassen som lå ved en forhistorisk tidevannstrøm ved høydekote 60moh (TM) ikke ble funnet på samme sted på 50moh (MM). Dette strider mot det som er funnet ved strømmene lenger sør der hovedboplassen har ligget sentralt ved strømmen fram til MN (Vatlestraumen, Skatestraumen og Fosnstraumen) og SN (Romsdalskysten). Forskjellen kan imidlertid ligge i at Vega ligger på ytterkysten. Bjerck (1989:135) forsøker å forklare dette med at det i takt med landhevingen ble mer land tilgjengelig på innerkysten hvor det var mindre værhardt, og at folk da har prioritert dette. På grunn av Vegas plassering på ytterkysten regnes imidlertid ikke resultatene herfra som

representative for en komparativ analyse med Tjeldsundområdet. De øvrige prosjektene i Nord- Norge som ble nevnt i kapittel 2 inneholder heller ikke representativt materiale for denne analysen.

6.4 Utbredelsen av jordbruk.

Prosjektene som ble diskutert over har blant annet vært knyttet til jordbruk. Det har vært en generell tendens til å flytte fra tidevannstrømmene til områder som var bedre egnet til jordbruk, mot slutten av neolitikum eller begynnelsen av bronsealder. Spørsmålet som må stilles er om dette også kan forventes av resultatene av analysen ved Tjeldsundet. I det følgende gjennomgås derfor kort en generell analyse av bosetningsmønsteret knyttet til overgangen fra fangstøkonomi til jordbruk, de dertil kjente dateringer gis i figur 6.4.

Olav Sverre Johansen (1979:29-30) gjorde i 1979 en sammenligning mellom bosetningsmønstrene på Hordaland og de i Nord- Norge. Han hevdet at man kunne se en kraftig endring i materialet i Hordaland fra mellomneolitikum til senneolitikum, da menneskene generelt flyttet lenger inn i landet til områder med mer dyrbar jord. Denne endringen kunne ikke sies å gjenta seg i Nord- Norge ut fra de kildene han da hadde tilgjengelig. Som man kan se av figur 6.4 var der imidlertid en utviklet jordbruksøkonomi i Sør- Troms i bronsealder.

TN	Husdyrhold i liten skala.
MN	Noe korndyrking
SN	Fullt utviklet jordbruksøkonomi på Hordaland, mens situasjonene var uendret i Nord- Norge.
BA	Jordbruksøkonomi også i Nord- Norge, nord til Sør- Troms.

Figur 6.4 Kjente dateringer for det eldste jordbruket langs vestkysten av Norge (Johansen 1979).

For Hordaland støttes dateringene av nyere pollenanalyser, dette hevder Kari Loe Hjelle (1995:187). Hun gir disse dateringene for henholdsvis tidligste beiteaktivitet; 5200BP, eldste lynngeier; 4300BP, eldste husdyrbein og eldste kornpollen 4000BP. Hun poengterer imidlertid at det har vært få undersøkelser, og at spredningen av kornpollen er dårlig, noe som forvansker mulighetene for å finne det.

Så langt har jeg flere ganger vært nødt å komme inn på dateringer og klassifiseringer med referanse til forskjellige perioder innenfor steinbrukende tid, disse vil bli presentert mer presist i neste kapittel, Arkeologiske forutsetninger.

6.5 Sammendrag.

Det arkeologiske materialet fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet skal gjennom en geografisk lokaliseringsanalyse. En slik metode er den geografiske lokaliseringsanalysen av Bergsvik (1991) som har blitt gjennomgått i dette kapittelet. Et sentralt begrep i denne sammenhengen er "lokaliseringsfaktorer", disse kan være enten målbare eller evaluerbare. De målbare er elevasjon og avstand til ressurser, mens de evaluerbare er havneforhold, sikt over leia, ly for vind, helling, størrelse på tilgjengelig boflate og grunnforhold. Kriterier for hvordan disse lokaliseringsfaktorene kan bli vurdert for å muliggjøre en senere sammenligning mellom ulike områder har også blitt gjennomgått.

I dette kapittelet ble det i tillegg sett på likheter og forskjeller i resultatet av lokaliseringsanalysene som har blitt utført ved Fosnstraumen, Vattlestraumen, Skatestraumen og på Romsdalskysten (Bergsvik 1991, 2002a, Klæboe Kristoffersen 1995 og Narmo 1993). De mest markante endringer er en radikal økning i materialet mot slutten av eldre steinalder, og også en senere endring i boplasslokaliseringen mot områder med tilgjengelige løsmasser for jordbruk. Sistnevnte skjer i siste del av yngre steinalder i Hordaland og Sogn og Fjordane, og i begynnelsen av tidlig metalltid på Romsdalskysten. Analyser av det tidligste jordbruket i de forskjellige områdene ble også gjennomgått (Johansen 1979, Loe Hjelle 1995).

7 Arkeologiske forutsetninger.

For å kunne gjennomføre en interpretasjon av den geografiske lokaliseringsanalysen som følger i kapittel 10-12, må det gjøres greie for noen arkeologiske forutsetninger. Gamle strandlinjer defineres i meter over havet og i år før vår tid, og ved hjelp av en definert periodeinndeling over steinalderen kan disse brukes til datering. Jeg vil igjen minne om at tabell 1-6 fins i Tillegget.

Periode		Fra	Til
TM:	Tidligmesolittisk tid	10000 BP	8500 BP
MM:	Mellommeolittisk tid	8500 BP	7500 BP
SM:	Senmesolittisk tid	7500 BP	5200 BP
TN:	Tidligneolittisk tid	5200 BP	4700 BP
MN:	Mellomneolittisk tid	4700 BP	3700 BP
SN:	Senneolittisk tid	3700 BP	3400 BP
BA:	Bronsealder	3400 BP	Ca. 500f.kr

Tabell 7.1 Periodeinndeling for Vestlandet. Data fra Bergsvik (1994:241) og (enden på BA) Randborg (1996:figur 5 s.68).

7.1 Periodeinndeling.

Først er det greit å gjøre klart hvilken tid de forskjellige periodene refererer til, år oppgis i BP. Periodeinndelingen som ses i tabell 7.1 er aktuell for funnene ved Skatestraumen og Fosenstraumen, og er viktig for den komparative analysen under. Dataene er i stor grad basert på funn av flintredskaper, mens funn fra steinalderen ved Tjeldsundet viser en overveiende bruk av skiferredskaper. Hvorvidt dette skillet i råstoffbruk er praktisk eller kulturelt betinget diskuteres av Hans Christian Sjøborg (1988). I Salten i Nordland har dessuten Martinius A. Hauglid gjennomført et prosjekt hvor han stiller spørsmål omkring dette, i den forbindelse uttaler han: ”Slik jeg tolker materialet, vitner Saltstraum- funna om en prosess hvor menneskene i preboreal tid gradvis har gjort seg uavhengige av flint som råmaterial – i allefall for perioder – ved å ta i bruk lokalt råstoff” (Hauglid 1993).

I likhet med Salten ligger også Tjeldsundet på grensen mellom den Vest- Norske og den arktiske steinalderkulturen, i eldre litteratur kalt Fosna og Komsa. Derfor, og direkte på grunn av forskjellene i geografi og ressursbruk tas også Bjørnar Olsens periodeinndeling for arktisk steinalder med her, som framstilt i tabell 7.2. Olsen deler dessuten tidlig metalltid inn i to

faser som ikke kommer til uttrykk her. Disse er den tekstilkeramiske fasen (1800- 900f.kr) og Kjelmøyfasen (900- 0f.kr) (Olsen 1997). Ifølge tabellene 7.1 og 7.2 startet yngre steinalder, eller neolitikum omtrent 400 år tidligere i den nordlige periodeinndelingen. Overgangen til tidlig metalltid skjer imidlertid omtrent 100 år senere enn overgangen til bronsealder lenger sør (for sammenligning av tid BP og tid f.kr; Glørstad 2002:32). For å kunne overføre de forskjellige periodeinndelingene til lokalitetene ved Tjeldsundet, er vi imidlertid avhengig av referansepunkter. Dette kan vi skaffe oss ved hjelp av strandlinjedatering.

Periode	Fase	Fra	Til
Eldre steinalder	I	10 000 BP	9000 BP
	II	9000 BP	7500/7000 BP
	III	7500/7000 BP (6.500f..kr)	5600 BP (4500f.kr)
Yngre steinalder	I	4500f.kr	3700f.kr
	II	3700f.kr	3000f.kr
	III	3000f.kr	1800f.kr
Tidlig metalltid	IV	1800f.kr	0f.kr

Tabell 7.2 Periodeinndeling for Finnmark. Data fra Olsen (1997).

7.2 Strandlinjedatering og utregning.

For å finne lokaliteter som lå i umiddelbar nærhet til tidevannstrømmene, altså noe som kunne ha vært strandlokaliteter i eldre steinalder, var jeg avhengig av å vite hvor høyt havet sto i den aktuelle perioden. Til dette ble Jakob Møllers strandlinjeprogram valgt (Sea level computer program 3.51 7. jan 1998). Dette programmet skal være gunstig å bruke for det aktuelle området. For relevante data utregnet med dette programmet, se tabell 1. Å skulle sammenstille disse dataene med periodeinndelingene over (tabell 7.1 og 7.2), og samtidig se om de stemmer med tidligere daterte funn med kjent funnhøyde avslørte imidlertid et mulig problem. Av tabell 5 kan man lese at funn ved Steinslandstraumen helt opp til 30m.o.h. har blitt datert til yngre steinalder (for eksempel Ts7561). Terrenget i området er slakt hellende, og med bebyggelse på 22m.o.h. (som flere av funnene) kan man anta at havet kan ha stått på ca. 20m.o.h., noe som ifølge Møllers strandlinjeprogram vil gi en datering til inntil 6.100 BP. Dette tilsvarer eldre steinalder fase III eller sen- mesolitikum (SM). Strandbosetning på 30m.o.h. vil kunne være inntil 8.500 år gamle, tilsvarende eldre steinalder fase II eller mellom- mesolitikum. Denne tilsynelatende uoverensstemmelsen i dateringer skyldes imidlertid sannsynligvis et geologisk fenomen kalt tapestransgresjonen, og ikke at de dateringer som er gitt i tabell 2- 5 nødvendigvis er feil. Tapestransgresjonen skyldes

klimate som gjorde at innlandsisen i en periode smeltet raskere enn landet rakk å stige, for eksempel steg havet ca. 14 meter langs Finnmarkskysten da. Dette fenomenet fant sted mellom 6.400 og 3.800 f.kr, med et maksimum rundt 4.900 f.kr (Olsen 1997:26).

Av figur 7.3 og tabell 1 kan vi se at strandlinjen har stått tilnærmet stille i fase III av eldre steinalder, og dessuten at den samme strandlinjen har vart igjennom noe av yngre steinalder fase I. Dette stemmer godt med de dateringer som ble gitt av Olsen (1997:26). På grunn av Tapestransgresjonen må vi derfor regne med at spor fra siste fase av eldre steinalder kan ha blitt vasket bort. Dette ble også tatt hensyn til under registreringa (se kapittel 1, Innledning). Denne tabellen (7.3) er dessuten et praktisk hjelpemiddel for å gjøre relative dateringer for det arkeologiske materialet ved Tjeldsundet, i den grad funnhøyden over havet er kjent.

Periode	Fase	Tid	Sandtorgstraumen	Steinslandstraumen
Eldre steinalder	I	10.000 - 9.000BP	65 - 40m o.h.	65 - 40m o.h.
	II	9.000 - 7.000/7.500 BP	40 - 25m o.h.	40 - 22m o.h.
	III	7.000/7.500 - 5.600BP	25 - 23m o.h.	22 - 21m o.h.
Yngre steinalder	I	4.500 - 3.700f.kr	23 - 17m o.h.	21 - 15m o.h.
	II	3.700 - 3.000f.kr	17 - 15m o.h.	15 - 14m o.h.
	II	3.000 - 1.800f.kr	15 - 12m o.h.	14 - 11m o.h.
Tidlig metalltid	IV	1.800 - 0f.kr	12 - 7m o.h.	11 - 6m o.h.

Tabell 7.3 Strandlinje i meter over havet for de forskjellige perioder. Sammenstilling av periodeinndeling fra tabell 7.2, og tabell 1.

7.3 Sammendrag.

En forutsetning for den følgende geografiske analysen av bosetningsmønsteret ved Tjeldsundet (kapittel 9), har vært å kunne gi en relativ datering av det arkeologiske materialet. I dette kapitlet har derfor periodeinndelingen for steinalder for vestlandet (Bergsvik 1994) samt Finnmark (Olsen 1997) blitt presentert. I tabell 7.3 har inndelingen fra Finnmark dessuten blitt sammenstilt med en utregning av strandlinjer langs Tjeldsundet for de respektive periodene, i høyde over havet (etter Møllers strandlinjeprogram). Resultatet har blitt et hjelpemiddel (tabell 7.3) for relativ datering som kan brukes lokalt ved tidevannstrømmene langs Tjeldsundet.

8 Diskusjon om det arkeologiske materialet fra Tjeldsundet.

Før vi kan gå i gang med den geografiske lokaliseringsanalysen (se kapittel 9) må imidlertid følgende metodiske forutsetninger legges til grunn: ”vurdering av representativiteten i området, en kartlegging av bakgrunnsmiljø, og kriterier for måling og evaluering av faktorer” (Klæboe Kristoffersen 1995:24). Representativiteten av de arkeologiske funnene fra steinalder ved Tjeldsundet vil bli gjennomgått i avsnittet under. Uten en datering kan imidlertid ikke representativiteten bestemmes, og de arkeologiske funnene heller ikke settes inn i en analyse. I dette kapittelet vil jeg derfor også, ved hjelp av tabell 7.3, skille ut tre ”høydegrupper” for å gi en relativ datering av de arkeologiske lokalitetene fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet. Til slutt skal vi se på hva dateringene umiddelbart forteller oss om funnspredningen innad i Tjeldsundet og for de respektive periodene. Selve analysen vil følge i neste kapittel, med blant annet kriterier for måling og evaluering av lokaliseringsfaktorene i avsnitt 9.1. En kartlegging av bakgrunnsmiljø har, foruten det jeg allerede var inne på i kapittel 3, Lokal forskningshistorie, naturligvis vært en forutsetning for å gjennomføringen av analysen.

8.1 Antall funn og representativitet.

På figur 8.1 ses funnspredningen ved Tjeldsundet som den er registrert i databasen Askeladden (en mer nøyaktig funnspredning kan sees i tabell 8.4). Funnene fra steinalder er markert med rødt, og disse er ganske klart sentrert langs sidene og ved endene av flaskehalsene i sundet; Sandtorgstrømmen, Steinslandstraumen og Ballstadstraumen. Et problem med dette materialet er at det meste er løsfunn som er gjort i forbindelse med pløying eller annet jordbruksarbeid. Spørsmålet som først må stilles er i hvilken grad funnmaterialet fra Tjeldsundsområdet er representativt for de forskjellige periodene innenfor steinbrukende tid, eller om det vil, på grunn av funnkontekstene, kun si noe om utbredelsen av jordbruk og/eller utbygging i moderne tid? Med moderne tid menes da tiden etter at man begynte å samle oldsaker inn til museene.

2333 m

Copyright: Riksantikvaren. Kartbakgrunn: Statens Kartverk/Ugland IT Group AS

Figur 8.1 Tjeldsundet med funn fra steinalder markert med rødt (etter databasen Askeladden).

Når det gjelder nettopp bruk av løsfunn og deres representativitet i analyser, har Reidar Bertelsen (1981:30-31) gjort en undersøkelse basert på funn fra kommunene Vågan og Hadsel i Nordland. Konklusjonen av undersøkelsen er følgende: "For å gjøre sammenlignende undersøkelser basert på forekomst av løsfunn, må man sikre seg at de steder man sammenligner har noenlunde lik karakteristikk når det gjelder moderne aktivitet". På bakgrunn av de krav som stilles til representativitet må det derfor stilles spørsmål om moderne aktivitet har påvirket gjenfinningsprosenten i de ulike områder ved Tjeldsundet, og dermed har gjort utslag på spredningskartet. De fleste områder langs sundet har imidlertid vært brukt til jordbruk i moderne tid, med en tyngde på den nordligste delen, der det også er flest funn. Det er likevel påfallende få funn fra steinalder fra områdene utenfor strømmene i forhold til fra de ved strømmene. På Evenskjer som ligger perifert i forhold til strømmene og som må antas å være overrepresentert i antall funn fordi dette er et tettsted i dag, er det likevel bare funnet tre objekter fra steinalder (tabell 5; Ts4004a, Ts4004b, Ts8725, se forøvrig tabell 1-6 i Tillegget). Tilsvarende kan sies for Årbogen, som kun delvis har vært brukt til jordbruk,

men som er et byggefelt i dag, likevel finnes kun ett funn herfra (tabell 5; Ts10952). Langt de fleste av områdene har vært brukt til jordbruk i større eller mindre grad i moderne tid, med unntak av Gullberget og Hårberget. Konklusjonen er at funnspredningskartet over Tjeldsundet viser et representativt utvalg av funn fra steinbrukende tid. Til sammenligning er det 6 funn fra Sandnes ved Spannbogstraumen (se tabell 8.4;X) i Ramsundet (tabell 4).

8.2 Datering av materialet.

For at jeg skal kunne vurdere representativiteten til det arkeologiske funnmaterialet fra steinalder ved Tjeldsundet, og dessuten for at det skal kunne brukes i den geografiske lokaliseringsanalysen, må det som nevnt dateres. I mangel på absolutte dateringer vil disse måtte bli relative og baseres på allerede gitte dateringer eller de arkeologiske forutsetningene som ble introdusert i kapittel 7, altså strandlinjer (se tabell 7.3). På bakgrunn av dette kan vi spørre hvilke perioder som kan sies å være representert i det arkeologiske materialet fra Tjeldsundet, og om antallet av disse er representativt for en analyse av bosetningsmønster? I løpet av dette avsnittet vil jeg skille ut tre ”høydegrupper” som skal representere tre perioder av steinalder ved Tjeldsundet. For øvrig antas den lille høydeforskjellen mellom strandlinjene ved henholdsvis Sandtorgstraumen og Steinslandstraumen som kommer fram i tabell 7.3 å ikke spille en rolle i denne sammenhengen. Materialet ble gjennomgått i kapittel 4, og kan finnes i tabell 2- 5. Langt de fleste dateringer som er gjort, er satt til yngre steinalder (tabell 2- 5, og Simonsen 1956:102).

8.2.1 Funn fra over 22m o.h.: Eldre steinalder?

Det finnes lite kjent materiale fra eldre steinalder ved Tjeldsundet. Det har i forbindelse med dette prosjektet vært ønskelig å finne mer, noe som ble forsøkt ved hjelp av registrering (se kapittel 1, Innledning). Ingen sikre funn kom imidlertid fram i løpet av feltarbeidet. I tabellene under er samtlige hittil udaterte funn samlet, som etter kjent høyde over havet rent teoretisk kan være fra eldre steinalder. I dette tilfellet fase II, eller mellom- mesolitikum (se tabell 7.3). Ingen av disse funnene kan sies å ligge perifert til i forhold til tidevannstrømmene (Ballstadstraumen, Sandtorgstraumen og Steinslandstraumen). Funnene på 22m o.h. ville ha ligget nederst i strandsonen i denne perioden. Det ene funnet som er datert til eldre steinalder, og med kjent høyde over havet er også tatt med (tabell 5; Ts6581). Ildstedet som ble funnet på 77m o.h. (tabell 5; Ts6582) er imidlertid ikke tatt med. Jeg vil i tillegg nevne flekkene i flint

(tabell 5; Ts9690ab) som er grovdatert til første fase av eldre steinalder (Bjerck 1995:5), men som det dessverre ikke har vært mulig å finne en høydemåling på i databasene (Askeladden og Tromsø Museums Tilvekst).

Funnr.	Tabell	Gård/ sted	M o.h.	Datering	Hva/ materiale
338- 39	5	Fjelldal	Ca. 30		Slipte skiferkniver
19207	2	Sandtorg	30	Steinalder	Tufter
67244	4	Ramstad	30		Søkke og skraper i stein
Ts6581	5	Hårvikhalsen	27	Eldre steinalder	Flintavslag med cortex, kjerne i melkekvarter
17815	4	Ramstad	25		Artefakter i skifer og stein
63523	4	Nygård, Fjelldal	25		Artefakter i skifer og stein
18935	3/5	Tennevik	35- 40		Skiferartefakter
9382	2	Vollstad	30		Huløks i flint, kniver i skifer, ravperler
76987	2	Vollstad	20- 27	Steinalder	4-5 tufter, søkke
28516	3	Tennevik	22		Kvartsavslag
17818	4	Sandnes	25		Skiferartefakter

Tabell 8.1 Samtlige funn fra steinalder ved Tjeldsundet på over 22m o.h.

Med tanke på bruken av steinråstoff som ble diskutert i avsnitt 4.3, kan ikke opplysningene i tabell 8.1 hjelpe nevneverdig med en datering. Skiferartefaktene har en tydelig dominans, noe som burde tilsi yngre steinalder. Funnene Ts9690ab og Ts6581 støtter menneskelig tilstedeværelse ved Sandtorgstraumen i eldre steinalder, mens Ts5682 regnes som usikkert (tabell 5). Tilsvarende mangler for Steinslandstraumen. Der finnes også to objekter som er funnet på denne høyden men som er datert til yngre steinalder; løsfunnene Ts8725 som er funnet på Evenskjær på 30- 40m o.h., og Ts7507 som er funnet på 100m o.h. over Fiskefjord (tabell 5). Det er likevel påfallende at så få av de høyereliggende lokalitetene har blitt gitt en datering til yngre steinalder. Man må anta at lokaliteter fra den tidligste perioden av eldre steinalder godt kan ligge høyere i terrenget enn 40m o.h. og dermed også i utmarksområder hvor jorden ikke har blitt bearbeidet i samme grad som lengre nede (tabell 7.3). Lokaliteter fra siste del av eldre steinalder antas dessuten å ha blitt omrotet og tildekket i løpet av tapestransgresjonen (se avsnitt 7.2, Strandlinjedatering og utregning). Materialet som er datert til eldre steinalder regnes derfor ikke som representativt for en analyse av bosetningsmønster og vil følgelig bli tatt ut av den geografiske lokaliseringanalysen, tilstedeværelsen er likevel notert.

8.2.2 Funn på mellom 16 og 22m o.h.: Yngre steinalder?

Når det gjelder yngre steinalder, har funn fra denne perioden en overveldende dominans i funnmaterialet (tabell 2- 5), det er dermed gitt at dette materialet er representativt for analysen

i henhold til Bertelsens konklusjon om representativitet som ble diskutert over (se avsnitt 8.1). I tabell 8.2 trekkes likevel de funnene fram som finnes fra mellom 16 og 22m.o.h. men som mangler datering, for å se objekt- og materialsammensetningen på disse. Konklusjonen er at ingen av disse funnene peker seg ut som å være verken eldre eller yngre enn yngre steinalder.

Funnr.	Tabell	Gård/ sted	M o.h.	Artefakter
18938	3	Kvitnes	20	2 tufter
47386	4	Sæter	15-20	Pilespiss, kniv og knivemne i skifer
73894	4	Ramstad	15-20	Hulmeisel i skifer og steinredskap

Tabell 8.2 Udaterte funn ved Tjeldsund fra mellom 16 og 22m o.h.

Skjevheten i antall funn mellom antall funn på over 22m o.h. og på mellom 16 og 22m o.h. krever imidlertid noe mer oppmerksomhet. Går man nærmere igjennom disse funnene, blir det fort klart at 56% av alle funnene på over 22m o.h. ble funnet på mellom 22 og 25m o.h. Som sagt ville disse funnene ha ligget nederst i strandsonen i siste del av fase III av eldre steinalder, dette ville imidlertid også ha vært strandlinjen i første del av yngre steinalder fase I (se tabell 7.3). På grunn av tapestransgresjonen er nok det siste mest sannsynlig for det kjente materialet ved Tjeldsundet. Vi må dessuten ikke glemme at de fleste av disse funnene jo har blitt gitt en datering til yngre steinalder, både de over og under 22m o.h. Å heve høydekoten fra 22 til 25m o.h. vil derfor gi en mer realistisk inndeling, og derfor gi et noe endret, og jevnere bilde på funnspredningen, som dessuten også passer bedre overens med de resultater bosetningsanalysene har hatt lenger sør, disse ble diskutert i kapittel 6 (Bergsviks geografiske lokaliseringanalyse, ulike prosjekter.). Funnspredning for mellom 15 og 25m o.h. og for over 25m o.h. kan ses i tabellene 8.5 og 8.7.

8.2.3 Funn på under 15m o.h.: Tidlig metalltid?

Situasjonen for materialet fra tidlig metalltid er noe vanskeligere å gjøre greie for. Inntil midt på 1980- tallet ble nemlig lokaliteter fra denne tiden gitt en datering til yngre steinalder, fase IV (Olsen 1997:109). Dette har antageligvis direkte ført til at intet av materialet som er funnet ved Tjeldsundet er gitt en datering til denne perioden. For å prøve å skille ut denne fasen fra det øvrige materialet, datert til yngre steinalder eller ikke, vil det her bli sett på kun gamle strandlinjer. Ifølge tabell 1 og tabell 7.3 ville strandlinjen i tidlig metalltid ligge på mellom 6/7 og 12/13m o.h. Funn på 15m o.h. eller under er tatt med i tabell 8.4. Funn på under 12m o.h. burde ikke være fra de tidligere periodene av steinbrukende tid med mindre de ble mistet i havet, en må likevel ta hensyn til en mulig unøyaktighet i strandlinjedateringen (tabell 1).

Slike udaterte lavtliggende funn er få, noe som gjør det relativt lett å få en oversikt over materialet.

Funnr.	Tabell	Gård/ sted	M.o.h.	Materiale
9382	2	Vollstad	10	2 skiferkniver
19208	2	Sandtorg	10-15	Skiferpil
19208	2	Sandtorg	2-7	8 økseemner, skiferkniv, skiferavslag
28528	5	Lille Skånland	15	13 skiferredskaper, 2 redskaper i bergart
28770	2	Vollstad	15	3 skiferkniver, 1 perle, 1 kjerne i kvartsitt, avslag i kvartsitt
58201	3	Kvitnes	10	Skiferøks og søkke
68505	2	Lille Fauskevåg	10	Spydspiss i kvartsitt, bryne i skifer, flint- og kvartsittavslag
Ts3999	5	Steinsland	10-15	Søkke
Ts5349	5	Steinsland	8-10	1 pilespiss i skifer
Ts6088	5	Steinsland	10-12	2 skiferredskaper, 5 redskaper i bergart, avslag av flint, kvarts og kvartsitt.
Ts8455	5	Lille Fauskevåg	10	Kvartskjerne og skraper i kvartsitt
Ts11038	5	Store Skånland	2	Huløks i basalt

Tabell 8.3 Funn ved Tjeldsundet på 15m o.h. eller under.

Under funnummer 19208 fra Sandtorg og Ts11038 fra Store Skånland har det blitt funnet steinredskaper så lavt som på henholdsvis 2-7 og 2m o.h. (se tabell 8.3), dette bør ses som en unøyaktighet i strandlinjedateringen framfor som mistet i havet. 7m o.h. er likevel høyt nok til å at dette kan ha vært et aktivitets- eller boplassområde i strandsonen ifølge tabell 7.3. Av tabell 8.3 ser vi dessuten at funn på Steinsland (Ts6088), Vollstad (28770) og Lille Fauskevåg (68505, Ts8455) har innslag av kvartsitt, som er forventet i den sene perioden (se avsnitt 4.3, Steinråstoff). Med tanke på representativitet i henhold til dateringer er denne perioden helt fraværende i materialet, jeg velger imidlertid å tolke de lavtliggende lokalitetene til å kunne være fra sein steinbrukende tid. Om bosetningen var fokusert mot tidevannstrømmene i denne perioden, vil de ha ligget ved stranden. Dette gjør at de også vil ha en lav plasseringen også i dagens terreng. Materialet burde dermed ha vært like utsatt for jordarbeid og jordbruk som det var for yngre steinalder. Konklusjonen må derfor bli at dette materialet er representativt for den seneste perioden innen steinbrukende tid. Relativt lav landhevning i denne perioden burde for øvrig også kunne tilsi at funnmaterialet for de to yngre periodene delvis kan ha overlappet hverandre (se tabell 1). Ingen av de typiske redskapstrekkene fra tidlig metalltid for verken arktiske strøk (Olsen 1997) eller fra Norden forøvrig (Burenhult 2000), utover kvartsittfunnene, kan imidlertid gjenkjennes ut fra de opplysninger som er gitt i databasene om materialet.

8.2.4 Konklusjon.

I løpet av dette avsnittet har det arkeologiske materialet fra steinalder ved Tjeldsundet blitt datert og diskutert med tanke på dets representativitet i den geografiske lokaliseringsanalysen for de forskjellige periodene eldre steinalder, yngre steinalder og tidlig metalltid. De funn som har blitt datert til eldre steinalder i de arkeologiske databasene Askeladden og Tromsø Museums tilvekst er for få og uten opplysninger om funnhøyde til å være representative. Basert på tabell 7.3, se dessuten diskusjon i avsnitt 8.2.1 og 8.2.2, antas imidlertid funn fra 26m o.h. eller høyere å kunne stamme fra helt på slutten av eldre steinalder eller en overgangsperiode til yngre steinalder, og funn på mellom 16 og 26m o.h. å stamme fra yngre steinalder. Videre har funn fra 15m o.h. blitt skilt ut, disse antas å stamme fra tidlig metalltid. De tre "høydegruppene" er ment som en relativ datering av bosetning langs gamle strandlinjer som følger hverandre i tid. Om disse ikke er absolutte dateringer, gir de oss likevel en mulighet til å se etter lokale variasjoner og endringer over tid.

8.3 Funnspredning.

Det arkeologiske materialet fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet har nå (se forrige avsnitt) blitt gitt en relativ datering ved hjelp av strandlinjedatering (se tabell 7.3). Videre har funnmaterialet blitt delt inn i tre "høydegrupper". Før jeg tar fatt på den geografiske lokaliseringsanalysen i neste kapittel, vil jeg prøve å se hva disse dateringene umiddelbart kan fortelle oss. I tabell 8.4 vises først en skjematisk framstilling av funnspredningen ved Tjeldsundet, denne understreker den som kom til syne i figur 8.1, men tas med fordi den er mer nøyaktig i og med at den også tar med funnmateriale fra Tromsø Museums Tilvekst. De to kolonnene i midten med fargekoder henviser ikke til antall funnummer, men til antall objekter med antatt datering til steinbrukende tid funnet ved Tjeldsundet. Med objekt menes ferdig redskap, eller menneskeslått avslag av stein. Det er forøvrig mulig å ane en prioritering mot den nordlige delen av sundet og internt også mot de to nordligste strømmene Sandtorgstraumen og Steinslandstraumen, muligens for også å kunne utnytte havbukten Vågsfjorden for sjøpattedyr. Den sørligste delen av sundet er bredere og har ingen funn fra steinalder foruten ett enkelt funn fra 100meter over Fiskefjord (tabell 5; Ts7507) som ikke kan sies å ha vært strandnært.

Hinnøysiden	Antall funn	Tidevannstrøm	Antall funn	Fastlands- og Tjeldøysiden
Lille Fauskevåg	14		15	Tennevik
Voldstad	21		36	Kvitnes
Leikvik/ Gullberget		Steinslandstraumen	21	Steinsland
Lilleng		Steinslandstraumen		Steinsland
Gausvik	8		36	Lille Skånland
Haukebø	6		3	Evenskjer
Stranda			1	Store Skånland
Årbogen	1			Bø
Rødskjær				->Lavangsfjorden
Sandtorg	18	Sandtorgstraumen	10	Fjellidal nord
Hårvikhalsen	3	Sandtorgstraumen	23	Ramstad nord
Hårberget				Ramstad sør
Hårberget				-> Ramsundet/ Sandnes (X)
Hårvik, nord			3	Stokke
Hårvik, sør			1	Hov
Sæter	3	Ballstadstraumen	5	Hol
Ullvik/ Ballstad		Ballstadstraumen	5	Steinsvik

Tabell 8.4 Skjematisk funnspredning av antall objekter fra steinbrukende tid langs Tjeldsundet. Stedene er listet omtrent slik de er plassert geografisk fra nord til sør på henholdsvis Hinnøysiden og Fastlands- og Tjeldøysiden av Tjeldsundet

8.3.1 Endringer i funntetthet over tid?

Ved hjelp av tabell 7.3 har som sagt det arkeologiske materialet ved Tjeldsundet blitt gitt en relativ datering i form av strandlinjedatering som gir oss muligheten til å se materialet fra de forskjellige periodene i forhold til hverandre (se avsnitt 8.2, Datering av materialet). Om man setter inn funnene fra Tjeldsundet med en kjent høyde over havet i funnspredningstabeller som i tabell 8.4, ville man for funnene på henholdsvis 26m o.h. eller over, mellom 16 og 25m o.h. og på 15m o.h. eller under få resultat som vist i tabellene 8.5- 8.7. Igjen viser dette antall objekter som er funnet på de forskjellige lokalitetene, og ikke antall lokaliteter. Jeg vil imidlertid gjøre oppmerksom på at funn av tufter eller mulige tufter fra steinbrukende tid ikke er tatt med her, (se tabell 4.1). Med de arkeologiske funnene framstilt slik virker det som om det har vært en endring i bruken av strømmene over tid. Det synes å ha vært minst aktivitet rundt strømmene ved lokaliteter på 26m o.h. eller over (tabell 8.5), men ellers er der fortsatt en klar fortetting av funn like ved strømmene (tabell 8.6 og 8.7), spesielt ved de to nordligste; Steinslandstraumen og Sandtorgstraumen. Sistnevnte kan synes å ha blitt noe mindre prioritert i den seneste perioden, da også bølgeforholdene ville ha begynt å nærme seg dagens som kan

være hard for små båter, som diskutert i kapittel 3, Lokal forskningshistorie for Tjeldsundet. Dette vil jeg komme tilbake til i avsnitt 9.5, Lokale endringer. Spørsmålet nå er om den geografiske lokaliseringanalysen vil underbygge dette resultatet eller ikke, og om den eventuelt kan gi et enda mer nøyaktig bilde av situasjonen ved Tjeldsundet i steinbrukende tid.

Hinnøysiden	Antall funn	Tidevannstrøm	Antall funn	Fastlands- og Tjeldøysiden.
Lille Fauskevåg			9	Tennevik
Voldstad	3			Kvitnes
Leikvik/ Gullberget		Steinslandstraumen		Steinsland
Lilleng		Steinslandstraumen		Steinsland
Gausvik	1		3	Lille Skånland
Haukebø			1	Evenskjer
Stranda				Store Skånland
Årbogen				Bø
Rødskjær				->Lavangsfjorden
Sandtorg	1	Sandtorgstraumen	2	Fjelldal
Hårvikhalsen	2	Sandtorgstraumen	2	Ramstad nord
Hårberget				Ramstad sør
Hårberget				-> Ramsundet
Hårvik, nord				Stokke
Hårvik, sør				Hov
Sæter		Ballstadstraumen		Hol
Ullvik/ Ballstad		Ballstadstraumen		Steinsvik

Tabell 8.5 Skjematisk funnspredning av antall objekter fra steinbrukende tid langs

Tjeldsundet på 26m o.h. eller over, 24 objekter. Stedene er listet omtrent slik de er plassert geografisk fra nord til sør på henholdsvis Hinnøysiden og fastlands- og Tjeldøysiden av Tjeldsundet.

Hinnøysiden	Antall funn	Tidevannstrøm	Antall funn	Fastlands- og Tjeldøysiden
Lille Fauskevåg			1	Tennevik
Voldstad	4		36	Kvitnes
Leikvik/ Gullberget		Steinslandstraumen		Steinsland
Lilleng		Steinslandstraumen		Steinsland
Gausvik	6		20	Lille Skånland
Haukebø	6			Evenskjer
Stranda				Store Skånland
Årbogen				Bø
Rødskjær				->Lavangsfjorden
Sandtorg		Sandtorgstraumen	5	Fjellidal
Hårvikhalsen		Sandtorgstraumen	17	Ramstad nord
Hårberget				Ramstad sør
Hårberget				-> Ramsundet
Hårvik, nord				Stokke
Hårvik, sør				Hov
Sæter	3	Ballstadstraumen		Hol
Ullvik/ Ballstad		Ballstadstraumen		Steinsvik

Tabell 8.6 Skjematisk funnspredning av antall objekter fra steinbrukende tid langs Tjeldsundet på mellom 16 og 25m o.h., 103 objekter. Stedene er listet omtrent slik de er plassert geografisk fra nord til sør på henholdsvis Hinnøysiden og fastlands- og Tjeldøysiden av Tjeldsundet.

Hinnøysiden	Antall funn	Tidevannstrøm	Antall funn	Fastlands- og Tjeldøysiden
Lille Fauskevåg	6			Tennevik
Voldstad	8		1	Kvitnes
Leikvik/ Gullberget		Steinslandstraumen	17	Steinsland
Lilleng		Steinslandstraumen		Steinsland
Gausvik			15	Lille Skånland
Haukebø				Evenskjer
Stranda			1	Store Skånland
Årbogen				Bø
Rødskjær				->Lavangsfjorden
Sandtorg	11	Sandtorgstraumen		Fjellidal
Hårvikhalsen		Sandtorgstraumen		Ramstad nord
Hårberget				Ramstad sør
Hårberget				-> Ramsundet/ Sandnes, X4
Hårvik, nord				Stokke
Hårvik, sør				Hov
Sæter		Ballstadstraumen		Hol
Ullvik/ Ballstad		Ballstadstraumen		Steinsvik

Tabell 8.7 Skjematisk funnspredning av antall objekter fra steinbrukende tid langs Tjeldsundet på under 15m o.h. eller under, 58 objekter. Stedene er listet omtrent slik de er

plassert geografisk fra nord til sør på henholdsvis Hinnøysiden og fastlands- og Tjeldøysiden av Tjeldsundet.

8.4 Sammendrag.

Det arkeologiske materialet fra steinbrukende tid består for det meste av løsfunn. I avsnittene over har det blitt satt fokus på dette materialets representativitet, datering, og dessuten dets spredning geografisk og innenfor tre ”høydegruppener” på 26m o.h. eller over, på mellom 16 og 25m o.h. og på 15m o.h. eller under. Disse høydegruppene vil vi komme tilbake til i lokaliseringsanalysen under og er ment som en relativ datering, og ved hjelp av disse kan muligens tendenser i plasseringen av lokalitetene skilles ut. I neste kapittel vil vi blant annet få se om endringen som kom til syne mellom spredningstabellene 8.5- 8.7. også vil bli bekreftet av lokaliseringsanalysen. Imidlertid, antallet lokaliteter som er funnet på 26m o.h. eller over og på 15m o.h. eller under er svært lite, og man må derfor regne med at dette materialet lett kan gi et skjevt resultat i analysen.

9 Den geografiske lokaliseringsanalysen.

I dette kapittelet skal det arkeologiske materialet fra steinalder som er funnet ved Tjeldsundet settes inn i den geografiske lokaliseringsanalysen som har blitt omtalt og beskrevet i kapittel 2, Forskningshistorie, og kapittel 6, Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse, ulike prosjekter, etter Bergsvik (1991). I forrige kapittel ble det diskutert en mulighet for å gi lokalitetene en relativ datering i forhold til hverandre basert på deres høyde over havet: Om lokalitetene har vært strandnære, vil muligens dette kunne avsløre endringer og likheter over tid. Lokalitetenes tilknytning og datering basert på fortidige strandlinjer ble diskutert i kapittel 8, Diskusjon om det arkeologiske materialet ved Tjeldsundet. De arkeologiske forutsetningene ble gitt i kapittel 7. I dette kapittelet brukes derfor begrepet ”høydegrupper”, som refererer til lokaliteter på 26meter eller høyere, på mellom 16 og 25meter, og på 15meter eller lavere. Samtlige grupper antas å være fra den yngre del av steinbrukende tid, der den laveste gruppen muligens eller i hvert fall delvis antas å kunne dateres til tidlig metalltid. I det følgende skal vi også forsøke å avgjøre om lokaliseringsanalysen kan brukes til å se generelle endringer og likheter mellom de ulike høydegruppene, hoveddelen av dette kapittelet er derfor bygget rundt de målbare og vurderbare lokaliseringsfaktorene som ble benyttet i lokaliseringsanalysen. Vi skal også se om analysen kan brukes til å bestemme lengden på opphold på de ulike lokalitetene og eventuell prioritering av de ulike tidevannstrømmene. Samtlige lokaliteter er referert til i tabellene med nummer fra databasene Askeladden (tabell 2- 4) og Tromsø Museums Tilvekst (nummer på Ts; tabell 5).

9.1 Kriterier for måling og evaluering av faktorer.

I det følgende vil det bli forsøkt å gjennomføre en analyse av bosetningen ved Tjeldsundet basert på de analyser som ble gjennomført ved Fosnstraumen, Vatilestraumen og Skatestraumen av henholdsvis Bergsvik (1991, 2002a) og Klæboe Kristoffersen (1995). Disse ble beskrevet i kapittel 6 (Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse, ulike prosjekter). Først er det imidlertid essensielt å forklare hvordan de målbare og evaluerbare lokaliseringsfaktorer i analysen har blitt målt og vurdert for å få et sammenlignbart resultat.

Målbare lokaliseringsfaktorer er høyde over havet, avstand til ferskvann, og avstand til flaskehals (tidevannstrøm). Høyde over havet er gitt i funnopplysningene (tabell 2-5), og ble diskutert i avsnitt 8.1, Antall funn og representativitet. Avstand til ferskvann måles i luftlinje til nærmeste nåtidige ferskvannskilde, som i analysen i Bergsvik (1994a:250). Kort avstand til denne kilden vurderes som under 25meter (3 poeng), middels mellom 25 og 75meter (2 poeng), og lang over 75meter (1 poeng). De øvrige kriterier, også de evaluerbare, er målt som ved Fosnstraumen (Bergsvik 1991:84-227). Samtlige avstander er målt i luftlinje på kart over området. Avstand til flaskehals, måles fra lokaliteten til et punkt midt på flaskehalsens smaleste parti. Tidevannstrømmene ligger nokså tett gjennom Tjeldsundet, og avstandene er generelt korte samtidig som at selve strømmene er langtrukne. For å få distinksjon i resultatet har derfor avstandene blitt vurdert som at kort er under 1km (3 poeng), middels er under 2km (2 poeng), og lang er under 3km (1 poeng).

De evaluerbare lokaliseringsfaktorene er gitt poeng på tilsvarende måte. Sikt over strømmene er vurdert som god på 180- 360°, middels 90- 180°, og dårlig under 90°, det trekkes dessuten for lang avstand. Hellingen av boflaten er vurdert som tilnærmet flat (3 poeng), hellende (2 poeng) eller bratt (1 poeng). Havnen er den som ligger nærmest mulig funnområdet, om denne har ligget beskyttet til med bølgebryter er dette en god havn, er den kun beskyttet fra en side er det en middels havn, uten beskyttelse er det en dårlig havn. Samtlige mulige havner som ligger inne i Tjeldsundet er imidlertid rimelig godt beskyttet mot vær og vind. Området rundt lokaliteten er vurdert intuitivt med tanke på jordbruk ut fra relativ størrelse og dagens kulturlag, fordi det er vanskelig å kunne si noe om hvordan grunnen til lokalitetene så ut i steinalderen.

9.2 Lokaliseringsanalyse.

Ved hjelp av de kriterier som ble diskutert over for vurdering av lokaliseringsfaktorer, skal materialet ved Tjeldsundet settes inn i en lokaliseringsanalyse. Ved hjelp av lokaliseringsanalysen skal vi forsøke å avsløre tendenser innenfor de forskjellige perioder av steinbrukende tid ved Tjeldsundet. Resultatet av denne analysen kommer til å bli sammenlignet med analyseresultatene fra Fosnstraumen, Vattlestraumen, Skatestraumen og Romsdalskysten som ble gjennomgått i kapittel 6, Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse, ulike prosjekter (Bergsvik 1991, 2002a, Klæboe Kristoffersen 1995 og Narmo 1993). Hva kan analysen og dermed materialet fra Tjeldsundet fortelle oss om hva som tiltrakk menneskene

her i steinbrukende tid? Selve analysen ses i tabell 6; Geografisk lokaliseringsanalyse av lokaliteter fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet.

Ovenfor ble det derfor diskutert en mulighet for å skille ut tendenser i materialet ved å se på dets plassering i terrenget som en relativ datering i form av høydegrupper, disse vil bli benyttet i analysen. Som diskutert i kapittel 8, Diskusjon om det arkeologiske materialet ved Tjeldsundet, er materialet fra eldre steinalder ikke representativt for analysen. Materiale fra tidlig metalltid burde være representativt, men ingen lokaliteter har blitt gitt en slik datering. Om lokalitetene har vært strandnære (se også avsnitt 3.1, Lokal forskningshistorie ved Tjeldsundet), vil imidlertid deres høyde i terrenget kunne uttrykke en relativ datering omkring hva som kom først, og dermed muligens kunne gi uttrykk for endringer og likheter i materialet over tid.

De to funnene som er datert til eldre steinalder er ikke tatt med i analysen, høyden over havet er dessuten kun kjent for ett av disse (se avsnitt 8.2.1, Funn fra over 22m o.h.: Eldre steinalder?). De lokaliteter som har blitt tatt med i analysen er de med kjent funnsted. Lokaliteter som ligger like ved hverandre har for enkelthets skyld blitt skrevet sammen i hovedanalysen i tabell 6, men regnes som individuelle lokaliteter. Dette skyldes unøyaktighet i beskrivelsen av hvor hver lokalitet er funnet, men at området likevel er så ensartet at det kan bli gitt en generell analyse som vil stemme for de nærliggende lokalitetene. Lokalitetene på Lille Skånland/ Lasletta TS 4740 og Ts3995 (tabell 5) har imidlertid blitt knyttet til samme lokalitet av Simonsen og vil bli behandlet deretter i analysen (1956:27-31). Lokalitetene Ts4743 og Ts3991 (tabell 5) på Kvitnes har begge blitt beskrevet som funnet i grustaket på gårdsnummer 11 og ligger på samme høyde, disse må derfor kunne sies å være fra samme lokalitet. Disse vil også bli behandlet som en i lokaliseringsanalysen.

9.3 Tolkning av lokaliseringsanalysen.

I forrige avsnitt ble det diskutert og gjennomført en lokaliseringsanalyse av det arkeologiske materialet fra steinalder ved Tjeldsundet, denne foreligger som tabell 6. Som nevnt i innledningen skal jeg først prøve å vise tidevannstrømmens betydning for lokaliseringa av bosetning i steinalderen. Ut i fra tabellene for funnspredning (8.5-8.7) antas dette å bli dobbelt bekreftet.

9.3.1 Avstand til nærmeste tidevannstrøm.

Vi har allerede sett av spredningsmønsteret i tabellene 8.5- 8.7 at det er en konsentrasjon av funn ved tidevannstrømmene, men også en mulig mindre fokusering på strømmen i den seneste perioden av steinbrukende tid i forhold til den midterste. Spørsmålet som dermed må stilles er om dette er noe som resultatet av lokaliseringsanalysen kan bekrefte. Stokke og Haukebø har blitt tatt ut av analysen fordi ingen av tidevannstrømmene peker seg ut som den nærmeste.

Daterte	Funn nr.	M o.h.	Alle	26+	16-25	15-
Tennevik (1)	28516	22	0		0	
Tennevik (2)	18935	35-40	0	0		
Lille Fauskevåg (1)	28770	15	1			1
Lille Fauskevåg (2)	68505	10	1			1
Vollstad (ø1)	9382	30	3	3		
Vollstad (ø2)	9382	10	3			3
Vollstad (n)	76987	25	3		3	
Kvitnes (n)	18938 48529	20	3		3	
Kvitnes (s)	Ts4743 Ts3991	22	3		3	
Steinsland	Ts6088	10-12	3			3
Gausvik	68476	17-18	2		2	
Haukebø	59375	20	-			
Lille Skånland (1)	Ts3993	20	2		2	
Lille Skånland (2)	Ts4003	?	2			
Lasletta (1)	28528	15	2			2
Lasletta (2)	Ts4740 Ts3995	25	2		2	
Lasletta (3)	Ts7561	30	2	2		
Store Skånland	Ts11038	2	1			1
Sandtorg (ø)	19207	30	3	3		
Sandtorg (n)	19208	20	3		3	
Fjelldal	63523	25	3		3	
Ramstad (1)	17815	25	2		2	
Ramstad (2)	73894	25	3		3	
Ramstad (s)	Ts9852	?	2			
Ramstad (n)	67244	30	3	3		
Stokke	Ts5005	?	-			
Hov	Ts9977	?	2			
Hol	Ts9976	?	2			
Sæter	47368	15-20	3		3	
Steinsvik	16927	?	3			
			63/28	11/5	29/12	11/6
Sum alle			2,3			
			51/23			
Sum m o.h.			2,2	2,2	2,4	1,8

Tabell 9.1 Analyse av avstand til nærmeste tidevannstrøm.

Om man først regner et gjennomsnitt av poengsummen for avstand til nærmeste tidevannstrøm for alle de lokalitetene som har blitt tatt med i analysen, får man 2,3, mens høyeste mulige poengsum er 3,0 (tabell 9.1). Om man kun tar med de daterte som har en kjent høyde over havet blir gjennomsnittet det samme, altså ingen forandring. Dette viser at tidevannstrømmene som lokaliseringfaktor ble gitt en høy prioritering i steinalderen. Det er imidlertid hensiktsmessig å se om der var endringer over tid. Det åpner dermed for også å se på gjennomsnittsverdien innenfor de forskjellige høydegruppene som ble diskutert over. For lokalitetene på mellom 16 og 25m o.h. er gjennomsnittssummen 2,4. Det samme regnestykke som ble gjort over gjøres så med poengsummen for lokaliteter på 26m o.h. eller høyere. Disse får et gjennomsnitt på 2,2, (tabell 9.1). Denne høydegruppen har få lokaliteter (5), og sistnevnte resultat trekkes ned av lokalitetene i Tennevik som muligens kan være rettet mer mot havbukten Vågsfjorden enn mot en tidevannstrøm, av de øvrige lokalitetene har 3 poengsummen 3,0 og en 2,0. Det tilsvarende resultatet for lokaliteter på under 15m o.h. blir for de daterte 1,8.

Konklusjonen for tidevannstrømmen som lokaliseringfaktor blir dermed at denne har hatt en viktig betydning for lokaliseringen av boplasser og aktivitetsområder i steinbrukende tid ved Tjeldsundet. Disse resultatene viser kanskje en tendens til en høyere prioritering av tidevannstrømmene i de eldste periodene i forhold til den yngste. En endring i bruken av tidevannstrømmen mellom de øvre og nedre lokaliteter støttes både av spredningstabellene basert på mengden av materiale (tabell 8.5- 8.7), og av denne lokaliseringsanalysen som er basert på antall lokaliteter.

9.3.2 Sikt over nærmeste tidevannstrøm.

Om nærhet til tidevannstrømmene har blitt prioritert i bosetningen, har da også sikt over nærmeste tidevannstrøm hatt betydning? For å analysere dette har samme metoden blitt benyttet som for analysen av nærhet til tidevannstrøm over, slik den også vil bli benyttet for de kriteriene gode havner, grad av helling, avstand til ferskvann og området. Lokalitetene Stokke og Haukebø har blitt tatt ut også her fordi ingen strøm peker seg ut som den nærmeste i forhold til disse. Denne analysen kan ses i tabell 9.2.

Gjennomsnittet av poengsummen av samtlige lokaliteter kommer på 1,5, det samme blir resultatet av de med kjent høyde over havet. Gjennomsnittet for lokaliteter på 26m o.h. eller over er 1,6. Tilsvarende for de på mellom 16 og 25m o.h. er 1,7. For de på under 15m o.h. blir resultatet imidlertid bare 1,0. Som ved ”nærhet til nærmeste tidevannstrøm” kan man også her ane en liten reduksjon i prioritet ved de laveste lokalitetene, men uansett er ”sikt mot nærmeste tidevannstrøm” av liten eller middels betydning for lokaliseringa av lokalitetene.

Daterte	Funn nr.	M o.h.	Alle	26+	16-25	15-
Tennevik (1)	28516	22	1		1	
Tennevik (2)	18935	35-40	1	1		
Lille Fauskevåg (1)	28770	15	1			1
Lille Fauskevåg (2)	68505	10	1			1
Vollstad (ø1)	9382	30	1	1		
Vollstad (ø2)	9382	10	1			1
Vollstad (n)	76987	25	1		1	
Kvitnes (n)	18938 48529	20	1		1	
Kvitnes (s)	Ts4743 Ts3991	22	1		1	
Steinsland	Ts6088	10-12	3			3
Gausvik	68476	17-18	2		2	
Haukebø	59375	20	-		-	
Lille Skånland (1)	Ts3993	20	0		0	
Lille Skånland (2)	Ts4003	?	0			
Lasletta (1)	28528	15	0			0
Lasletta (2)	Ts4740 Ts3995	25	0		0	
Lasletta (3)	Ts7561	30	0	0		
Store Skånland	Ts11038	2	0			0
Sandtorg (ø)	19207	30	3	3		
Sandtorg (n)	19208	20	3		3	
Fjelldal	63523	25	3		3	
Ramstad (1)	17815	25	3		3	
Ramstad (2)	73894	25	3		3	
Ramstad (s)	Ts9852	?	3			
Ramstad (n)	67244	30	3	3		
Stokke	Ts5005	?	-			
Hov	Ts9977	?	1			
Hol	Ts9976	?	2			
Sæter	47368	15-20	2		2	
Steinsvik	16927	?	3			
			43/28	8/5	20/12	6/6
Sum alle			1,5			
			34/23			
Sum m o.h.			1,5	1,6	1,7	1,0

Tabell 9.2 Analyse av sikt over nærmeste tidevannstrøm.

Daterte	Funn nr.	M o.h.	Alle	26+	16-25	15-
Tennevik (1)	28516	22	3		3	
Tennevik (2)	18935	35-40	3	3		
Lille Fauskevåg (1)	28770	15	3			3
Lille Fauskevåg (2)	68505	10	3			3
Vollstad (ø1)	9382	30	2	2		
Vollstad (ø2)	9382	10	2			2
Vollstad (n)	76987	25	2		2	
Kvitnes (n)	18938 48529	20	3		3	
Kvitnes (s)	Ts4743 Ts3991	22	3		3	
Steinsland	Ts6088	10-12	3			3
Gausvik	68476	17-18	3		3	
Haukebø	59375	20	3		3	
Lille Skånland (1)	Ts3993	20	3		3	
Lille Skånland (2)	Ts4003	?	3	-	-	-
Lasletta (1)	28528	15	3			3
Lasletta (2)	Ts4740 Ts3995	25	3		3	
Lasletta (3)	Ts7561	30	3	3		
Store Skånland	Ts11038	2	-			-
Sandtorg (ø)	19207	30	-	-		
Sandtorg (n)	19208	20	2		2	
Fjelldal	63523	25	3		3	
Ramstad (1)	17815	25	3		3	
Ramstad (2)	73894	25	3		3	
Ramstad (s)	Ts9852	?	3	-	-	-
Ramstad (n)	67244	30	3	3		
Stokke	Ts5005	?	2	-	-	-
Hov	Ts9977	?	3	-	-	-
Hol	Ts9976	?	-	-	-	-
Sæter	47368	15-20	2		2	
Steinsvik	16927	?	2	-	-	-
			75/27			
Sum alle			2,8			
			62/22	11/4	36/13	14/5
Sum m o.h.			2,8	2,8	2,8	2,8

Tabell 9.3 Analyse av havneforhold.

9.3.3 Kvalitet på nærmeste havn.

Om man fortsetter tanken om at tidevannstrømmen har vært viktig, så burde dette forutsette en god havn i nærheten av lokalitetene. Dette har vært vanskelig å vurdere fordi strandlinjene har vært i omtrent kontinuerlig bevegelse, og selv om denne endringen har skjedd svært sakte så foreligger ikke nøyaktige nok dateringer på verken lokaliteter eller strandlinjer til å si noe sikkert. Det er likevel mulig å vurdere havnen ut fra hvordan lokaliteten er plassert i området, om der har vært en bukt eller lignende som ble skissert i forbindelse med modellen for gode havner i avsnitt 6.1. Lokalitetene Store Skånland og Sandtorg(ø) ble tatt ut av analysen fordi

funnstedene ikke er beskrevet nøyaktig nok til gjøre en vurdering av nærmeste havn. Analysen ble utført på samme måte som over og kan ses i tabell 9.3.

Gjennomsnittlig poengsum for alle høyder har blitt 2,8. Om man imidlertid tar med en ekstra desimal kan man ane en minimal økning av prioritet over tid (på over 26m o.h. 2,75, på mellom 16 og 25m o.h. 2,77, og på under 15m o.h. 2,8). Men uansett må man forstå dette som at, selv om det ser ut til å ha blitt noe mindre viktig å bo like ved flaskehalsen, så har en god havn fortsatt å være svært viktig for lokaliseringa av boplassene/ aktivitetsområdene ved Tjeldsundet gjennom hele den steinbrukende perioden.

9.3.4 Grad av helling på boflaten.

Den samme prosessen gjøres så med poengsummene for graden av helling, for om mulig å også kunne sammenligne disse forholdene i den komparative analysen (kapittel 10). Her har ikke lokalitetene Store Skånland, Hol og Sandtorg(ø) blitt tatt med på grunn av unøyaktige funndata. Analysen kan ses i tabell 9.4. Gjennomsnittssummen av alle lokaliteter fra steinalder, både de med kjent og ukjent høyde over havet kommer på 1,9. Når man som i analysene over, deler funnene inn i grupper basert på deres høyde over havet, får de på over 26m o.h. et snitt på 2,0, mens de på mellom 16 og 25m o.h. får 1,9, og de på under 15m o.h. 1,8. En viss grad av helling kan altså se ut til å ha vært foretrukket gjennom hele den steinbrukende perioden. Helling kan ha vært foretrukket fordi dette hjelper vann til å renne unna boplassen eller aktivitetsområdet, det må imidlertid sies at graden av helling har vært intuitivt vurdert, og det er dessuten lite av jorda rundt Tjeldsundet som er tilnærmet flat. De bratteste partiene har imidlertid vært unngått, for som vi kan se av funnspretningskartet er det bratte Gullberget, til tross for at det ligger langs den sentrale delen av Steinslandstraumen, til dags dato helt uten boplasspor fra steinalder.

Daterte	Funn nr.	M o.h.	Alle	26+	16-25	15-
Tennevik (1)	28516	22	2		2	
Tennevik (2)	18935	35-40	2	2		
Lille Fauskevåg (1)	28770	15	2			2
Lille Fauskevåg (2)	68505	10	2			2
Vollstad (ø1)	9382	30	2	2		
Vollstad (ø2)	9382	10	1			1
Vollstad (n)	76987	25	1		1	
Kvitnes (n)	18938 48529	20	2		2	
Kvitnes (s)	Ts4743 Ts3991	22	1		1	
Steinsland	Ts6088	10-12	2			2
Gausvik	68476	17-18	2		2	
Haukebø	59375	20	2		2	
Lille Skånland (1)	Ts3993	20	2		2	
Lille Skånland (2)	Ts4003	?	2	-	-	-
Lasletta (1)	28528	15	2			2
Lasletta (2)	Ts4740 Ts3995	25	2		2	
Lasletta (3)	Ts7561	30	2	2		
Store Skånland	Ts11038	2	-			-
Sandtorg (ø)	19207	30	-	-		
Sandtorg (n)	19208	20	2		2	
Fjelldal	63523	25	2		2	
Ramstad (1)	17815	25	2		2	
Ramstad (2)	73894	25	2		2	
Ramstad (s)	Ts9852	?	2	-	-	-
Ramstad (n)	67244	30	2	2		
Stokke	Ts5005	?	2	-	-	-
Hov	Ts9977	?	2	-	-	-
Hol	Ts9976	?	-	-	-	-
Sæter	47368	15-20	2		2	
Steinsvik	16927	?	1	-	-	-
			50/27			
Sum alle			1,9			
			41/22	8/4	24/13	9/5
Sum m o.h.			1,9	2,0	1,9	1,8

Tabell 9.4 Analyse av graden av helling.

Daterte	Funn nr.	M o.h.	Alle	26+	16-25	15-
Tennevik (1)	28516	22	2		2	
Tennevik (2)	18935	35-40	2	2		
Lille Fauskevåg (1)	28770	15	2			2
Lille Fauskevåg (2)	68505	10	2			2
Vollstad (ø1)	9382	30	3	3		
Vollstad (ø2)	9382	10	3			3
Vollstad (n)	76987	25	3		3	
Kvitnes (n)	18938 48529	20	2		2	
Kvitnes (s)	Ts4743 Ts3991	22	1		1	
Steinsland	Ts6088	10-12	3			3
Gausvik	68476	17-18	3		3	
Haukebø	59375	20	3		3	
Lille Skånland (1)	Ts3993	20	3		3	
Lille Skånland (2)	Ts4003	?	3	-	-	-
Lasletta (1)	28528	15	3			3
Lasletta (2)	Ts4740 Ts3995	25	3		3	
Lasletta (3)	Ts7561	30	3	3		
Store Skånland	Ts11038	2	3			3
Sandtorg (ø)	19207	30	3	3		
Sandtorg (n)	19208	20	3		3	
Fjelldal	63523	25	3		3	
Ramstad (1)	17815	25	3		3	
Ramstad (2)	73894	25	1		3	
Ramstad (s)	Ts9852	?	1	-	-	-
Ramstad (n)	67244	30	3	3		
Stokke	Ts5005	?	3	-	-	-
Hov	Ts9977	?	3	-	-	-
Hol	Ts9976	?	3	-	-	-
Sæter	47368	15-20	1		1	
Steinsvik	16927	?	1	-	-	-
			75/30			
Sum alle			2,5			
			60/24	14/5	33/13	16/6
Sum m o.h.			2,5	2,8	2,5	2,7

Tabell 9.5 Analyse av områdets nytteverdi som jordbruksland.

9.3.5 Nærområdets muligheter for jordbruk.

I løpet av analysene som ble gjort lenger sør, har det vært påvist en endring i boplassmønster fra tidevannstrømmene til områder som er godt egnet for jordbruk. For om mulig å se et mønster knyttet til dette ved Tjeldsundet har også områdets nytteverdi som jordbruksland blitt vurdert etter størrelse og dagens kulturlag, denne analysen kan ses i tabell 9.5.

Lokalitetene har fått en gjennomsnittssum på 2,5 også inkludert de men ukjent høyde over havet. Som over har det også her blitt gjort et forsøk på å se endringer i henhold til høydegruppene. De på over 26m o.h. har fått verdien 2,8, de på mellom 16 og 25m o.h. 2,5, og de under 15moh har fått 2,7. Dette resultatet viser kun en liten eller ingen endring i valg av boplasser. Det som imidlertid er noenlunde unikt med Tjeldsundet er at mye av den jorda som er godt egnet for jordbruk også ligger ved strømmene. Det har derfor ikke nødvendigvis vært behov for å flytte fra disse. Vi så dessuten over at en god havn fortsatte å være viktig gjennom hele steinbrukende tid, og inne i Tjeldsundet ville denne være beskyttet. Jeg vil minne om at ingen lokaliteter fra tidligere har blitt datert til tidlig metalltid her, men at både strandlinjedateringer og enkelte funn taler for det. Ifølge Johansen (1979) skal jordbruket imidlertid ha vært i gang på denne tiden nord til Sør- Troms, og dermed også svært sannsynligvis langs Tjeldsundet (se avsnitt 6.4, Utbredelsen av jordbruk).

9.3.6 Avstand til ferskvann.

Til slutt har vi kommet til analysen av avstand til ferskvann, her har lokalitetene Store Skånland og Hol blitt tatt ut på grunn av manglende data, denne analysen kan ses i tabell 9.6. Den gjennomsnittlige poengsummen for alle lokaliteter er 1,2, og 1,1 for kun de med kjent høyde over havet. Av disse har de på over 26m o.h. 0,8, mens de på mellom 16 og 25m o.h. har et snitt på 1,3 og under 15moh 1,0. Nærhet til ferskvann regnes derfor som en godt under middels viktig faktor for lokaliseringa av boplassen eller aktivitetsområdet i steinbrukende tid.

Daterte	Funn nr.	Moh	Alle	26+	16-25	15-
Tennevik (1)	28516	22	1		1	
Tennevik (2)	18935	35-40	1	1		
Lille Fauskevåg (1)	28770	15	1			1
Lille Fauskevåg (2)	68505	10	1			1
Vollstad (ø1)	9382	30	1	1		
Vollstad (ø2)	9382	10	1			1
Vollstad (n)	76987	25	3		3	
Kvitnes (n)	18938 48529	20	1		1	
Kvitnes (s)	Ts4743 Ts3991	22	3		3	
Steinsland	Ts6088	10-12	1			1
Gausvik	68476	17-18	1		1	
Haukebø	59375	20	2		2	
Lille Skånland (1)	Ts3993	20	1		1	
Lille Skånland (2)	Ts4003	?	1	-	-	-
Lasletta (1)	28528	15	1			1
Lasletta (2)	Ts4740 Ts3995	25	1		1	
Lasletta (3)	Ts7561	30	1	1		
Store Skånland	Ts11038	2	-			-
Sandtorg (ø)	19207	30	0	0		
Sandtorg (n)	19208	20	0		0	
Fjelldal	63523	25	0		0	
Ramstad (1)	17815	25	1		1	
Ramstad (2)	73894	25	1		1	
Ramstad (s)	Ts9852	?	1	-	-	-
Ramstad (n)	67244	30	1	1		
Stokke	Ts5005	?	2	-	-	-
Hov	Ts9977	?	3	-	-	
Hol	Ts9976	?	-	-	-	-
Sæter	47368	15-20	1			1
Steinsvik	16927	?	3	-	-	-
			34/28			
Sum alle			1,2			
			25/23	4/5	15/12	6/6
Sum moh			1,1	0,8	1,3	1,0

Tabell 9.6 Analyse av avstand til ferskvann.

9.4 Lengde på opphold.

Resultatene av lokaliseringsanalysene ved Fosnstraumen, Vattlestraumen og Skatestraumen ble også brukt til å bestemme lengden på opphold, dette ble gjennomgått i avsnitt 6.2.4. Teorien bak var at jo høyere poengsum en lokalitet hadde fått i lokaliseringsanalysen, jo lengre skulle det planlagte oppholdet være (Bergsvik 1991:227). For å prøve å bestemme om dette var mulig å gjøre med materialet fra Tjeldsundet, ble det gjort en egen analyse der kun nærhet til nærmeste strøm, graden av helling, havnen og avstanden til ferskvann ble tatt med, 15,0 er her dermed største mulige poengsum. I forbindelse med analysen av graden av helling ble det forøvrig påvist en tendens til å prioritere middels helling, som har blitt gitt poengsummen 2. Da dette resultatet skulle brukes i en analyse av lengde på opphold, fikk derfor den prioriterte hellingen poengsummen 3 framfor at denne poengsummen ble gitt til tilnærmet flate boflater. Likeledes fikk bratt poengsummen 2, mens tilnærmet flatt fikk 1. Så langt i tolkningen av analysen har lokalitetenes art ikke blitt tatt med, i tabell 2-5 er imidlertid lokalitetene bestemt som boplass, boplass/ aktivitetsområde, eller ikke gitt noen tolkning. For å se om lokaliteter som har blitt vurdert som boplasser, eller inneholder tufter, får en høyere sammenlagt poengsum enn de øvrige, tas lokalitetens art i henhold til opplysningene gitt i Askeladden og Tromsø Museums Tilvekst med i denne analysen, se tabell 9.7.

Konklusjonen er at resultatene av analysen ble for jevne til å se tendenser i forbindelse med lengde på opphold mellom de som er vurdert som boplasser og de som ikke er det. Det har derfor ingen hensikt å sette disse inn i høydegruppene som ble benyttet i forrige avsnitt. Den laveste sammenlagte poengsummen kom på 7,0 for lokalitetene i Tennevik, og den høyeste kom på 12,0 for en lokalitet på Ramstad men dette viser ikke til en forskjell i poengsum mellom lokaliteter vurdert til boplass/ aktivitetsområde og de som ikke er det. Mangelfulle funnopplysninger har vært skyld i at en generalisering ble gjort i lokaliseringsanalysen, med mer nøyaktige beskrivelser omkring funnstedet er det mulig at analysen hadde gitt et noe forskjellig resultat.

Daterte	Funn nr.	Moh	Boplass	Boplass/ aktivitetsomr.	Ingen/ løsfunn
Tennevik (1)	28516	22			7
Tennevik (2)	18935	35-40	7		
Lille Fauskevåg (1)	28770	15		9	
Lille Fauskevåg (2)	68505	10		9	
Vollstad (ø1)	9382	30			10
Vollstad (ø2)	9382	10			10
Vollstad (n)	76987	25	11		
Kvitnes (n)	18938 48529	20		10	
Kvitnes (s)	Ts4743 Ts3991	22			11
Steinsland	Ts6088	10-12	10		
Gausvik	68476	17-18	9		
Haukebø	59375	20	-		
Lille Skånland (1)	Ts3993	20			9
Lille Skånland (2)	Ts4003	?			9
Lasletta (1)	28528	15		9	
Lasletta (2)	Ts4740 Ts3995	25	9		
Lasletta (3)	Ts7561	30	9		
Store Skånland	Ts11038	2			-
Sandtorg (ø)	19207	30	11		
Sandtorg (n)	19208	20		11	
Fjelldal	63523	25		12	
Ramstad (1)	17815	25			13
Ramstad (2)	73894	25		12	
Ramstad (s)	Ts9852	?			9
Ramstad (n)	67244	30		10	
Stokke	Ts5005	?			8
Hov	Ts9977	?			11
Hol	Ts9976	?			-
Sæter	47368	15-20		11	
Steinsvik	16927	?		11	
			58/7	100/10	97/10
Snitt			8,3	10,0	9,7

Tabell 9.7 Analyse av lengde på opphold.

Lokalitet	Funn nr.	26+	26+	26+	16-25	16-25	16-25	15-	15-	15-
		Bs	Sts	Sls	Bs	Sts	Sls	Bs	Sts	Sls
Tennevik (1)	28516				0	0	1			
Tennevik (2)	18935	0	0	1						
Lille Fauskevåg (1)	28770							0	0	1
Lille Fauskevåg (2)	68505							0	0	1
Vollstad (ø1)	9382	0	0	1						
Vollstad (ø2)	9382							0	0	1
Vollstad (n)	76987				0	0	1			
Kvitnes (n)	18938 48529				0	0	1			
Kvitnes (s)	Ts4743 Ts3991				0	0	1			
Steinsland	Ts6088							0	1	3
Gausvik	68476				0	1	2			
Lille Skånland (1)	Ts3993				0	2	0			
Lasletta (1)	28528							0	2	0
Lasletta (2)	Ts4740 Ts3995				0	2	0			
Lasletta (3)	Ts7561	0	2	0						
Sandtorg (ø)	19207	0	3	0						
Sandtorg (n)	19208				0	3	0			
Fjelldal	63523				0	3	1			
Ramstad (1)	17815				0	3	1			
Ramstad (2)	73894				0	3	1			
Ramstad (n)	67244	0	3	1						
Sæter	47368				2	0	0			
		0/5	8/5	3/5	2/11	17/11	8/11	0/5	3/5	6/5
Sum alle		0,0	1,6	0,6	0,2	1,6	0,7	0,0	0,6	1,2

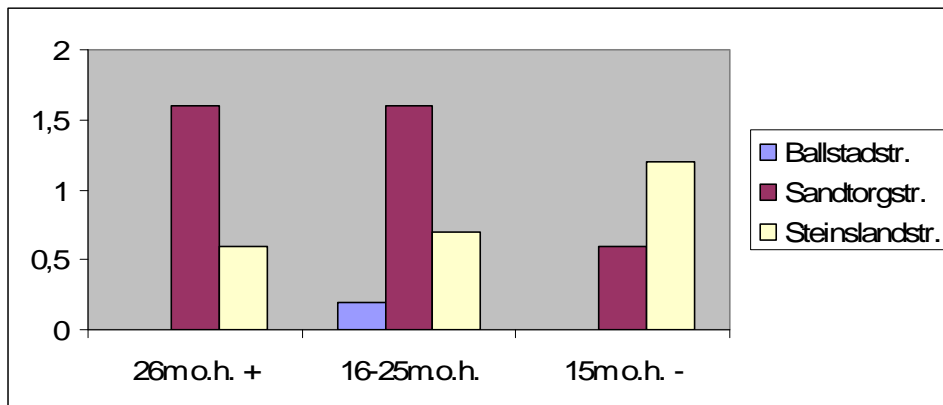
Tabell 9.8 Analyse av prioritering av tidevannstrømmene Ballstadstraumen (B), Sandtorgstraumen (Sts) og Steinslandsstraumen (Sls), på henholdsvis 26m o.h eller høyere, mellom 16 og 25m o.h., og på 15m o.h. eller lavere.

9.5 Lokale endringer.

Av materialet som er representert i spredningstabellene 8.5- 8.7 kan det se ut som om det er en nordlig bevegelse i bosetningen langs Tjeldsundet i løpet av steinbrukende tid.

Spredningsfigurene er jo som sagt basert på antall objekter, mens lokaliseringanalysen er basert på lokalitetene og deres beliggenhet. I tabell 9.8 har resultatet av lokaliseringanalysen blitt brukt for å se om dette også gir et slikt inntrykk, det er poengsummene fra analysen av ”avstand til tidevannstrøm” som brukes. Som i den analysen har lokalitetene Haukebø og Store Skånland blitt utelatt på grunn av deres plassering midt mellom to strømmer, samt de lokalitetene uten kjent høyde over havet.

Konklusjonen blir at også disse figurene gir uttrykk for en tendens til en slik nordlig bevegelse (se figur 9.1). Både i høydegruppen på 26m o.h. eller høyere og på mellom 16 og 25m o.h. er det Sandtorgstraumen som er den tidevannstrømmen som oppnår høyest poengsum i snitt, mens på 15m o.h. eller under er det Steinslandstraumen. Dette kan kanskje forklares med at strømforholdene i Sandtorgstraumen vanskeliggjøres av landhevningen og nærmer seg de som er der i dag, dette ble nevnt i avsnitt 3.2, der strømmens tilstedeværelse i steinalderen blir diskutert. Mer sannsynlig er det imidlertid at havneforholdene forstyrres av at det som i dag er sletta på den nedre delen av Fjelldal er på tur opp og skaper en bred tidevannssone eller os. Dette er i sin tur med på å understreke hvor viktig tidevannstrømmen har vært for menneskene som levde her på denne tiden, i og med at de er villige til flytte for å bo så nært som mulig. Ballstadstraumen har hatt en klart lavest prioritet gjennom alle periodene.

Figur 9.1 Prioritering av de ulike strømmene i Tjeldsundet i forhold til de forskjellige høydegruppene.

9.6 Sammendrag.

I dette kapittelet har det blitt forsøkt å gi en tolkning av analysen av materialet fra Tjeldsundet. Kriterier for måling og evaluering av de forskjellige lokaliseringsfaktorene ble raskt gjennomgått, før selve lokaliseringsanalysen ble gjennomført (se tabell 6). Resultatene for de forskjellige faktorene ble så gjennomgått og til en viss grad diskutert. I tråd med oppgavens hensikt var det først analysen av avstand til nærmeste tidevannstrøm som ble tolket. Konklusjonen for denne var at tidevannstrømmen har spilt en viktig rolle for boplasslokalisering i steinalderen ved Tjeldsundet. Ifølge analysen har det også vært viktig å bo ved en god havn, mens betydningen av sikt over nærmeste tidevannstrøm ble vurdert som middels viktig. Når det gjelder boflater ser det ut som om middels helling har blitt prioritert,

mens det har vært lite eller ingen endring i valget av boplasser fra neolitikum til tidlig metalltid, eller om man vil fra fangst- og jordbrukssteinalderen. Det har dessuten blitt påvist at prioriteten av tidevannstrømmene lokalt har skiftet fra Sandtorgstraumen i de to tidligste periodene, til Steinslandstraumen i den seineste perioden, mens Ballstadstraumen hadde lavest prioritet igjennom alle periodene. Resultatene av lokaliseringsanalysen vil bli diskutert ytterligere, og dessuten bli sett i forhold til resultatene av de tilsvarende analysene på Vestlandet i neste kapittel, den komparative analysen. En oversikt over analysene for de forskjellige lokaliseringsfaktorene kan dessuten ses i figur 11.1.

10 Komparativ analyse.

I forrige kapittel ble det gjennomført en geografisk lokaliseringsanalyse av funnmaterialet ved Tjeldsundet som kan ses i tabell 6. Her vil resultatet av analysen bli diskutert og sett i forhold til hovedtendensene fra de tilsvarende analysene som ble gjennomgått i kapittel 6, Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse, ulike prosjekter. Imidlertid, fordi råstoffsammensetningen av det arkeologiske materialet fra steinalder ved Tjeldsundet ligner mer på materialet fra Finnmark (se avsnitt 4.3; Steinråstoff), er det naturlig å også sammenligne resultatet av analysen med kjente forhold fra de samme periodene der.

De to hovedtendensene i de sørlige analysene var først en kraftig økning i funnmaterialet ved tidevannstrømmene fra mellom- til seinmesolitikum ved Fosnstraumen og Vatilestraumen i Hordaland, og fra seinmesolitikum til tidligneutolitikum ved Skatestraumen i Sogn og Fjordane. Senere skjedde en endring da folk generelt antas å ha flyttet fra strømmene til indre områder med tilgang på løsmasser som kunne bli benyttet til jordbruk. Ved de tre strømmene på Vestlandet skjer denne endringen fra mellom- til seinneolitikum (Bergsvik 1991, 2002, Klæboe Kristoffersen 1995). På Romsdalskysten skjer endringen i bosetningsmønster i forbindelse med overgangen til jordbruk først i bronsealderen (Narmo 1993).

10.1 Økningen i materialet.

Det skjer som nevnt en endring i bosetningsmønsteret fra tidlig mesolittisk tid til de senere periodene på Vestlandet (se avsnitt 6.2 og 6.3). Tidevannstrømmene ser av arkeologiske funn ut til å først få prioritet for plasseringen av hovedboplassen i sen mesolittisk tid, noe Bergsvik (1995) forsøker å forklare med at menneskene da gikk over til en bofast fangstkultur framfor en flyttkultur. Her skal vi prøve å bestemme om der er en tilsvarende økning i funnmateriale ved Tjeldsundet omkring denne tiden, dette kan gjøres via en gjennomgang av funnmaterialet som har blitt brukt i lokaliseringsanalysen. Materialet fra steinalder som er funnet ved Tjeldsundet er presentert i sin helhet i kapittel 4, Det arkeologiske materialet fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet. Videre ble dets representativitet for bruk i en lokaliseringsanalyse diskutert i avsnitt 8.1, Antall funn og representativitet.

De 30 lokaliteter som har blitt tatt med i lokaliseringsanalysen ved Tjeldsundet er, som nevnt i avsnitt 9.2, Lokaliseringsanalyse, de som har en godt nok beskrevet funnkontekst for å kunne gjøre en analyse av bakgrunnsmiljøet, av disse har 16 blitt gitt en datering i databasene Askeladden og Tromsø Museums Tilvekst til yngre steinalder. Totalt har altså 52%, eller ca. halvparten av lokalitetene i analysen blitt gitt en datering til yngre steinalder uavhengig av kjent høyde over havet, mens funnene som har blitt datert til eldre steinalder derimot har blitt regnet som for få til å være representative. Dette taler absolutt for en økning i materialet ved overgangen mellom eldre og yngre steinalder. Spørsmålet blir dermed hvordan disse funnene fordeler seg innenfor de 3 høydegruppene på 26m o.h. eller over, på mellom 16 og 25m o.h., og på 15m o.h. eller under som har vært diskutert tidligere (se kapittel 8, Diskusjon om det arkeologiske materialet fra Tjeldsundet), for å kunne se om analyseresultatet støtter opp om en økning i materialet.

De lokalitetene med en relativt høy alder antas å ligge høyest i terrenget (se tabell 7.3 for strandlinjedatering). Om det er en økning i antallet lokaliteter/funn fra den øverste til den mellomste fasen, og videre en økning i poengsum i analysen av nærhet til tidevannstrøm vil dette tyde på en økt prioritering av tidevannstrømmene. Hvilken poengsum lokalitetene fikk i lokaliseringsanalysen for avstand til nærmeste tidevannstrøm er gitt av tabell 9.1, og denne summen vil si noe om hvor nært strømmen lokaliteten har ligget. Vi kan der se en mindre økning fra den øverste høydegruppen til den mellomste på 0,2. Innenfor disse høydegruppene fordeler lokalitetene seg på henholdsvis 22% for både den høyeste og den laveste gruppen, mens den midterste på mellom 16 og 25m o.h. er på 56%. Over halvparten av lokalitetene i analysen er altså funnet på mellom 16 og 25m o.h. som ifølge tabell 7.3 vil gi en datering til overgangen fra eldre til yngre steinalder, og begynnelsen av yngre steinalder.

Av lokalitetene i den midterste gruppen er 5 av 14 gitt en datering til yngre steinalder fra før, og som diskutert i avsnitt 9.2, Datering av materialet, er det ikke grunn til å gi de øvrige noen annen datering heller. Sett imot de tre funn som er datert til eldre steinalder (tabell 5; Ts6581, Ts6582 og Ts 9690ab) er det en overveldende økning i materiale fra eldre til yngre steinalder. Vi må imidlertid merke oss at tyngden av disse funnene befinner seg i øvre halvdel av høydegruppen på mellom 16 og 25m o.h. hvor funnene dessuten ligger på en høyde som tilsvarer overgangen mellom eldre og yngre steinalder da tapestransgresjonen førte til at strandlinjen tilsynelatende stod stille i ca. 2600 år (for diskusjon, se avsnitt 7.1,

Strandlinjedatering og utregning). Materialet fordeler seg med 10 lokaliteter à 24 objekter på mellom 16 og 20m o.h., og 8 lokaliteter à 76 objekter på mellom 21 og 25m o.h.

I denne sammenhengen er det også verdt å se nærmere på når fokuset mot tidevannstrømmen øker. Vi var inne på dette i avsnitt 9.3, Tolkning av lokaliseringsanalysen, men går her videre med å se på resultatene internt for høydegruppen på mellom 16 og 25m o.h. Vi så over at tyngden av funn var i den øverste gruppen, men av tabell 10.1 kommer det fram at fokuset mot tidevannstrømmene muligens var noe større i den lavereliggende gruppen. Om denne høydegruppen skulle tilsvare en datering til yngre steinalder, ville altså fokuset mot strømmene ha vært større mot slutten av perioden. Igjen må jeg imidlertid påpeke at dette materialet er lite, og at analysen er lett utsatt for skjevheter.

Lokaliteter	Funn nr.	Moh	16-20	21-25
Tennevik (1)	28516	22		0
Vollstad (n)	76987	25		3
Kvitnes (n)	18938 48529	20	3	
Kvitnes (s)	Ts4743 Ts3991	22		3
Gausvik	68476	17-18	2	
Lille Skånland (1)	Ts3993	20	2	
Lasletta (2)	Ts4740 Ts3995	25		2
Sandtorg (n)	19208	20	3	
Fjelldal	63523	25		3
Ramstad (1)	17815	25		2
Ramstad (2)	73894	25		3
Sæter	47368	15-20	3	
			13/5	16/7
Snitt			2,6	2,3

Tabell 10.1 Avstand til nærmeste tidevannstrøm, detalj midtre gruppe.

Før konklusjonen vil jeg imidlertid trekke inn noen av de kjente forholdene fra den samme perioden i Finnmark. I 1997 kunne Bjørnar Olsen (1997:39-65) i denne forbindelse gi et relativt nyansert bilde av boplassmønsteret i Finnmark i steinalderen. Han hevdet at det i løpet av eldre steinalder skjedde en gradvis økende bruk av innlandet etter hvert som innlandsisen forsvant, og at det fra gjennom hele perioden også er funnet spor etter mennesker både langs de ytre og de indre delene av fjordene. I siste del av perioden ses en økende tendens til bofasthet samtidig med en avtagende spesialisering mot de maritime ressursene på ytterkysten. Av dette bør man kunne forvente en økning av funn på innerkysten, tilsvarende

eller lik den på Vestlandet. Derfor burde man også kunne forvente å finne en slik endring ved Tjeldsundet.

Omkring spørsmålet om det er mulig å se en økning i funn ved Tjeldsundet i seinmesolitikum eller tidlig neolitikum må tyngden imidlertid bli gitt til mengden av materiale datert til yngre steinalder, og svaret må derfor bli ja. Det er derfor sannsynlig at tendensen til å trekke mot tidevannstrømmene på denne tiden er den samme eller lik den som gjør seg gjeldende på vestlandet. Hvorfor denne økningen i materiale forekommer, kan imidlertid ha mange årsaker. I kapittel 8, Diskusjon om det arkeologiske materialet fra Tjeldsundet, og ble det gjort klart at mengden av materiale fra eldre steinalder ikke er representativt for analysen. Delvis antas dette materialet å ligge høyere i terrenget enn det som har blitt oppdaget gjennom forskjellige former for jordarbeid i moderne tid, og også høyere enn den registreringa som ble foretatt i forbindelse med dette prosjektet (se kapittel 1, Innledning). Delvis kan man anta at det materialet fra eldre steinalder som har ligget på høyde med moderne aktivitet har blitt skylt bort eller blitt dekket av tykke lag av løsmasser i løpet av tapestransgresjonen. Videre kan man spekulere i om befolkningstallet kan ha vært høyere i yngre steinalder, men uansett viser det til nå kjente funnmaterialet at tidevannstrømmene ved Tjeldsundet faktisk var en sterkere lokaliseringfaktor for bosetning i yngre steinalder enn i eldre. I framtiden burde det likevel gjøres undersøkelser langs Tjeldsundet på høydekotene mellom 40 og 70moh for om mulig å finne mer arkeologisk materiale som kan dateres til eldre steinalder, for å dermed kunne gi et klarere svar på dette spørsmålet.

10.2 Endring i boplassmønsteret.

I resultatet av analysene som ble gjort på Vestlandet har det også vært mulig å se en endring i boplassmønsteret som følge av overgangen til jordbruksøkonomi på overgangen fra mellom til senneolitikum bort fra tidevannstrømmene. På Romsdalskysten skjer en tilsvarende endring i overgangen fra senneolitikum til bronsealder (Bergsvik 1991, 2002a, Klæboe Kristoffersen 1995, Narmo 1993). Ifølge Johansen (1979:29-30) støttes imidlertid ikke en slik endring av analyse av pollenfunn i Nord- Norge, selv om jordbruk har vært tilstede fra og med bronsealder i Nord- Norge nord til Sør- Troms (se figur 6.4). Om det likevel er mulig å skimte en lignende tendens i materialet fra Tjeldsundet skal jeg forsøke å gi svar på her, etter

et kort sideblikk mot Finnmark, der det i denne perioden skjer en overgang mot større mobilitet og en større bruk av innlandet (Olsen 1997:109).

Mer konkret kan man i yngre steinalder i Finnmark se spor etter det som sannsynligvis er to forskjellige grupper; en relativt bofast kystgruppe, og en kamkeramisk gruppe med sesongvise flyttinger mellom kyst og innland. I den siste delen av yngre steinalder har husene ved kysten blitt både større og mer solide, noe som taler for en tilnærmet sedentær livsstil eller et fast flyttmønster, samtidig med en klar orientering mot maritime ressurser. I løpet av tidlig metalltid ser imidlertid mobiliteten av boplassene ut til å øke igjen, samtidig med at det skjer en intensivering i bruken av innlandet (Olsen 1997). Samlet gir imidlertid ikke disse opplysningene noe svar på hva som bør kunne forventes ved tidevannstrømmene ved Tjeldsundet, men med dette i bakhodet vender jeg tilbake til analyseresultatet fra denne perioden.

Ifølge periodeinndelingene for steinalder som ble vist i tabell 7.1 og 7.2, tilsvarer bronsealder i sør omtrent tidlig metalltid i nord, fordi denne perioden ikke ble utskilt fra yngre steinalder før på 1980- tallet (Olsen 1997:109). Jeg vil imidlertid minne om at det ikke er gitt dateringer av det arkeologiske materialet fra Tjeldsundet som ble gjennomgått i kapittel 4 til tidlig metalltid. Materialet fra denne perioden burde likevel ha vært like utsatt for jordbruksarbeid som det fra yngre steinalder, og følgelig burde materialet være representativt som diskutert i avsnitt 8.1, Antall funn og representativitet. Derfor kommer vi nå tilbake til høydegruppene som har blitt brukt i forbindelse med denne lokaliseringsanalysen. Tidlig metalltid antas å omtrent tilsvare den laveste høydegruppen med funn på 15m o.h. eller under. Funnene herfra er relativt få i forhold til høydegruppen over, dette vil si 36 objekter fordelt på 12 lokaliteter. Imidlertid har ikke alle disse lokalitetene vært mulig å bruke i analysen på grunn av manglende beskrivelse av funnkontekst, og jeg vil derfor også minne om at den nederste høydegruppen, som den høyeste er lett utsatt for unøyaktighet i analysen på grunn av det lille antallet lokaliteter.

Analysen synliggjør likevel en liten nedgang i materiale fra denne tida som kan tolkes som en mulig endring i bosetningsmønsteret for denne perioden, men ikke i så stor grad som i Hordaland og Sogn og Fjordane. Denne nedgangen i materialet sammenfaller i tid omtrent med den på Romsdalskysten, som imidlertid også hører inn under skiferkomplekset, eller altså noe senere enn ved strømmene lenger sør. Kriteriet "nærhet til nærmeste tidevannstrøm" ser

dessuten ut til å ha blitt noe mindre viktig i den laveste høydegruppen. De øvrige kriterier for lokalisering ser i analysen ut til å ha holdt seg noenlunde uforandret. Området rundt Tjeldsundet har kunnet tilby både gode havner og god jord, som ser ut til å ha vært de viktigste faktorer for lokalisering gjennom hele den steinbrukende perioden. En oversikt over resultatene fra lokaliseringsanalysen kan ses i figur 11.1.

10.3 Øvrige sammenligninger.

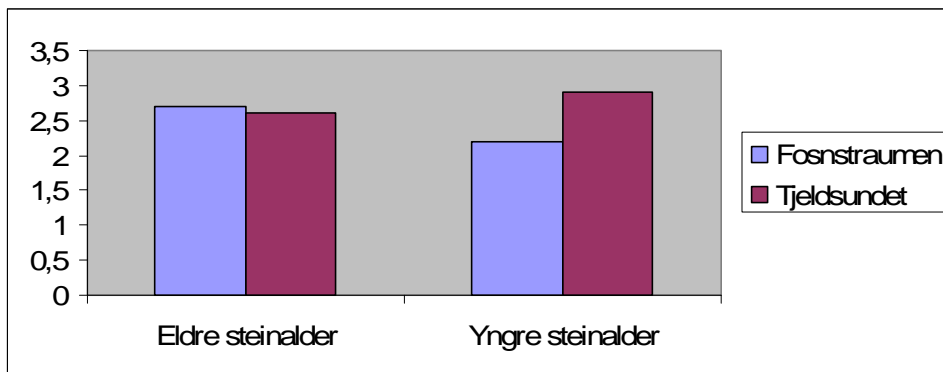
Den geografiske lokaliseringsanalysen i avsnitt 9.2 inneholdt imidlertid analyser av lokaliseringsfaktorer som gir mulighet for videre sammenligning. Med tanke på en slik komparativ analyse ble de tilsvarende lokaliseringsanalysene som har blitt utført på Vestlandet gjennomgått relativt detaljert i avsnitt 6.2, Bergsviks geografiske analyse av bosetningsmønsteret ved Fosnstraumen og 6.3, Skråblikk mot andre prosjekter, regionale forskjeller. I tabell 11.5 er en sammenstilling av analyseresultatene fra Fosnstraumen og fra Tjeldsundet, for lokaliseringsfaktorene havneforhold, sikt mot strømmen og helling av boflaten. Disse er de som er best egnet for en slik sammenligning. Tall fra Tjeldsund er hentet fra lokaliseringanalysen i avsnitt 9.2 (tabell 6), mens tall fra Fosnstraumen er utregnet ved hjelp av data fra lokaliseringsanalysen der som ble trukket fram i avsnitt 6.1. Igjen er 3,0 høyeste mulige.

	Havneforhold	Sikt mot strømmen	Helling av boflate
Tj.s snitt, 26m o.h. eller høyere	2,6	1,6	2,0
F.s TM	3,0	2,0	3,0
F.s SM	2,3	1,9	2,9
F.s snitt	2,7	2,0	3,0
Forskjell	0,1	0,4	1,0
Tj.s snitt, mellom 16 og 25m o.h.	2,9	1,6	1,9
F.s N1	2,2	1,9	2,7
F.s N2	-	1,2	2,8
F.s snitt	-	1,6	2,8
Forskjell	0,7	0,1	0,9
Tj.s snitt, 15m o.h. eller lavere	2,8	1,0	1,8

Tabell 10.2 Komparativ analyse av lokaliseringsfaktorene havneforhold, sikt mot strømmen og helling av boflate, ved Fosnstraumen (F.s) og Tjeldsundet (Tj.s).

Av tabell 10.2 kan man lese at i eldre steinalder er lokaliseringsfaktoren for gode havneforhold omentrent like viktig både ved Tjeldsundet og ved Fosnstraumen. Som diskutert i avsnitt 9.2, Lokaliseringsanalyse, burde en slik lokalisering av boplassen tyde på en tilknytning til havet og dets ressurser. Resultatet fra Tjeldsundet er 2,6, mens snittet for hele

perioden ved Fosnstraumen ligger på 2,7. Utover i yngre steinalder ser det imidlertid ut til at utviklingen går i hver sin retning, for mens folk ved Tjeldsundet fortsatt holder seg til en god havn, klarer de ved Fosnstraumen seg med en middels bra en. Resultatet her synliggjør faktisk, til en viss grad at folk ved Fosnstraumen fikk en økonomi som var mindre fokusert mot det marine, mens de som fortsatt var bosatt ved Tjeldsundet ser ut til å ha fortsatt som før. Dette kommer bedre til syne i den forenklete figur 10.1.

Figur 10.1 Komparativ analyse av viktigheten av lokaliseringsfaktoren gode havneforhold ved henholdsvis Fosnstraumen og strømmene langs Tjeldsundet.

Resultatene for sikt mot strømmen er imidlertid relativt like, begge steder har dette vært middels viktig. Helling av boflate derimot skiller seg ut med relativt store forskjeller i analyseresultatet. Mens folk ved Fosnstraumen ser ut til å ha foretrukket flatt lende, har man ved Tjeldsundet holdt seg til hellende terreng. Dette analyseresultatet kan imidlertid skyldes to andre årsaker som begge virker sannsynlige, for det første at terrenget ved Tjeldsundet generelt er hellende og at noe flatere dermed ikke har vært tilgjengelig, eller også kan det skyldes at min vurdering av helling har en noe flatere vinkel enn Bergsviks.

10.3.1 Regionale forskjeller.

Vi har imidlertid sett i avsnitt 6.3, Skråblikk mot andre prosjekter: Regionale forskjeller?, at der også finnes forskjeller innad på Vestlandet. Derfor vil jeg også trekke fram de tilsvarende analyseresultatene fra Vatløstraumen som ligger i samme fylke som Fosnstraumen, nemlig Hordaland. Data i tabell 10.3 er for Tjeldsundet igjen hentet fra tabell 6, data fra Vatløstraumen er hentet fra Klæboe Kristoffersen (1995:tabell 14).

Som man ser av tabell 10.3, er der noen små forskjeller i resultatet fra Vatlestraumen i forhold til det fra Fosnstraumen. De største er i forbindelse med havneforhold i yngre steinalder, og ved helling i eldre steinalder. I begge tilfeller er resultatet fra Vatlestraumen mindre forskjellig fra Tjeldsundet enn det resultatet fra Fosnstraumen er, men likevel nærmere det ved Fosnstraumen. Når det gjelder havneforhold i eldre steinalder og sikt i yngre steinalder, er imidlertid Fosnstraumen nærmere resultatet fra Tjeldsundet enn det er det fra Vatlestraumen (se tabell 10.2 og 10.3).

	Havneforhold	Sikt mot strømmen	Helling
Tj.s, 26m o.h. eller høyere	2,6	1,6	2,0
V.s TM	2,0	1,5	1,5
V.s SM	2,5	2,1	2,1
V.s snitt	2,3	1,8	1,8
Forskjell	0,3	0,2	0,2
Tj.s, mellom 16 og 25m o.h.	2,9	1,6	1,9
V.s TN	2,7	2,0	2,3
V.s MN	3,0	2,0	2,0
V.s SN	3,0	2,0	3,0
V.s snitt	2,9	2,0	2,5
Forskjell	0	0,4	0,6
Tj.s, 15m o.h. eller lavere	2,8	1,0	1,8

Tabell 10.3 Komparativ analyse av lokaliseringsfaktorene havneforhold, sikt mot strømmen og helling av boflate, ved Vatlestraumen (V.s) og Tjeldsundet (Tj.s).

	Havneforhold	Sikt mot strømmen	Helling
Tj.s, 26m o.h. eller høyere	2,6	1,6	2,0
H.l snitt	2,5	1,9	1,9
Forskjell	0,1	0,3	0,1
Tj.s, mellom 15 og 25m o.h.	2,9	1,6	1,9
H.l snitt	-	1,8	2,6
Forskjell	-	0,2	0,7

Tabell 10.4 Komparativ analyse av lokaliseringsfaktorene havneforhold, sikt mot strømmen og helling av boflate, mellom Hordaland (H.l) og Tjeldsundet (Tj.s).

På grunn av forskjellene i analyseresultatet, har jeg funnet det hensiktsmessig å sammenstille resultatene fra strømmene i Hordaland, og har regnet ut et snitt av disse. Dette kan ses i tabell 10.4, igjen er forskjellen i forhold til Tjeldsund uthevet. Med unntak av lokaliseringsfaktoren helling av boflate i yngre steinalder, som fortsatt ligger på hele 0,7 i forskjell, blir resultatene da mer utjevnet. Dette viser at forskjellen mellom folks prioriteringer i de to kystnære områdene på henholdsvis Vestlandet og i Nord Norge, til tross for stor geografisk avstand tilsynelatende har vært små.

10.4 Sammendrag.

I dette kapitlet ble det tatt utgangspunkt i å sammenligne to hovedtendenser fra resultatene fra lokaliseringsanalysene fra vestlandet, med resultatet av den tilsvarende analysen ved Tjeldsundet. Disse tendensene var henholdsvis en økning i det arkeologiske materialet mot slutten av mesolitikum, og en endring i boplassmønster mot slutten av neolitikum. Resultatet av analysen ved Tjeldsundet kan tolkes slik at begge disse tendensene også finner sted her. I tillegg ble også analyseresultatene av lokaliseringsfaktorene havneforhold, sikt over strømmen, og helling av boflate sammenlignet. Konklusjonen var at, til tross for lokale variasjoner, var forskjellene i menneskenes prioriteringer i forhold til disse lokaliseringsfaktorene ikke spesielt store.

11 Konklusjon.

Hovedproblemstillingen for dette prosjektet har vært å se nærmere på et område i Nord Norge, nærmere bestemt Tjeldsundet, for å gjennomføre en geografisk lokaliseringsanalyse som er sammenlignbar med tilsvarende analyser fra Vestlandet (se kapittel 6, Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse, ulike prosjekter). I henhold til dette har derfor det arkeologiske materialet fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet blitt forsøkt satt inn i en analyse som tilsvarer den som ble utarbeidet ved Fosnstraumen i Hordaland av Bergsvik (1991). Målet har vært å avdekke og sammenligne eventuelle mønstre i bosetningen ved tidevannsstrømmer. Resultatene fra Tjeldsundet ble deretter forsøkt sammenlignet med de analyser som har blitt utført på Vestlandet, og som ble gjennomgått i avsnitt 6.2 (Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse av bosetningsmønsteret ved Fosnstraumen), og 6.3 (Skråblikk mot andre prosjekter: Regionale forskjeller?), se dessuten den komparative analysen i kapittel 10. Analysen som ble gjort ved Tjeldsundet ble gjennomgått i kapittel 9, Geografisk lokaliseringsanalyse av lokaliteter fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet, og kan ses i tabell 6 (se tillegget). Ut fra teorien om at menneskeskapte strukturer eller mønstre i landskapet kan forstås som et "taskscape", se kapittel 5 (Arkeologi og Landskap), hva kan dessuten resultatet av den geografiske lokaliseringsanalysen fortelle oss om de som levde ved Tjeldsundet i steinbrukende tid? Dette vil jeg komme tilbake til i konklusjonen i avsnitt 11.4.

11.1 Funnmaterialets representativitet og datering.

En annen problemstilling var imidlertid å avgjøre om det arkeologiske materialet fra steinalder ved Tjeldsundet var representativt for den geografiske lokaliseringsanalysen. Dette ble diskutert i avsnitt 8.1, Antall funn og representativitet. På grunn av materialets art som for det meste løsfunn, og dessuten den begrensede dokumentasjonen som finnes tilgjengelig om disse funnene i databasene Askeladden og Tromsø Museums Tilvekst, har analysen fått en del begrensninger. Det ble underveis gjort en innsats for å rette opp i noe av skjevheten i funn fra de forskjellige periodene, ved å prøve å påvise flere lokaliteter fra eldre steinalder gjennom prøvestikking. Dette lyktes imidlertid ikke (se kapittel 1, Innledning), og konsekvensen ble at de eksisterende funnene fra eldre steinalder ble vurdert som urepresentative for analysen.

For å forsøke å gi de arkeologiske lokalitetene fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet en relativ datering, ble de delt inn i såkalte høydegrupper (se avsnitt 8.2, Datering av materialet). Disse grupperingene var basert på kjent funnhøyde over havet, og representerer altså en strandlinjedatering basert på data fra tabell 1. Av disse høydegruppene antas de på 15m o.h. eller under å omtrentlig tilsvare tidlig metalltid, de på mellom 16m o.h. og 25m o.h. yngre steinalder, og de på 26m o.h. eller over siste del av eldre steinalder (se tabell 7.3). Denne formen for relativ datering forutsetter at lokalitetene har vært strandnære i sin samtid, og må altså brukes kritisk.

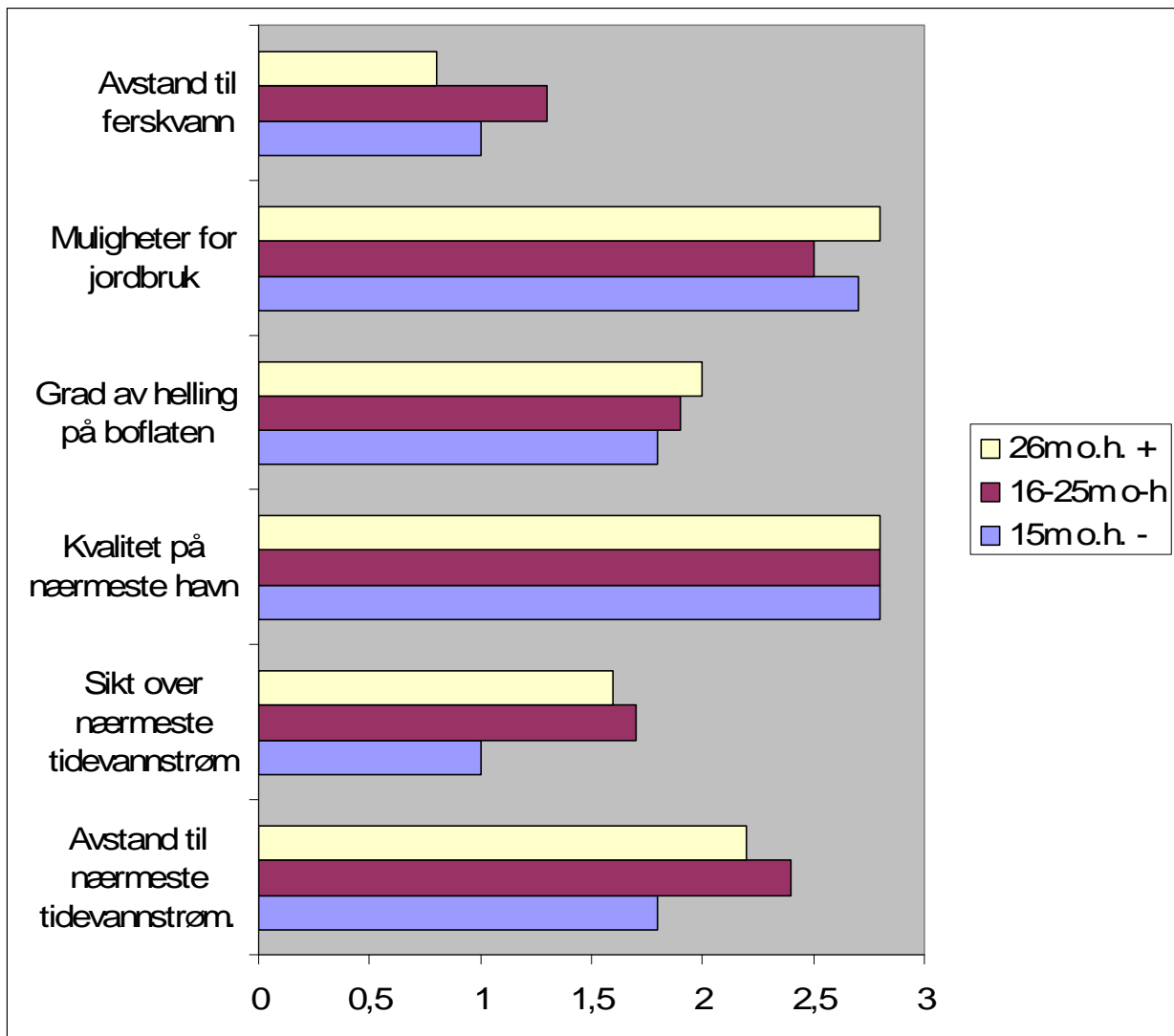
11.2 Lokaliseringsanalysen.

Selve den geografiske lokaliseringanalysen ved Tjeldsundet (se kapittel 9) foregikk på den måten at en rekke lokaliteter fra steinbrukende tid i databasene Askeladden og Tromsø Museums Tilvekst, først ble valgt ut på bakgrunn av deres beliggenhet ved Tjeldsundet på en kjent høyde over havet. Disse ble vurdert ved hjelp av de kriteriene Bergsvik (1991: 84-227, 1994a:250) har utarbeidet for evaluering av målbare og evaluerbare lokaliseringfaktorer (se avsnitt 6.2, Bergsviks geografiske analyse av bosetningsmønsteret ved Fosnstraumen).

Først og fremst ble det vurdert om tidevannstrømmene langs Tjeldsundet, som på Vestlandet, var en lokaliseringfaktor for valget av boplass i steinalderen. Konklusjonen i avsnitt 9.3.1, Avstand til nærmeste tidevannstrøm, var at det hadde de. Med det klart, ble også en rekke andre lokaliseringfaktorer analysert på tilsvarende måte for å se om de hadde hatt noen betydning for lokaliseringen av boplassene ved Tjeldsundet (Kap.9, Den geografiske lokaliseringanalysen ved Tjeldsundet). På bakgrunn av analyseresultatene kan man si at menneskene som levde her i denne perioden anså gode havneforhold som viktig gjennom hele perioden, mens sikt over tidevannstrømmene og nærhet til ferskvann var kun middels viktig. Boplassene ble helst plassert på hellende grunn, og ligger i forbindelse med steder der det er lausmasser i dag.

Resultatene av lokaliseringanalysen har også vært med på å støtte opp under en tendens til en nordgående bevegelse i bosetningsmønsteret innad i Tjeldsundet som først kom til syne i spredningstabellene 8.5- 8.7. Disse resultatene diskuteres i avsnitt 9.5, Lokale endringer, og er med på å understreke hvor viktig tidevannstrømmene var for de som levde i denne perioden. Når landhevingen gjorde havneforholdene ved Sandtorgstraumen vanskeligere, trakk folk

nordover til Steinslandstraumen. På vestlandet ble imidlertid analyseresultatene også brukt til å bestemme lengden på oppholdet, dette har det ikke vært mulig å gjenta basert på lokaliseringsanalysen av lokalitetene fra steinalder ved Tjeldsundet på grunn av mangelfulle funnopplysninger (se avsnitt 9.4, Lengde på opphold). En forenkling av den geografiske lokaliseringsanalysen ved Tjeldsundet kan ses i figur 11.1.

Figur 11.1 Forenkling av den geografiske lokaliseringsanalysen av lokaliteter fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet. Søylenes representerer høydegruppene på henholdsvis over 26m o.h., mellom 16 og 25m o.h., og på 15m o.h. eller lavere.

11.3 Lokaliseringsanalysen i den komparative analysen.

Det har som nevnt også blitt forsøkt å gjøre en sammenligning mellom resultatene av analysen ved Tjeldsundet og de øvrige analysene gjort langs kysten fra vestlandet i sør og nordover til Helgeland, disse ble gjennomgått i kapittel 6, Bergsviks geografiske lokaliseringanalyse, ulike prosjekter. Takket være Bergsviks kriterier for å evaluere de forskjellige lokaliseringsfaktorene (se avsnitt 6.2, Bergsviks geografiske analyse av bosetningsmønsteret ved Fosnstraumen), har det vært mulig å komme fram til sammenlignbare resultater. Derfor var det også mulig å sette hovedtendensene i analyseresultatet, og dessuten enkelte lokaliseringsfaktorer inn i en komparativ analyse (kapittel 10). Målet var foruten å avdekke, også å sammenligne eventuelle mønstre i bosetnings- og aktivitetsområder langs strømmene gjennom steinalderens forskjellige perioder.

Det har altså blitt utskilt to hovedtendenser i de sørlige lokaliseringanalysene (se kapittel 6, Bergsviks geografiske lokaliseringanalyse, ulike prosjekter, og kapittel 10, Komparativ analyse). Disse tendensene dreier seg henholdsvis om en økning i materialet på slutten av eldre steinalder eller overgangen til yngre steinalder ved tidevannstrømmene, og en endring i boplassmønsteret mot slutten av yngre steinalder eller begynnelsen av bronsealder. Førstnevnte tendens kan hevdes å gjenfinnes også ved tidevannstrømmene ved Tjeldsundet bare basert på antallet lokaliteter som er datert til yngre steinalder, sett i forhold til de øvrige periodene som antas å være representert i "høydegruppene" (se avsnitt 8.2, Datering av materialet). Denne tendensen blir imidlertid også støttet av resultatet av lokaliseringanalysen for lokaliseringsfaktoren nærhet til tidevannstrøm (se avsnitt 9.3.1), som avslørte en relativt høy prioritering av tidevannstrømmen i de to øverste høydegruppene, men som avtok noe i den laveste gruppen. Dette viser at menneskene ved henholdsvis Tjeldsundet og på vestlandet, til tross for relativt store avstander, på denne tiden hadde mye til felles i form av både tankesett og økonomigrunnlag.

Sistnevnte tendens tolkes som at tidevannstrømmen har blitt mindre viktig i forbindelse med overgangen til jordbruksøkonomi på Vestlandet, der indre kystområder og innland med tilgjengelige lausmasser ble tatt i bruk (se avsnitt 6.4, Utbredelsen av jordbruk). Materialet fra denne perioden blir som sagt også mindre ved Tjeldsundet, noe som gjør at tendensen til å flytte bort fra strømmene som viste seg i det sørlige materialet ved overgangen til jordbruksøkonomi også kan tolkes ut av dette materialet, men i mye mindre grad og noe

senere enn i Hordaland. Dette sammenfaller bedre tidsmessig med situasjonen på Romsdalskysten (avsnitt 6.3.3, Narmo 1993), hvor jordbruket ikke fikk fotfeste før i bronsealderen/ tidlig metalltid. Det kan kanskje være et poeng å nevne at lokalitetene på Romsdalskysten også hører inn under ”skiferkomplekset”.

11.4 Konklusjon.

Med de resultatene denne analysen har gitt, kan man i hvert fall si med sikkerhet at tidevannstrømmene har vært en viktig lokaliseringsfaktor for bosetningen ved Tjeldsundet i yngre steinalder, og sannsynligvis også i siste del av eldre steinalder, i likhet med tilsvarende områder på Vestlandet. Dette støttes av både spredningsfigurene (figur 8.5 – 8.7) og av lokaliseringsanalysen ”avstand til nærmeste tidevannstrøm” (tabell 9.1). I tillegg kunne noen av lokaliseringsfaktorene; havneforhold, sikt over nærmeste tidevannstrøm og helling av boflate settes inn i en komparativ analyse (avsnitt 10.3, Øvrige sammenligninger). Denne tok utgangspunkt i analyseresultatene fra Fosnstraumen og Vatilestraumen i Hordaland og sammenlignet disse med de tilsvarende resultatene fra Tjeldsundet, noe som gav svært like resultater, spesielt for den eldste perioden (se tabell 10.2). Den største forskjellen lå i valg av boflate, noe som imidlertid kan en skyldes forskjell i topografien i de to områdene, eller også min, Bergsviks og Klæboe Kristoffersens subjektive vurderinger av ”helling”. Konklusjonen må bli at, til tross for lokale variasjoner, så var steinaldermenneskenes prioriteringer i disse områdene uten store forskjeller til tross for relativt store geografiske avstander.

Konsekvensen av denne konklusjonen er at man nå kan se en klar kulturell likhet mellom Tjeldsundet og vestlandet som kan tyde på en felles eller lik kunnskapsarv knyttet til marin fangst. Fra før finnes jo dessuten importfunn som tydeliggjør at der har vært en form for kontakt mellom sør og nord (se også Gjessing 1942:9,80, Simonsen 1956:84-95). Det har blant annet vært funn av redskaper eller avslag i flint på flere av lokalitetene ved Tjeldsundet (tabell 1; 9382,68505, tabell 5; ts4743v, ts6088l, ts6581b, ts9690a, ts9690b, ts10952). Hva kan imidlertid denne likheten i bosetningsmønster skyldes? Selvsagt er jo tidevannstrømmen rik på ressurser, og det er naturlig at mennesker innordner seg slik at hverdagen er så lett som det lar seg gjøre. Det forklarer imidlertid ikke hvorfor folk trakk mot tidevannstrømmene akkurat når de gjorde (se avsnitt 10.1, Økningen i materialet), med mindre der var en form for sosial kontakt og kanskje også kulturell integrering mellom befolkningen langs kysten. Ting

kan tyde på at områdene har vært en del av et felles "taskscape" hvor tidevannstrømmene og den marine fangsten har hatt en sentral rolle.

Når det gjelder overgangen til jordbruk, som regnes som årsaken bak den andre hovedtendensen i analyseresultatene, er det vel som forventet at det må ha vært en fallende interesse for dette jo lenger nord man kommer. På grunn av klimaet har kanskje eksperimentelle avlinger gitt for lite utbytte, og dyrehold kan ha begynt å bli en prioritert form for jordbruk allerede da, kontra dagens situasjon. Det er imidlertid på ingen måte gitt at jordbruk og fiske skulle utelukke hverandre som økonomigrunnlag ved Tjeldsundet, men med dette grunnlaget spredd over flere næringer vil det likevel forklare en nedgang i prioriteringen av tidevannstrømmene.

Til tross for at resultatet av den geografiske lokaliseringsanalysen som har blitt gjennomført ved Tjeldsundet bør leses med forbehold, på bakgrunn av at det dreier seg om et lite arkeologisk materiale bestående av for det meste løsfunn, og med en del usikkerhet omkring datering, har denne analysen likevel vist seg å gi tilfredsstillende resultater. Indirekte har analysen også gitt oss en bedre forståelse av menneskenes valg i en periode som ligger fjernt fra vår tid, forøvrig i et område hvor steinalderen hittil har fått lite oppmerksomhet fra arkeologer. Som sluttkommentar vil jeg si at, alle forbehold til tross, så har Bergsviks geografiske lokaliseringsanalyse gitt oss muligheten til å trekke verdifull kunnskap ut av selv funnmaterialer som har blitt ansett for å ha et lavt kunnskapsinnhold.

Figurliste.

<i>Figur 1.1</i> Norgeskart med Tjeldsundet markert. _____	5
<i>Figur 2.1</i> Områder for bosetningsanalysene som nevnes i teksten. Fra sør; 1) Fosnstraumen og Bjorøy, 2) Skatestraumen, 3) Romsdalskysten, 4) Vega, 5) Salten, 6) Lofoten, 7) Tjeldsund. _____	10
<i>Figur 2.2</i> Området rundt Saltstraumen i preboreal tid. Etter Bjerck 1992. Av figuren kan man ane lokalitetene Tuv og Evjens plassering i forhold til samtidens vannveier, da havnivået var 80meter høyere enn dagens. ____	11
<i>Figur 3.1</i> En oversikt over området rundt Tjeldsundet, hvor den geografiske lokaliseringanalysen har blitt gjennomført (kart fra databasen Askeladden). _____	15
<i>Figur 3.2</i> "Yngre steinalders bosetning i Troms fylke", etter Simonsen (1956:7). _____	17
<i>Figur 3.3</i> Røff skisse over Tjeldsundet som viser endringen i havnivå over tid, dagens og da havet sto 40m høyere tidlig i mesolitikum . _____	19
<i>Figur 4.1</i> Funn fra Lille Skånland, M 1:10, etter Simonsen (1956:29). _____	22
<i>Figur 4.3</i> Lokalteter ved Steinslandstraumen i Tjeldsundet markert med rødt (kart fra databasen Askeladden).23	
<i>Figur 4.4</i> Funn fra Kvitnes, M 1:10, etter Simonsen (1956:33). _____	24
<i>Figur 4.5</i> Lokalteter ved Ballstadstraumen og Sandtorgstraumen i Tjeldsundet i rødt (kart etter databasen Askeladden). _____	26
<i>Figur 4.6</i> En 4-5000 år gammel slipt dolk på 17cm., funn fra Ramstad. Etter Bjerck 1995: Foto: Tromsø Museum. _____	27
<i>Figur 6.1</i> Oversikt over Fosnstraumen, med lokaliteter fra alle perioder avmerket (etter Bergsvik 1995:114). _____	38
<i>Figur 6.2</i> Eksempler på middels og dårlige havner (etter Bergsvik 1991:89). _____	39
<i>Figur 6.3</i> Eksempler for god, middels og dårlig sikt (etter Bergsvik 1991:91) _____	40
<i>Figur 6.4</i> Kjent datering for det eldste jordbruket langs vestkysten av Norge (Johansen 1979). _____	45
<i>Figur 8.1</i> Tjeldsundet med funn fra steinalder markert med rødt (etter databasen Askeladden). _____	51
<i>Figur 9.1</i> Prioritering av de ulike strømmene i Tjeldsundet i forhold til de forskjellige høydegruppene. ____	76
<i>Figur 10.1</i> Komparativ analyse av viktigheten av lokaliseringfaktoren gode havneforhold ved henholdsvis Fosnstraumen og strømmene langs Tjeldsundet. _____	84
<i>Figur 11.1</i> Forenkling av den geografiske lokaliseringanalysen av lokaliteter fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet. Søylenes representerer høydegruppene på henholdsvis over 26m o.h., mellom 16 og 25m o.h., og på 15m o.h. eller lavere. _____	89

Tabelliste.

Tabell 1 til 6 er i tillegget.

<i>Tabell 4.1</i> Arkeologiske funn ved Tjeldsundet tolket som tufter fra steinbrukende tid. Data hentet fra Askeladden og Tromsø Museums tilvekst, se også tabell 2- 5. _____	29
--	----

<i>Tabell 7.1 Periodeinndeling for Vestlandet. Data fra Bergsvik (1994:241) og (enden på BA) Randborg (1996:figur 5 s.68).</i>	47
<i>Tabell 7.2 Periodeinndeling for Finnmark. Data fra Olsen (1997).</i>	48
<i>Tabell 7.3 Strandlinje i meter over havet for de forskjellige perioder. Sammenstilling av periodeinndeling fra tabell 7.2, og tabell 1.</i>	49
<i>Tabell 8.1 Samtlige funn fra steinalder ved Tjeldsundet på over 22m o.h.</i>	53
<i>Tabell 8.2 Udaterte funn ved Tjeldsund fra mellom 16 og 22m o.h.</i>	54
<i>Tabell 8.3 Funn ved Tjeldsundet på 15m o.h. eller under.</i>	55
<i>Tabell 8.4 Skjematisk funnspredning av antall objekter fra steinbrukende tid langs Tjeldsundet. Stedene er listet omtrent slik de er plassert geografisk fra nord til sør på henholdsvis Hinnøysiden og Fastlands- og Tjeldøysiden av Tjeldsundet</i>	57
<i>Tabell 8.5 Skjematisk funnspredning av antall objekter fra steinbrukende tid langs Tjeldsundet på 26m o.h. eller over, 24 objekter. Stedene er listet omtrent slik de er plassert geografisk fra nord til sør på henholdsvis Hinnøysiden og fastlands- og Tjeldøysiden av Tjeldsundet.</i>	58
<i>Tabell 8.6 Skjematisk funnspredning av antall objekter fra steinbrukende tid langs Tjeldsundet på mellom 16 og 25m o.h., 103 objekter. Stedene er listet omtrent slik de er plassert geografisk fra nord til sør på henholdsvis Hinnøysiden og fastlands- og Tjeldøysiden av Tjeldsundet.</i>	59
<i>Tabell 8.7 Skjematisk funnspredning av antall objekter fra steinbrukende tid langs Tjeldsundet på under 15m o.h. eller under, 58 objekter. Stedene er listet omtrent slik de er plassert geografisk fra nord til sør på henholdsvis Hinnøysiden og fastlands- og Tjeldøysiden av Tjeldsundet.</i>	59
<i>Tabell 9.1 Analyse av avstand til nærmeste tidevannstrøm.</i>	64
<i>Tabell 9.2 Analyse av sikt over nærmeste tidevannstrøm.</i>	66
<i>Tabell 9.3 Analyse av havneforhold.</i>	67
<i>Tabell 9.4 Analyse av graden av helling.</i>	69
<i>Tabell 9.5 Analyse av områdets nytteverdi som jordbruksland.</i>	70
<i>Tabell 9.6 Analyse av avstand til ferskvann.</i>	72
<i>Tabell 9.7 Analyse av lengde på opphold.</i>	74
<i>Tabell 9.8 Analyse av prioritering av tidevannstrømmene Ballstadstraumen (B), Sandtorgstraumen (Sts) og Steinslandsstraumen (Sls), på henholdsvis 26m o.h eller høyere, mellom 16 og 25m o.h., og på 15m o.h. eller lavere.</i>	75
<i>Tabell 10.1 Avstand til nærmeste tidevannstrøm, detalj midtre gruppe.</i>	80
<i>Tabell 10.2 Komparativ analyse av lokaliseringsfaktorene havneforhold, sikt mot strømmen og helling av boflate, ved Fosnstraumen (F.s) og Tjeldsundet (Tj.s).</i>	83
<i>Tabell 10.3 Komparativ analyse av lokaliseringsfaktorene havneforhold, sikt mot strømmen og helling av boflate, ved Vatilestraumen (V.s) og Tjeldsundet (Tj.s).</i>	85
<i>Tabell 10.4 Komparativ analyse av lokaliseringsfaktorene havneforhold, sikt mot strømmen og helling av boflate, mellom Hordaland (H.l) og Tjeldsundet (Tj.s).</i>	85

Referanser.

- Aksnes, D.L. 1988: Biologiske forutsetninger for ekstensivt oppdrett av torsk i fjorder. En modellstudie av den biologiske bæreevnen i Masfjorden. *Sogn og Fjordane distriktshøgskoles skrifter 2*, 88-107.
- Andersen, B.G. 1979: Betydningen av ¹⁴C dateringer for studiet av våre brerandavsetninger. Geologisk institutt, Universitetet i Bergen. *Fortiden i søkelyset. ¹⁴C datering gjennom 25 år*. Red. R. Nydal, S. Westin, U. Hafstein, S. Gulliksen. Laboratoriet for radiologisk datering. Trondheim.
- Andersen, S.H. 1995: Coastal adaption and marine exploitation in late mesolithic Denmark, with special emphasis on the Limfjord region. *Man & sea in the Mesolithic. Coastal settlement above and below present sea level*. Ed. Anders Fischer. Oxbow monograph 53. 41- 66.
- Bakka, E. 1964: Steinaldergranskingar i Nordhordland 1960- 63. *Frå fjon til fusa. Årbok for Nord- og Midthordaland Sogelag 1964:9-42*.
- Benonisen, V. 2005: *Bosetningsmønstre i Lofoten i yngre steinalder og tidlig metalltid. En empirisk undersøkelse med utgangspunkt i hustuftene*. Hovedfagsoppgave i arkeologi. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Tromsø.
- Bergsvik, K.A. 1991: *Ervervs- og bosetningsmønstre på kysten av Nordhordland i steinalder, belyst ved funn fra Fosnstraumen. En arkeologisk og geografisk analyse*. Hovedoppgave i arkeologi med hovedvekt på Norden. Historisk Museum, Universitetet i Bergen. Våren 1991.
- Bergsvik, K.A. 1994a: Lokaliseringsanalyse av stein- og bronsealderbosetningen på Kolsnes i Øygarden, Hordaland. Kap. 8 i Nærøy, A.J. *Trollprosjektet. Arkeologiske undersøkelser på Kollsnes, Øygarden k, Hordaland, 1989- 1992*. Arkeologiske rapporter 19. Bergen. Historisk Museum, Universitetet i Bergen. 239-263.
- Bergsvik, K.A. 1994b: Skatestraumprosjektet, Universitetet i Bergen, Bergen Museum, i Vern og Virke, Riksantikvaren, 64- 66.
- Bergsvik, K.A. 1995: *Bosetningsmønstre på kysten av Nordhordland i steinalder. En geografisk analyse i Steinalderkonferansen i Bergen 1993*. Arkeologiske skrifter 8. Red. K.A. Bergsvik, S. Nygård og A.J. Nærøy, Bergen. Arkeologisk institutt. Universitetet i Bergen. 111- 130.
- Bergsvik, K.A. 1999: *Steinalderundersøkelsene ved Skatestraumen, Sogn og Fjordane*. Arkeologiske skrifter fra Universitetet i Bergen 10. Red. L.H. Dommasnes og G. Mandt, 5- 26. Bergen.
- Bergsvik, K.A. 2001: Strømmer og steder i vestnorsk steinalder. *Viking 2001*.
- Bergsvik, K.A. 2002: *Arkeologiske undersøkelser ved Skatestraumen, Bind I*. Arkeologiske avhandlinger og rapporter fra Universitetet i Bergen.
- Bertelsen, R. 1981: Om grunnlaget for bruk av lauffunn I bosettingshistoriske undersøkelser, I Statistiske metoder på arkeologisk materiale. *Rapportserie utgitt av NAVFs EDB- senter for humanistisk forskning. Norges almenvitenskapelige forskningsråd, nr. 19*, 30- 32.
- Bjerck, H.B. 1989: *Forskningsstyrt kulturminneforvaltning på Vega, Nordland. En studie av steinaldersmenneskenes boplassmønstre og arkeologiske letemetoder*. Trondheim.
- Bjerck, H.B. 1992: *Spor ved Saltstraumen gjennom 10.000 år*. Brosjyre. Bodø.
- Bjerck, H.B. 1995a: Tjeldsundet. A channel through the ages: Hovsveien.

- Bruen Olsen, A. 1992: *Kotedalen, en boplass gjennom 5000 år. Bind 1. fangstbosetning og og tidlig jordbruk i vestnorsk steinalder. Nye funn og nye perspektiver*. Universitetet i Bergen 1992.
- Brøgger, A.W. 1909: *Den arktiske steinalder i Norge*. Videnskabs- Selskabets skrifter II.
- Brøgger, A.W. 1917. *Redskaber og vaaben*.
- Burenhult, Gøran (red.) 2000: *Arkeologi i norden 1*. Natur och kultur. Stockholm.
- Engelstad, E. 1989: Mesolithic House Sites in Arctic Norway. I Bonsall, C. (red.): *The Mesolithic Europe*. University of Edinborough Press. 331- 337.
- Fischer, A. 1995: An entrance to the Mesolithic world below the ocean. Status of ten years' work on the Danish sea floor. *Man & sea in the Mesolithic. Coastal settlement above and below present sea level*. Ed. Anders Fischer. Oxbow monograph 53. 371- 385.
- Fischer, A. 1996: At the border of human habitat. The late paleolithic and early Mesolithic in Scandinavia, i The earliest settlement of Scandinavia, and its relationship with neighbouring areas. Ed. Lars Larsson. *Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8, No. 24*. Almqvist & Wiksell international. Stockholm 1996.
- Fisher, A. & Pedersen, J. 1997: Steinalderbopladser på bunden av Storebælt. *Storebælt i 10.000 år. Mennesket, havet og skoven*. Red. Lisbeth Pedersen, Anders Fisher og Bent Aaby. Serie: Storebæltpublikasjonerne. 55-77.
- Gansum, T., G. Jerpåsen og C. Keller 1997: *Arkeologisk landskapsanalyse med visuelle metoder. AMS- Varia 28*. Stavanger: Arkeologisk Museum i Stavanger.
- Gjessing, G. 1942: *Yngre steinalder i Nord- Norge*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B, Skrifter 39.
- Gjessing, G. 1945: *Norges steinalder*.
- Glørstad, H. (red.) 2002: Svinesundprosjektet. Bind I. Utgravninger avsluttet i 2001. *Varia 54*. Universitetets kulturhistoriske museer. Oldsaksamlingen. Oslo 2002.
- Hauglid, M. 1993: *Mellom Fosna og Komsa. En preboreal "avslagskultur"*. Mag. Art. Avhandling Universitetet i Tromsø.
- Ingold, T. 1992: Culture and the perception of the environment. *Bush base: forest farm. Culture, environment and development*. Ed. By E. Croll and D. Parkin. Routledge. London and new York. 39- 57.
- Ingold, T. 1993: The temporality of the landscape. *World archaeology*. Vol 25. No. 2, Conceptions of time in ancient society. 152- 174.
- Johansen, O.S. 1979: Early farming north of the arctic circle. *Norwegian Archaeological Review 12/1*. 22- 32.
- Klæboe Kristoffersen, K. 1995: *De arkeologiske undersøkelserne på Bjørøy 1992- 1995*. Arkeologiske rapporter 20. Bergen. Arkeologisk Institutt. Universitetet i Bergen.
- Lindgren, C. 1998: Shapes of quarts and shapes of mind. . I Holm, L. & Knutsson, K. (red.). Proceedings from the third flint alternatives conference in Uppsala, Sweden, October 18- 20, 1996. *Occational papers on archaeology 16*. Uppsala. 95- 103.
- Loe Hjelle, K. 1995: Boplassavsetninger og pollenanalyse, et eksempel fra Kotedalen. *Arkeologiske skrifter, Arkeologisk institutt, Bergen Museum, nr. 8*. Steinalderkonferansen i Bergen 1993. 187- 203.
- Narmo, L.E. 1993: Steinalder på Romsdalskysten. *Romsdalsmuseets Årbok*. Molde. 9- 35.

Nunes, M. 1998: Slates, the "plastics" of stone age Finland. I Holm, L. & Knutsson, K. (red.). Proceedings from the third flint alternatives conference in Uppsala, Sweden, October 18- 20, 1996. *Occasional papers on archaeology 16*. Uppsala. 105- 125.

Nærøy, A.J. 1994: Trollprosjektet. Arkeologiske undersøkelser på Kollsnes, Øygarden k., Hordaland, 1989-1992. *Arkeologiske rapporter 19*. Bergen.

Olsen, B. 1997: *Bosetning og samfunn i Finnmarks forhistorie*. Universitetsforlagets pensumtjeneste.

Randborg, K. 1996: The nordic bronze age: Chronological dimentions. In *Absolute chronology. Archaeological Europe 2500- 500BC*. Ed. Klavs Randsborg. Acta archaeologica vol. 67. Acta archaeologica supplementre vol. I. København. Munksgaard, 61- 73.

Renfrew, C. & Bahn, P. 2000: *Archaeology. Theories, Methods and Practice*. Third edition. Thames and Hudson.

Rygh, K. 1909: Oversikt over Videnskabselskabets oldsaksamlings tilvækst i 1909 af sager ældre end reformationen. *Det Kongelige norske videnskabers selskabs skrifter; 1909, no. 10*.

Simonsen, P. 1956: Nye fund af stenalderboplads i Troms. *Acta Borealia B. Humaniora no. 4*. Tromsø museum.

Simonsen, P. 1958: Fortidsminner i Trondenes. *Trondenes bygdebok*. Trondenes sogns historie, ved T. Lysaker. Trondenes bygdeboknemnd.19-55.

Sjøborg, H.C. 1988: Knivskarpe grenser for skiferbruk i steinalderen. *Arkeologiske skrifter nr. 4*. Historisk museum, Bergen. 225- 241.

Tilley, C. 1994: *A phenomenology of landscape. Places, paths and monuments*. Berg. Oxford/ Providence, USA.

Verhart, L.B.M 1995: Fishing for the mesolithic. The North Sea: a submerged Mesolithic landscape. *Man & sea in the Mesolithic. Coastal settlement above and below present sea level*. Ed. Anders Fischer. Oxbow monograph 53. 291- 303.

Nettbaser

Askeladden: <http://159.162.103.56/login/index.jsp>

Fornminneregisteret, museumsprosjektet: www.dokpro.uio.no/perl/arkeologi/fornminner

Tromsø Museum- Arkeologisk Tilvekst, dokumentasjonsprosjektet:
<http://www.dokpro.uio.no/arkeologi/tromso/hovedkat.html>

Tillegg: Tabell 1 til 6.

Tabell 1: Gamle strandlinjer. Data utregnet med Møllers strandlinjeprogram (1998).

Meter over dagens strandlinje	Tid BP Sandtorgstraumen Isobase 20	Tid BP Steinslandstraumen Isobase 22
65	10.500	10.800
60	9.700	10.400
55	9.500	9.900
50	9.300	9.600
45	9.100	9.400
40	8.800	9.200
35	8.500	8.800
30	8.200	8.500
25	7.600	8.100
24	6.800	8.100
23	6.400	8.000
22	6.000	7.700/ 7.500/ 7.100
21	5.600	6.600
20	5.400	6.100
19	5.300	5.500
18	5.100	5.300
17	4.900	5.200
16	4.700	5.000
15	4.400	4.800
14	4.100	4.400
13	3.800	4.100
12	3.500	3.700
11	3.300	3.500
10	3.200	3.300
9	2.900	3.100
8	2.500	2.800
7	2.100	2.400
6	1.800	2.000

Tabell 2: Funn fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet, fra Askeladden: Harstad Kommune, Troms Fylke.

Lokalitet	Art	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Datering	Funnkontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdsnavn
9382	Arkeologisk lokalitet	Terrasse, nært hellekiste		1 slipt huløks i syd-skandinavisk flint		Graving i gårdshaug, på berg på 1 m, 1984	30	7 34/15	Vollstad
9382	Arkeologisk lokalitet	a) enegget, grå, 11,1x3,7x0,5cm. b) emne, 14,4x5x1,4cm	8644ab	2 skiferkniver		Løsfunn 1959	10	7	Vollstad
9382	Arkeologisk lokalitet	Terrasse		2 skiferkniver		Løsfunn i åker 1964	30	7	Vollstad
9382	Arkeologisk lokalitet	Terrasse		Ravperler		På helle, 70-80 år før 1964	25	34/7	Vollstad
9386	Gravfelt	2 gravkammerlignende åpninger under store steinblokker			Usikker	?	80	?	Sandtorg
19207	Bosetning/aktivitetsområde	Søkk i terrassen		3 tufter	Steinalder	Sommerfjøsbakkan	30	27/8	Sandtorg
19208	Bosetning/aktivitetsområde	Høyde med R2, AK7909 (gravfelt)		1 pil i grå skifer		Løsfunn i åker 1970-tallet	10-15	?	Sandtorg
19208	Bosetning/aktivitetsområde			8 økseemner		Løsfunn i åker 1970-tallet	2-7	?	Sandtorg
19208	Bosetning/aktivitetsområde			1 t- formet kniv i rød skifer		Løsfunn i åker 1970-tallet	2-7	?	Sandtorg
19208	Bosetning/aktivitetsområde			Avslag i rød skifer, 2liter			2-7	?	Sandtorg
28770	Bosetning/aktivitetsområde	Gammel strandterrasse		3 skiferkniver		Løsfunn i åker	15	34/24	Lille Fauskevåg
28770	Bosetning/aktivitetsområde	Gammel strandterrasse		1 perle		Løsfunn i åker	15	34/24	Lille Fauskevåg
28770	Bosetning/	Gammel strandterrasse		1 kjerne i		Løsfunn i åker	15	34/24	Lille

Lokalitet	Art	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Datering	Funnkontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdsnavn
	aktivitetsområde			kvartsitt.					Fauskevåg
28770	Bosetning/ aktivitetsområde	Gammel strandterrasse		Avslag i kvartsitt.		Løsfunn i åker	15	34/24	Lille Fauskevåg
59375	Bosetning/ aktivitetsområde	Steinalderboplass, terrasse ca 10x30m		Skifersaker	Steinalder	Veiarbeid, 1921	20	?	Haukebø
59375	Bosetning/ aktivitetsområde	Steinalderboplass, terrasse 10x30m		Tufter (?), utpløyde	Steinalder	1984	20	?	Haukebø
68476	Bosetning/ aktivitetsområde	Steinalderboplass, terrasse 100x10-30m, pløyd	3121,3206,3340, 4744, 4748,4749	Se tabell 5	Yngre Steinalder		17-18	33 el 22	Gausvik
68505	Bosetning/ aktivitetsområde	Gammel strandterrasse, nå oppdyrket		Spydspiss i kvartsitt, bryne i skifer, flint- og kvartsitt- avslag		1972 og 1984	10		Lille Fauskevåg
76987	Bosetning/ aktivitetsområde, 45x30m	Ovale/ runde forsenkninger, pløyd		4- 5 tufter	Yngre steinalder	Øk. Reg. 1964/1984	20- 27		Vollstad
76987	Bosetning/ aktivitetsområde, 45x30m		Borte	1 søkkestein	Yngre steinalder	Øk. Reg. 1964/1984	15-20		Vollstad
76987	Bosetning/ aktivitetsområde, 45x30m		3568a-f	Se tabell 5	Yngre steinalder	Øk. Reg. 1964/1984	15-20		Vollstad

Tabell 3: Funn fra steinbrukende tid ved Tjeldundet, Askeladden: Skånland Kommune, Troms Fylke.

Lokalitet	Art	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Datering	Funn-kontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdsnavn
18938	Bosetning/ aktivitetsområde	Oval nedsenkning, diameter 4m, dybde 0,5 m		Tuft		VSV for grustaket	20		Kvitnes
18938	Bosetning/ aktivitetsområde	Rund, diameter 3m, dybde 0,5 m, Vollhøyde 0,4 m.		Tuft		VSV for grustaket	20		Kvitnes
28516		Strandterrasse		Kvartsavslag		Løsfunn	22	3	Tennevik
28520	Bosetning/ aktivitetsområde	Strandterrasse	6088	Boplass. Se tabell 5			10-12	4	Steinsland søndre
28528	Bosetning/ aktivitetsområde	Grunn senkning på terrasse, god sjøutsikt	395-403, 677- 679,2548- 2549,1026	Boplass. Se tabell 5	Yngre steinalder		15		Lille Skånland
48529	Bosetning/ aktivitetsområde	God sjøutsikt, lunt, grustak	4743a-v	Boplass. Se tabell 5			20		Kvitnes
58187	Bosetning/ aktivitetsområde	Fragment, fra gammel strandvoll	8424f	Bryne i skifer	Yngre steinalder	Øk- reg. 1985		10/3	Tennevik
58187	Bosetning/ aktivitetsområde	Kalk-/ sandstein	8424g	Avslag	Yngre steinalder	Øk- reg. 1985		10/3	Tennevik
58187	Bosetning/ aktivitetsområde	Gammel strandvoll	8424de	2 søkkesteiner i bergart	Yngre steinalder	Øk- reg. 1985		10/3	Tennevik
58193		7,5cm		Hulmeisel av skifer	Steinalder	Løsfunn, 1800-t			Tennevik
58194	Bosetning/ aktivitetsområde		3991a-d, 4005, 4025-26	Boplass, se tabell 5	Yngre steinalder	Grustak	22	11/1	Kvitnes
58194	?	8,8 cm., mangler odd, arkt.st.a. fig. 91.		Spydspiss i skifer	Yngre steinalder		22	11/1	Kvitnes
58201	Arkeologisk lokalitet	Flat strandterrasse		Skiferøks		Løsfunn i fjøstomt 1962	10		Kvitnes
58201	Arkeologisk lokalitet	Flat strandterrasse		Søkke		Løsfunn i fjøstomt 1962	10		Kvitnes

Tabell 4: Funn fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet, Askeladden: Tjeldsund Kommune, Nordland Fylke.

Askeladden lokalitet	Art/ datering	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Funnkontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdsnavn
16927	Bosetning/ aktivitetsområde	Liten		Hulmeisel	Nydyrking 1937			Steinsvik
16927	Bosetning/ aktivitetsområde	Firesidige, yngre st. type		3 økser	Potetland 1990- 91			Steinsvik
16927	Bosetning/ aktivitetsområde	Nakke/ del		Trinnøks, spissnakket	Potetland 1990- 91			Steinsvik
17815	Ukjent, god tilgang til fisk	Nærmest arktisk steinalder fig. 108	4051a	Skiferkniv, større	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17815	Ukjent, god tilgang til fisk		4051b	Skiferkniv, enegget	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17815	Ukjent, god tilgang til fisk	Lansettformet	4051c	Spydblاد i skifer	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17815	Ukjent, god tilgang til fisk	Nærmest arktisk steinalder fig. 65	4051d	Spydspiss i skifer, med mothaker	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17815	Ukjent, god tilgang til fisk		4051e	Pilspiss i skifer, dårlig forarbeidet	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17815	Ukjent, god tilgang til fisk	Pent slipt med buet spiss, 10,5x6,3 cm		Skiferkniv, enegget	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17815	Ukjent, god tilgang til fisk	Brutt spiss, 4 hakk i skjeftet, 8x2 cm		Skiferkniv, enegget	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17815	Ukjent, god tilgang til fisk	Spiss, 8x3 cm		Skiferkniv, fragment, enegget	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17815	Ukjent, god tilgang til fisk	Fragment, 4x2 cm		Skiferkniv, fragment, enegget	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17815	Ukjent, god tilgang til fisk	Spiss, 8,5x3,5 cm		Kniv/ spydspiss i stein, fragment,	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad

Askeladden lokalitet	Art/ datering	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Funnkontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdsnavn
				tveegget				
17815	Ukjent, god tilgang til fisk	Slipemerke på en side, 9x3 cm		Skive i stein, oval	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17815	Ukjent, god tilgang til fisk	Slitt rund fremme, 6x3 cm		Spydspiss/ kniv i stein, fragment	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17815	Ukjent, god tilgang til fisk	Bakre del med skaft og mothaker, 5x4,5 cm		Spydspiss i stein	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17815	Ukjent, god tilgang til fisk	Med rygg, 7x4,5 cm		Spydspiss i stein, fragment	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17815	Ukjent, god tilgang til fisk	Rektangulært, gjennomhullet (nålebryne?), 6,5x3 cm. Hullets diameter: 0,7mm		Steinredskap	Rydningarbeid, 1928	25	73/34	Ramstad
17818a	Bosetning/ aktivitetsområde fra steinalder	11cm.		Kniv i grønn skifer	Nyrydding 1910	25	/1	Sandnes
17818b	Bosetning/ aktivitetsområde fra steinalder	Lys stripe, 14cm.		Kniv i brun skifer	Nyrydding 1910	25	/1	Sandnes
17818c	Bosetning/ aktivitetsområde fra steinalder	Tykk, 14cm.		Kniv i brun skifer	Nyrydding 1910	25	/1	Sandnes
17818d	Bosetning/ aktivitetsområde fra steinalder	Bakre del, mothaker, 9cm.		Spydspiss i grå skifer, del	Nyrydding 1910	25	/1	Sandnes
17818e	Bosetning/ aktivitetsområde fra steinalder	Brukket spiss. 9,5cm.		Spydspiss	Nyrydding 1910	25	/1	Sandnes
17818f	Bosetning/ aktivitetsområde fra steinalder	Liten tverrøks. 5,5cm.		Øks i svart skifer	Nyrydding 1910	25	/1	Sandnes

Askeladden lokalitet	Art/ datering	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Funnkontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdsnavn
47368	Bosetning/ aktivitetsområde	Ca. 10x2-3cm.	tapt	Pilespiss i lys grå skifer	Graving 1947	15-20	70/33	Sæter
47368	Bosetning/ aktivitetsområde			Kniv i mørk grå skifer	Registrering 1967	15-20	70/33	Sæter
47368	Bosetning/ aktivitetsområde			Kniv i mørk grå skifer, emne	Registrering 1968	15-20	70/33	Sæter
63523	Bosetning/ aktivitetsområde		Tapt	Skiferøks	Nydyrking, 1920	25	72/2	Nygård av Fjelldal
63523	Bosetning/ aktivitetsområde	Enegget, brukket spiss	Tapt	Skiferkniv	Nydyrking, 1920	25	72/2	Nygård av Fjelldal
63523	Bosetning/ aktivitetsområde	Støvelformet	Tapt	Skiferkniv	Nydyrking, 1920	25	72/2	Nygård av Fjelldal
63523	Bosetning/ aktivitetsområde		Tapt	Pilespiss i stein	Nydyrking, 1920	25	72/2	Nygård av Fjelldal
63523	Bosetning/ aktivitetsområde	Spissnakket med fint buet egg, 8,5x2,5 cm		Hulmeisel i stein	Nydyrking, 1920	25	72/2	Nygård av Fjelldal
67244	Bosetning/ aktivitetsområde	Fiskesøkke	Tapt	Søkke i stein	Løsfunn i åker	30?	?	Ramstad
67244	Bosetning/ aktivitetsområde		Tapt	Skraper i stein	Løsfunn i åker	30?	?	Ramstad
73894	Bosetning/ aktivitetsområde	Steinalderboplass. Vernet havn med rike fiskemuligheter.	Tapt	Hulmeisel i skifer/ grønnstein?	Grusuttak, Viken	15-20	73/2	Ramstad
73894	Bosetning/ aktivitetsområde		Tapt	Redskap i stein	Grusuttak, Viken	15-20	73/2	Ramstad

Tabell 5: Funn fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet, fra Tromsø Museums Tilvekst.

Askeladden	Funn-kategori/ Datering	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Funn- kontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdsnavn	Kommune
		Gulgrå, 10x3,7cm	183	Spydspiss i skifer	Myr			Sandtorg	Harstad
		Grønn med sorte årer, 9,5x3,8cm	192	Spydspiss i skifer	Myr			Sandtorg	Harstad
		Tveegget, slipt, flammet skifer, 16x4,8x0,6cm	338	Skiferdolk	1878	Ca. 30		Fjelldal	Tjeldsund
		Eneget, flammet skifer, polert 22,5x5,5x8,5cm	339	Skiferkniv	1878	Ca. 30		Fjelldal	Tjeldsund
		Grøn og sortflammet skifer, slipt, 12x6cm.	700	Øks i skifer	1885			Fjelldal	Tjeldsund
		Grå, 18cm	701	Kniv i skifer	1885			Fjelldal	Tjeldsund
18935	Boplass	Med mothaker, på 7 og 9,5cm	81, 1027	2 pilespisser i skifer	1870- 80	35- 40	17, 18	Tennevik	Skånland
18935	Boplass	Skånlandskniv, skaft mangler, 9cm	140	Kniv i skifer	1870- 80	35- 40	17, 18	Tennevik	Skånland
18935	Boplass	21, 14 og 8cm	141, 161, 849	3 hulmeisler i skifer	1870- 80	35- 40	17, 18	Tennevik	Skånland
18935	Boplass	12,5cm	850	Rettmeisel i skifer	1870- 80	35- 40	17, 18	Tennevik	Skånland
18935	Boplass	Rund med to motstilte, skålformede fingergroper	851	Hammerstein	1870- 80	35- 40	17, 18	Tennevik	Skånland
28528	Boplass, yngre steinalder	Enegedde, blant annet den med sikksakkornamentikk (Ts403).	395- 400, 403	7 kniver i skifer	1879	15	3	Lille Skånland	Skånland
28528	Boplass, yngre steinalder	En med, og en uten mothaker.	401- 2	2 spisser i skifer	1879	15	3	Lille Skånland	Skånland
28528	Boplass, yngre steinalder		677- 78	2 kniver i skifer		15	3	Lille Skånland	Skånland
28528	Boplass, yngre steinalder		679	Pilespiss i skifer		15	3	Lille Skånland	Skånland

Askeladden	Funn-kategori/ Datering	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Funn- kontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdsnavn	Kommune
28528	Boplass, yngre steinalder		1026	Stykke av redskap i sten		15	3	Lille Skånland	Skånland
	Arktisk stenalder	Enegget	2032	Kniv i skifer	1911			Ramstad	Tjeldsund
		Trinnøks	2033	Øks i skifer	1911			Ramstad	Tjeldsund
28528	Boplass		2548	Kniv i skifer				Lille Skånland	Skånland
28528	Boplass		2549	Øks i sten				Lille Skånland	Skånland
			2635- 37	3 spydspisser i skifer				Vollstad	Harstad
59375?			2673	Kniv i skifer				Haukebø	Harstad
59375?			2708	Skarp egg				Haukebø	Harstad
59375?			2748	Tverrøks i stein				Haukebø	Harstad
59375?			3103	Øks i bergart				Haukebø	Harstad
59375?		Tveegget	2695	Kniv i skifer				Haukebø	Harstad
59375?		Rombisk, arkt.st.a. fig. 82	2696	Lansespiss i skifer				Haukebø	Harstad
68476	Boplass, Yngre steinalder		3121	Meisel i grønnstein		17- 18	33 el. 22	Gausvik	Harstad
68476	Boplass, Yngre steinalder	Nakkefragment, spissnakket.	3206	Øks i skifer		17- 18	33 el. 22	Gausvik	Harstad
68476	Boplass, Yngre steinalder	Hulslipt, arkt. st.a. fig. 131.	3340	Meisel i leirskifer		17- 18	33 el. 22	Gausvik	Harstad
76987		Stor, enegget, arkt.st.a fig. 114	3568a	Kniv i skifer	1934	15- 20	25	Vollstad	Harstad
76987	Boplass, Yngre steinalder	Støvleformet, fig. 117	3568b	Kniv i skifer	1934	15- 20	25	Vollstad	Harstad
76987	Boplass, Yngre steinalder	Fig. 63	3568c	Spydspiss i skifer	1934	15- 20	25	Vollstad	Harstad
76987	Boplass, Yngre	Stykke av bladet/ nederdel av pil. Fig. 72	3568d	Spydspiss/ dolk i skifer	1934	15- 20	25	Vollstad	Harstad

Askeladden	Funn-kategori/ Datering	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Funn- kontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdsnavn	Kommune
	steinalder								
76987	Boplass, Yngre steinalder		3568e	Pilespiss, nedre del, skifer	1934	15- 20	25	Vollstad	Harstad
76987	Boplass, Yngre steinalder		3568f	Pilespiss, skifer	1934	15- 20	25	Vollstad	Harstad
76987	Yngre steinalder	500m. fra tufter, fiskeformet, arktisk steinalder, 12x3cm	3569	Kniv i flammet skifer	Øk. Reg 1964/ 1984	15- 20	34/ 11	Vollstad	Harstad
		Spissnakkett trinnøks	3927	Øks			20	Vollstad	Harstad
		Skaftenden av enegget skiferkniv.	3927	Kniv, del			20	Vollstad	Harstad
58194		Grønnstein	3991a	Øks	Grustak, mellom grus og underliggende leire.	22	11	Kvitnes	Skånland
58194		Skifer	3991b	Kniv	Grustak, mellom grus og underliggende leire.	22	11	Kvitnes	Skånland
58194		Arktisk steinalder 91. 12cm.	3991c	Spydspiss i grållilla skifer	Grustak, mellom grus og underliggende leire.	22	11	Kvitnes	Skånland
58194		Uten mothaker, uregelmessig. 14,7cm.	3991d	Spydspiss i grå skifer	Grustak, mellom grus og underliggende leire.	22	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Enegget, noe slipt, 17,8cm.	3993a	Kniv i skifer		20	15, 16	Lille Skånland	Skånland
	Yngre steinalder	Hulslipt, uferdig? leirskifer, slipt. 14,2cm.	3993b	Øks i grågrønn skifer		20	15, 16	Lille Skånland	Skånland
	Yngre steinalder	Tung grønnaktig bergart, nærmest Østerbotnisk. Noe slipt. 16cm.	3993c	Øks i grønnaktig bergart	Løsfunn , på 1m i leire	20	15, 16	Lille Skånland	Skånland

Askeladden	Funn-kategori/ Datering	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Funn- kontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdsnavn	Kommune
	Yngre steinalder	Liten, spissnakket, slipt. 6,3cm.	3995a	Meisel i grågrønn skifer	Lasletta	25		Lille Skånland	Skånland
	Yngre steinalder	Uten mothaker, rette egglinjer. 8,1 cm.	3995b	Spydspiss i gråfiolett skifer	Lasletta	25		Lille Skånland	Skånland
	Yngre steinalder	Enegget, mellomform skånlands- og fiskeformet type. Arktisk steinalder 103. 13,1cm.	3995c	Kniv i grågrønn skifer	Lasletta	25		Lille Skånland	Skånland
	Yngre steinalder	Enegget, stripet, fiskeformet. Arktisk steinalder 115. 13,4cm.	3995d	Kniv i grågul/ gråfiolett skifer	Lasletta	25		Lille Skånland	Skånland
	Yngre steinalder	Enegget, arktisk steinalder 63, av spydspiss, 15cm.	3995e	Kniv i grågrønn skifer	Lasletta	25		Lille Skånland	Skånland
	Yngre steinalder	Arktisk steinalder 91, 14,1cm.	3995f	Spydspiss/ kniv i gråbrun skifer	Lasletta	25		Lille Skånland	Skånland
	Boplass?	Innhogd fure på langs, skjellforekomst. 10x8,5x6 cm.	3999	Søkke (rullestein)	Funnet med middelalder.	10-15	12, 13	Steinsland	Skånland
	Yngre steinalder	20- 30cm dypt, arkt.st.a. fig. 82, 10,6cm	4003a	Spydspiss	Pløying		15/3	Lille Skånland	Skånland
	Yngre steinalder	Eneggede	4003b,c	2 kniver i skifer			15/3	Lille Skånland	Skånland
		Gråbrun, 19,6 cm	4004a	Spydspiss/ dolk i skifer				Evenskjer	Skånland
		Sjokoladebrun, del	4004b	Skånlandskniv				Evenskjer	Skånland
		Tverregget, lett overflatesliping. 15,2 cm.	4005	Meisel i grågrønn skifer	Grustak	20	11	Kvitnes	Skånland
58194			4025	Helle, skifer	Grustak	22	11/1	Kvitnes	Skånland
58194			4026	Emne til øks/ meisel i bergart	Grustak	22	11/1	Kvitnes	Skånland
28528	Boplass, yngre steinalder	Sort skifer, 11,8x4x0,4cm	4740a	Spydspiss, skifer	1952 på Lasletta	25	15	Lille Skånland	Skånland
28528	Boplass, yngre steinalder	Brunlilla, 15,9x4,1x1,2cm	4740b	Dolk, skifer	1952 på Lasletta	25	15	Lille Skånland	Skånland

Askeladden	Funn-kategori/ Datering	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Funn- kontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdsnavn	Kommune
28528	Boplass, yngre steinalder	Grålig skifer, 9,4x6x0,7cm	4740c	Oddfragment av skånlandskniv	1952 på Lasletta	25	15	Lille Skånland	Skånland
28528	Boplass, yngre steinalder	Odd mangler, gråfiolett, 13x4x0,4cm	4740d	Kniv i skifer	1952 på Lasletta	25	15	Lille Skånland	Skånland
28528	Boplass, yngre steinalder	Grå og rød skifer, 3,3 og 3,6cm	4740e	2 pilespissfragmenter	1952 på Lasletta	25	15	Lille Skånland	Skånland
28528	Boplass, yngre steinalder	Av spydspisser	4740f	2 fragmenter	1952 på Lasletta	25	15	Lille Skånland	Skånland
28528	Boplass, yngre steinalder	9,8x3,8x0,75cm	4740g	Emne til skiferkniv	1952 på Lasletta	25	15	Lille Skånland	Skånland
28528	Boplass, yngre steinalder	Til pilespiss?	4740h	Skiferstump	1952 på Lasletta	25	15	Lille Skånland	Skånland
28528	Boplass, yngre steinalder	8x7,8x2,8cm, 280g.	4740i	Søkke	1952 på Lasletta	25	15	Lille Skånland	Skånland
			4741	Trinnøks i skifer	Over veien, litt fra de andre			Lille Skånland	Skånland
	Yngre steinalder	35,3x4,35x1,4cm	4743a	Skiferkniv		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	6,8x5,6x4,5cm, 270g	4743b	Søkke i gneis		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	11,1x9,5x8,4cm, 1550g	4743c	Søkke		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	10,6x8,7x5,4cm, 835g	4743d	Søkke i stein		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Hulegg, gråsort, 8,5x1,9x1,3cm	4743e	Meisel i skifer		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Grå, 10x0,75x3,4cm	4743f	Skiferkniv		20-25	11	Kvitnes	Skånland

Askeladden	Funn-kategori/ Datering	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Funn- kontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdsnavn	Kommune
	Yngre steinalder	Blad, grå, omarbeidet til spydspiss, 11,3x3,4x0,3cm	4743g	skiferkniv		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Stump av blad, rød, 6,2cm	4743h	Skiferkniv		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Grå, brukket egg, 17,5x4,5x0,3cm	4743i	Emne til skiferkniv		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Grå, 19,4x5,3x0,8cm	4743k	Spydspiss i skifer		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Gråstripet, 18,2x4x0,6cm	4743l	Spydspiss eller dolk i skifer		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Fragmenter, grå og rød	4743m	2 spydspisser i skifer		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Grå, 6,7x0,9x0,5cm	4743n	Pilspiss i skifer		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Stump, 2,7cm	4743o	Pilspiss i skifer		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Rød, 6x1,5x0,4cm	4743p	Pilspiss i skifer		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Grå, 3,8x1,5x0,4cm	4743q	Pilspiss i skifer		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Rød, 3,4x0,7cm	4743r	Nål i skifer		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	2/3; 5,75x3x1cm	4743s	Klebersøkk		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Emne, stykke	4743t	Større skiferredskap		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder	Stump	4743u	8 skiferredskaper/ avslag		20-25	11	Kvitnes	Skånland
	Yngre steinalder		4743v	Flintavfall		20-25	11	Kvitnes	Skånland
68476	Boplass? Yngre steinalder		4744	Spydspiss, skifer		17-18	33 el 22	Gausvik	Harstad
68476	Boplass? Yngre		4748	Trinnøks, grønnstein		17-18	33 el 22	Gausvik	Harstad

Askeladden	Funn-kategori/ Datering	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Funn- kontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdnavn	Kommune
	steinalder								
68476	Boplass? Yngre steinalder		4749	Meisel, skifer		17-18	33 el 22	Gausvik	Harstad
	Boplass?	Mørk grå, korte mothaker, 8,2x1,5cm	5349	Pilspiss i skifer	Løsfunn	8-10	17/14	Steinsland	Skånland
		Sort/ grønn, 10cm	5005a	Trindøks i skifer	1933		79/1	Stokke	Tjeldsund
		Rovaniemi- grønnstein, 9,5cm	5005b	Trindøks	1933		79/1	Stokke	Tjeldsund
		Ligner sydiskandinavisk skiveøks	5005c	Øks i skifer	1933		79/1	Stokke	Tjeldsund
74814	Boplass? Yngre steinalder	Fragmentert	6088a	Knivfragment i skifer	Løsfunn 1968	10- 12	13/4	Steinsland	Skånland
74815	Boplass? Yngre steinalder		6088b	Halvt rullesteinsøkke, senere kokstein	Løsfunn 1968	13	13/4	Steinsland	Skånland
28520, 55043	Boplass? Yngre steinalder	13,5x5,7cm	6088c	Øks i bergart	Løsfunn 1968	10- 12	13/4	Steinsland	Skånland
	Boplass? Yngre steinalder	Jernalders type	6088d	Skiferbryne	Løsfunn 1968	10- 12	13/4	Steinsland	Skånland
	Boplass? Yngre steinalder	Dolk/natur?	6088e	Redskap i bergart	Løsfunn 1968	10- 12	13/4	Steinsland	Skånland
	Boplass? Yngre steinalder	Skifrig, 10,3x3,2cm	6088f	Øks/ meisel i bergart	Løsfunn 1968	10- 12	13/4	Steinsland	Skånland
	Boplass? Yngre steinalder	6,2x2,4cm	6088g	Fragment/ midtparti av spydspiss	Løsfunn 1968	10- 12	13/4	Steinsland	Skånland
	Boplass? Yngre steinalder	8,3x7cm	6088h	Stykke av helle i skifer	Løsfunn 1968	10- 12	13/4	Steinsland	Skånland
	Boplass?	10x5,1x2,9cm	6088j	Bryne	Løsfunn 1968	10- 12	13/4	Steinsland	Skånland

Askeladden	Funn-kategori/ Datering	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Funn- kontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdsnavn	Kommune
	Yngre steinalder								
	Boplass? Yngre steinalder		6088k	Kokstein	Løsfunn 1968	10- 12	13/4	Steinsland	Skånland
	Boplass? Yngre steinalder		6088l	Flintavslag	Løsfunn 1968	10- 12	13/4	Steinsland	Skånland
	Boplass? Yngre steinalder		6088m	2 kvartsavslag, noe kvartsitt	Løsfunn 1968	10- 12	13/4	Steinsland	Skånland
	Boplass? Yngre steinalder		6088n	Stein	Løsfunn 1968	10- 12	13/4	Steinsland	Skånland
	Boplass? Eldre steinalder	Kjerne av melkekvarter, retusj, skraperegg?	6581a	Kjerne i melkekvarter	Løsfunn, overflate 1995.	27	27/35	Sandborg, Hårvikhalsen.	Harstad
	Boplass? Eldre steinalder		6581b	Avslag av flint med cortex	Løsfunn, overflate 1995.	27	27/35	Sandborg, Hårvikhalsen.	Harstad
		14C: 4455, 4270 BC	6582	Ildsted (kull)	1995	77	27/27	Sandborg, Hårvikhalsen.	Harstad
	Yngre steinalder	Grå/svart- stripet, tange, mothaker, 14,4x,3,5x0,8cm	7507	Spydspiss i skifer	Løsfunn 1962	100	64	Fiskefjord	Tjeldsund
		Slipt, noe defekt. 19,9x3,3x0,8 cm.	7529	Spydspiss i grå skifer	Løsfunn, Lasletta, L1		15	Steinsland	Skånland
58222	Boplass? Yngre steinalder	Spissnakkett trinnøks, 34x5,7x4 cm. Egg 5,4.	7561	Øks i skifrig bergart	Løsfunn ved ploying 1977, Lasletta; L34	30	15/5	Lille Skånland	Skånland
58222	Boplass?	Flat terrasse. Ca. 12 og 18cm.	7561	2 økser	Tidligere funn	30	15/5	Lille Skånland	Skånland
	Yngre steinalder	10,4x1,15 cm	7562a	Pilespiss i skifer	Gammelt funn		27	Sandborg	Harstad
	Verksted? Yngre steinalder	Støvleformede	7562b	2 kniver i skifer	Ved større flat stein, fjellfoten		27	Sandborg	Harstad

Askeladden	Funn-kategori/ Datering	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Funn- kontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdnavn	Kommune
	Verksted? Yngre steinalder	Fragment	7562c	Kniv, fragment i skifer	Ved større flat stein, fjellfoten.		27	Sandtorg	Harstad
	Yngre steinalder	Grå, nedhengende mothaker, slipt, 7,4x3,1x0,4cm	7808	Spydspiss i skifer	Løsfunn 1964	30		Gausvik	Harstad
	Yngre steinalder	Støvleformet kniv i gråbrun skifer, 9,3x7,8x1,1cm	7822a	Kniv i skifer	Potetåker på 30cm, 1964		35	Lille Fauskevåg	Harstad
	Yngre steinalder	Mulig redskapsemne i grå skifer, 12,2x5,4x1,4cm	7822b	Avslag i skifer	Potetåker på 30cm, 1964		35	Lille Fauskevåg	Harstad
	Yngre steinalder	Brunlig, mothaker, 9,3x3,3x0,95, "Samatypen"	7856	Spydspiss i skifer	På 30cm	30	27/30	Sandtorg	Harstad
	Steinalder	Avslag, retusjert, 2,8x2,1x0,8cm	8455a	Skraper i kvartsitt?	Løsfunn	10	13/11	Lille Fauskevåg	Harstad
	Steinalder	Pyramideformet	8455c	Kjerne i hvit kvarts	Løsfunn	10	13/11	Lille Fauskevåg	Harstad
	Yngre steinalder? Boplass?	Grågrønn, noe slipt, enegget	8617	3 skiferkniver			80	Hol	Tjeldsund
	Yngre steinalder? Boplass?	Brun, noe slipt, enegget	8617	Skiferkniv			80	Hol	Tjeldsund
	Yngre steinalder	Stripet grønn/lilla, nedoverrettede mothaker, 11,7x3,7x0,75cm	8725	Spydspiss i skifer	Løsfunn 1994	30- 40	12/16	Evenskjer	Skånland
	Yngre steinalder	Spissnacket, fasettslipt, 16x4x3,5cm	9207	Trinnøks i grønnstein	Løsfunn i myr	50	10/4	Tennevik	Skånland
		Grå helgelandsflint, retusjert 6,5x1,2cm, Datert 8- 9000BP	9690a	Flekk/ bor i flint	Prøvestikk 1992		73/5	Ramstad	Tjeldsund
		Helgelandsflint 3,3cm, Datert 8- 9000BP	9690b	Mikroflekk/ stikkel	Prøvestikk 1992		73/5	Ramstad	Tjeldsund
8000	Yngre steinalder	Skadet, fint polert, 12,5x3,2x2,7cm	9852a	Hulmeisel i grønnstein	Løsfunn ca. 1900		73	Ramstad	Tjeldsund
8000	Yngre steinalder	Liten, sterkt buet egg, 5,6x2,5x1cm	9852b	Skiferøks	1969		73	Ramstad	Tjeldsund
	Yngre	Enegget, mørk	9976	Skiferkniv	1970		80	Hol	Tjeldsund

Askeladden	Funn-kategori/ Datering	Beskrivelse	Ts. Nr.	Artefakt	Funn- kontekst	M.o.h.	Gnr/Bnr	Gårdnavn	Kommune
	steinalder								
	Yngre steinalder		9977	Spydspiss i skifer	1970		81/13	Hov	Tjeldsund
	Yngre steinalder	2,3x 2,3cm	10952	Skraper i flint	Løsfunn 1990, fra grustak?		28	Årbogen	Harstad
	Yngre steinalder	Firsidet, krumrygget, bred nakke, 12,55x3,8x2cm	11038	Huløks i basalt	Løsfunn 1997	2	16/36	Store Skånland	Skånland
		Slipt, tynnakkert tverrøks, firesidet med konveks egg, 11,5x5,2x3,1cm	11307	Øks i grønnstein	Løsfunn 1988		72	Fjellidal	Tjeldsund
	Yngre steinalder, MN	Sydskandinavisk flint, hulslipt, 10,8x4,4x2,7cm	11509	Øks i flint	Løsfunn i gårdshaug 1984		34/6, 7, 15	Vollstad	Harstad
	Yngre steinalder	Slipt øks av Sandhamnstypen	11700	Øks i stein	Løsfunn 2004			Gausvik	Harstad

Tabell 6: Geografisk lokaliseringsanalyse av lokaliteter fra steinbrukende tid ved Tjeldsundet.

Lokalitet	Sikt mot Sandtorgs.	Sikt mot Steinslands.	Sikt mot Ballstads.	Avstand til Sandtorgs.	Avstand til Steinslands.	Avstand til Ballstads.	Helling	Havneforhold	Avstand til ferskvann	Området	Sum
Tennevik (28516, 18935)	0	1	0	0	0	0	2	3	1	2	9
Lille Fauskevåg (28770, 68505)	0	1	0	0	1	0	2	3	1	2	11
Vollstad (ø1) (9382)	0	1	0	0	3	0	2	2	1	3	12
Vollstad (ø2) (9382)	0	1	0		3	0	1	2	1	3	11
Vollstad(n) (76987)	0	1	0	0	3	0	1	2	3	3	13
Kvitnes(n) (18938, 48529)	0	1	0	0	3	0	2	3	1		

Lokalitet	Sikt mot Sandtorgs.	Sikt mot Steinslands.	Sikt mot Ballstads.	Avstand til Sandtorgs.	Avstand til Steinslands.	Avstand til Ballstads.	Helling	Havneforhold	Avstand til ferskvann	Området	Sum
Kvitnes(s) (Ts3991, Ts4743)	0	1	0	0	3	0	1	3	3		
Steinsland (Ts6088)	1	3	0	0	3	0	2	3	1	3	16
Gausvik (68476)	1	2	0	1	2	0	2	3	1	3	15
Haukebø (59375)	0	3	0	1	1	0	2	3	2	3	15
Lille Skånland (Ts3993, Ts4003)	2	0	0	1	2	0	2	3	1	3	14
Lille Skånland/ Lasletta (28528/Ts4740,Ts3995, Ts7561)	2	0	0	1	2	0	2	3	1	3	14
Store Skånland (Ts11038)	?	0	0	1	1	0	?	?	?	3	-
Sandtorg(ø) (19207)	3	0	0	3	0	0	2	2	0	3	13
Sandtorg(n) (19208)	3	0	0	3	0	0	2	2	0	3	13
Fjelldal (63523)	3	1	0	3	0	0	2	3	0	3	15
Ramstad (1) (17815)	3	1	0	3	0	0	2	3	1	3	16
Ramstad (2) (73894)	3	1	0	2	0	0	2	3	1	1	13
Ramstad (s) (Ts9852)	3	1	0	2	0	0	2	3	1	1	13
Ramstad (n) (67244)	3	1	0	3	0	0	2	3	1	3	16
Stokke (Ts5005)	3	0	0	1	0	1	2	2	2	3	14
Hov (Ts9977)	1	0	1	1	0	2	2	3	3	3	16
Hol (Ts9976)	0	0	2	1	0	2	?	?	?	3	-
Sæter (47368)	0	0	2	0	0	3	2	2	1	1	11
Steinsvik (16927)	0	0	3	0	0	3	1	2	3	1	13